

Baltic Engagement
Centre for Combating
Information Disorders

BECID

GADA PĀRSKATS

2023.–2024. gada decembris

Tartu Universitātes (UTARTU) koordinētā ES finansētā projekta (ID 118471) otrā daļa.

Co-funded by
the European Union

Satura rādītājs

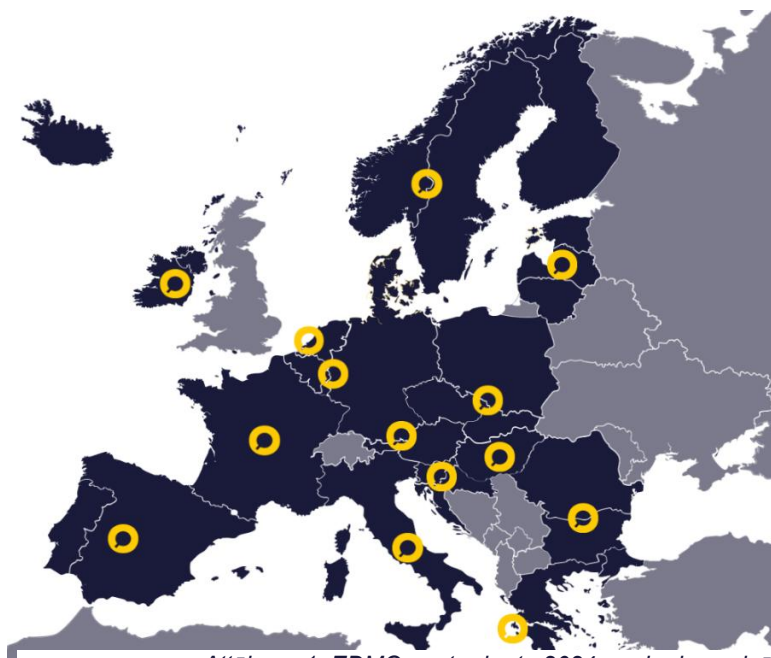
IEVADS	2
1. PROJEKTA VADĪBA, IZPLATĪŠANA UN ILGTSPĒJA	3
1.1. ADMINISTRATĪVĀ UN FINANŠU KOORDINĀCIJA	3
1.2. JAUNUMI KVALITĀTES NODROŠINĀŠANĀ	5
1.3. PROJEKTA AKTIVITĀŠU UN REZULTĀTU IZPLATĪŠANA	6
1.3.1. Konferenču, semināru un darbsemināru organizēšana	6
1.3.2. Izplatīšana ar plašsaziņas līdzekļu starpniecību	17
1.4. BECID2 SINERĢIJA AR ILGTERMIŅA POLITIKAS MĒRĶIEM	19
1.5. SADARBĪBA AR SKOLĒNIEM	23
2. FAKTU PĀRBAUDE	25
2.1. "RE:BALTICA" LATVIJĀ	26
2.2. "DELFI" LIETUVĀ	27
2.3. "DELFI" LATVIJĀ	28
2.4. "DELFI" IGAUNIJĀ	29
2.5. KĀ BALTIJĀ TIEK KULTIVĒTAS BAILES PAR IESAISTĪŠANOS KARĀ?	30
3. IZPĒTE UN ANALĪZE	35
3.1. PĒTĪJUMI PAR MEDIJU UN INFORMĀCIJAS LIETOTPRASMI, NOTURĪBU UN IZGLĪTĪBU	38
3.2. PĒTĪJUMI PAR FAKTU PĀRBAUDĪTĀJIEM UN FAKTU PĀRBAUDI	40
4. MIL PASĀKUMU ORGANIZĒŠANA UN NORISE	45
4.1. CENTIENI UZLABOT KRIEVVALODĪGO MEDIJPRATĪBU	48
4.2. MIL MEDIJU KAMPAŅU HAKATONS KRIEVVALODĪGAJEM JAUNIEŠIEM DAUGAVPILĪ	49
4.3. CENTIENI UZLABOT SENIORU MEDIJPRATĪBU	50
4.4. PROJEKTS "PRASMJU LABORATORIJA" SENIORIEM, ĪPAŠI NO KRIEVVALODĪGO MINORITĀTES LATVIJĀ	51
4.5. BECID MIL KOMANDAS 2024. GADĀ VEIDOTO MATERIĀLU UN PASĀKUMU IZLASE	56
4.6. MIL MAIL PROJEKTĀ: JAUNIEŠU DIGITĀLO PRASMJU ATTĪSTĪŠANAS INTERVENCIJA MAIL PROJEKTĀ	57
5. STUDENTU PĒTNIECĪBA 2024. GADĀ	60
5.1. SAZVĒRESTĪBAS TEORIJA TIKTOK UN CITĀS SOCIĀLO MEDIJU PLATFORMĀS: IGAUNIJAS IEDZĪVOTĀJU VECUMĀ NO 15 GADIEM PIEREDZE UN UZSKATI	60
5.2. IZAICINĀJUMI MEDIJPRATĪBAS KĀ VISPĀRĒJĀS KOMPETENCES MĀCĪŠANĀ. PIEMĒRA ANALĪZE – SKOLOTĀJI, KURI PIEDALĀS MIL MĀCĪBĀS	63
KAS GAIDĀMS 2025. GADĀ?	65

Ievads

Baltijas Iesaistes centrs informācijas traucējumu apkarošanai īsteno proaktīvu rīcību informācijas traucējumu novēršanā. Kopš 2020. gada esam saskārušies ar vairākām krīzēm, tostarp COVID-19, Krievijas pilna mēroga iebrukumu Ukrainā, “HAMĀS” grupējuma un Izraēlas karu, kā arī ar dažādām informācijas operācijām, kas vērstas pret demokrātiskām vēlēšanām, kas 2024. gadā notika daudzviet Eiropā.

Provizoriski apstiprināts BECID finansējums 2. kārtai no 2025. līdz 2028. gada jūnijam. Plašāk iepazīties ar Baltijas informatīvajām telpām iespējams, izlasot [1.4. nodaļu, kurā sniegts](#) pārskats par vidi, kurā darbojas BECID. Viltus naratīvu, viltus satura, mākslīgā intelekta radītu materiālu, neatklātas satīras un arī ārvalstu veiktu mērķtiecīga manipulāciju nozīme demokrātisku sabiedrību destabilizēšanā ir acīmredzama. Mēs esam apņēmušies turpināt piedāvāt risinājumus, kas mazina riskus un palielina sabiedrības noturību pret ārvalstu informācijas manipulācijām un nepārtraukti mainīgo digitālās komunikācijas kultūru.

BECID apvieno četras universitātes (**Tartu Universitāti** un **Tallinas Universitāti** Igaunijā, **Vidzemes Augstskolu** Latvijā un **Vītauta Dižā universitāti** Lietuvā), četras neatkarīgas IFCN apstiprinātas faktu pārbaudes iestādes (**Delfi EE**, **Delfi LV** un **Delfi LT** un **Re:Baltica**), kā arī **Baltijas Mediju izcilības centru (BCME)**, kas apvieno trešā sektora mediju pratības organizācijas. Kā atbalsta partneris projektā iesaistījusies arī **Vidzemes televīzija** Latvijā. Tā projektā piedalās bez līdzdalības budžetā. BECID ir viens no [14 EDMO \(Eiropas Digitālo mediju observatorija\) centriem, kas](#) kopā aptver 27 Eiropas Savienības (ES) dalībvalstis.

Attēls nr. 1. EDMO centru karte 2024. gada decembrī,
avots: [EDMO](#)

Pasaules Ekonomikas forums (WEF) savā [ziņojumā par globālajiem riskiem 2024. gadā](#) kā būtiskus draudus ir uzsvēris misinformāciju un dezinformāciju. BECID apzinās šo problēmu sarežģītību – tās nav iespējams atrisināt pilnībā, taču to sekas var mazināt, palielinot sabiedrības un indivīdu noturību pret informācijas traucējumiem.

Šis gada pārskats ir 1.4. uzdevuma otrā daļa, kura mērķis ir sniegt pārskatu par BECID darbu no 2023. gada decembra līdz 2024. gada beigām.

1. PROJEKTA VADĪBA, IZPLATĪŠANA UN ILGTSPĒJA

1. posma pārskats

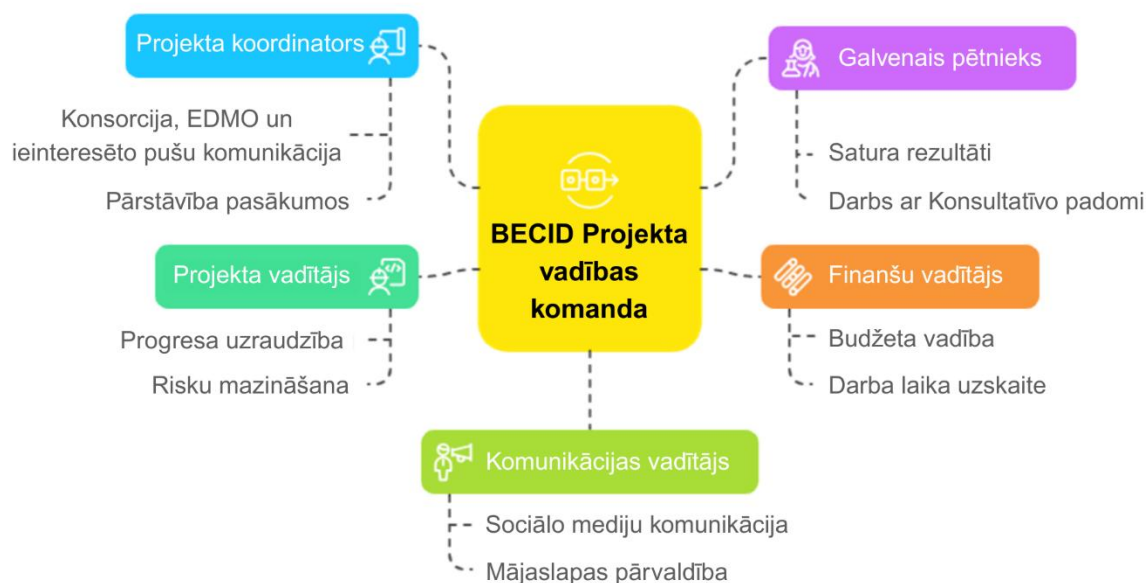
Pirmā posma galvenie mērķi bija izveidot efektīvu pārvaldības struktūru, pastāvīgi koordinējot BECID projektu, finanšu, datu un risku pārvaldību. Šim nolūkam tika izstrādāti seši dažādi uzdevumi. Divi no šiem uzdevumiem – **T1.1** un **T2.2** tika pabeigti 2023. gadā; trīs – **T1.3**, **T1.4** un **T1.5** – tika turpināti 2024. gadā, un viens - **T1.6** – tika uzsākts 2024. gadā. Zemāk redzamajā tabulā ir apkopota informācija par pašreizējo stāvokli.

Uzdevums	Sākums	Termiņš	Statuss
T1.1 Izveidot pārvaldības struktūru, darba plūsmas un iekšējo komunikāciju	2022. gada decembris	2023. gada novembris	Noslēgts
T1.2 Kvalitātes nodrošināšanas un datu pārvaldības monitoringa ieviešana	2022. gada decembris	2023. gada septembris	Noslēgts
T1.3 Administratīvā un finanšu koordinācija	2022. gada decembris	2025. gada maijs	Procesā
T1.4 Projekta aktivitāšu un rezultātu izplatīšana	2022. gada decembris	2025. gada maijs	Procesā
T1.5 Sadarbība ar EDMO un valsts iestādēm	2023. gada marts	2025. gada maijs	Procesā
T1.6 BECID neatkarības un ilgtspējas stratēģija	2024. gada februāris	2025. gada maijs	Procesā

Nākamā nodaļa īsumā sniedz pārskatu par četriem šobrīd izpildes procesā esošajiem uzdevumiem.

1.1. Administratīvā un finanšu koordinācija

BECID otrajā darbības gadā (13.-24. mēnesis jeb 2023.-2024. gada decembris) Tartu Universitāte (UTARTU) savu iespēju robežās efektīvi pārvaldīja administratīvos un finanšu koordinācijas uzdevumus, galvenokārt atbalstot partnerus, lai nodrošinātu netraucētu darbību un atbilstību finansētāju vadlīnijām. No UTARTU kā projekta koordinators tiek sagaidīta arī operatīva saziņa ar visu organizāciju administrācijām, kad vien tas ir nepieciešams, kā arī tas, ka UTARTU nodrošina tiešu komunikāciju starp projekta koordinators HADEA un citiem konsorcijs dalībniekiem. Tas ir UTARTU **projekta vadības grupas (PMT)** pienākums (sk. 1. attēlu).

Attēls nr. 2. BECID PMT struktūra un lomas

Projekta koordinatore Maija Klāsena (Maia Klaassen) ir atbildīga par informācijas plūsmu starp konsorcijs dalībniekiem, valsts ieinteresētajām personām, EDMO tīklu un DG Connect, kā arī pārstāv BECID dažādos līmeņos (vairāk sk. [1.3.1. nodaļā](#)). Maija vada **Vadības komiteju, kas ir projekta galvenā lēmējinstācija**. Tās sēdes tiek sasauktas, lai apspriestu un risinātu administratīvus jautājumus, kas risināmi konsorcijs līmenī. Projekta koordinatore arī sadarbojas ar projekta vadītāju, lai sagatavotu projekta ziņojumus, kā arī pārstāv centru valsts un starptautiskos pasākumos. **Profesore Andra Sībaka (Andra Siibak)** ir BECID **galvenā pētniece**, kura atbild par BECID darba rezultātiem un nodrošina, ka visi pētījumi un to rezultāti ir pierādījumos balstīti, veikti, izmantojot zinātniskas metodes, un ir atkārtojami. Viņa ir atbildīga arī par **konsultatīvās padomes** darbu, kas katru gadu sniedz atgriezenisko saiti par publicētajiem rezultātiem, iezīmē stratēģiskos mērķus nākotnei un sniedz norādījumus, pamatojoties uz darbības rādītājiem.

BECID **finanšu vadītāja Regina Lape (Regina Lapp)** un **projektu vadītāja Liliāna Ariva (Lilian Ariva)** regulāri sazinās ar visiem deviņiem partneriem, lai nodrošinātu, ka projekta izdevumi atbilst finansējuma nosacījumiem. Tas ietver gan partneru konsultēšanu budžeta pārvaldībā un darba laika uzskaites lapu sagatavošanā, atgriezeniskās saites sniegšanu par projekta progresu uzraudzību, gan gadījumos, ja nepieciešams atbalsts ātrākai komunikācijas un lēmumu pieņemšanas procesa gaitai gadījumos, kad tiek kavēta visas Baltijas uzdevumu izpilde.

Ne visiem deviņiem partneriem ir projektu vadības vai grāmatvedības nodaļas, tāpēc finanšu koordinācijai ir nepieciešams vairāk stundu, un tā nenotiek projekta vadītāja uzrauzībā. Projekta vadītājs ir atbildīgs par projekta virzības tehnisko pusi, kopā ar galveno pētnieku pārbaudot termiņu ievērošanu, riskus, iespējas tos mazināt, kā arī uzraugot kvalitāti un, kopā ar galveno pētnieku – arī ietekmi. Projekta vadītājs tieši sazinās ar atbildīgajiem par uzdevumu izpildi un darba posmu vadītājiem dažādās konsorcijs organizācijās. **Komunikācijas speciāliste (CO) Annalīsa Poste (Annaliisa Post)** sekmē efektīvu saziņu konsorcijs iekšienē un ārpus tā, rūpējoties par sociālo mediju līdzekļu kontiem, mājaslapu un e-pasta kanāliem.

1.2. Jaunumi kvalitātes nodrošināšanā

Papildus jau publicētajam kvalitātes nodrošināšanas un datu pārvaldības plānam, 2024. gadā nodrošināti divi jaunumi. Pirmkārt, 2024. gada maijā BECID publicēja [*leteicamo rīcības un ētikas kodeksu un kopējos principus faktu izpētes un monitoringa pārbaudēm*](#), kas ir vēl viens nozīmīgs solis tuvāk Baltijas valstīs veiktā darba standartizācijai. Ziņojums paredzēts dažādām auditorijām: faktu pārbaudītājiem tas piedāvā būtiskus jautājumus un universālus principus, lai pilnveidotu viņu darbu. Pētnieki var gūt ne vien ieskatu faktu pārbaudes iniciatīvu un faktu pārbaudžu izmantošanas novērtējumā Baltijas valstīs, bet arī izmantot faktu pārbaudes, lai arhivētu nepatiesus stāstus par reģionu konkrētā laika periodā vai par konkrētu tematu (visas EDMO centru veiktās faktu pārbaudes izmanto vienotu kategorizācijas sistēmu). Tāpat ziņojums informē plašāku sabiedrību par BECID darbu. Mēs ceram, ka šis būs solis uz priekšu, lai turpinātu veidot vienotu sistēmu turpmākajam darbam.

Otrkārt, sadarbībā ar EDMO MIL padomi (iepriekš – Medijpratības standartu un paraugprakses darba grupa) un ar ieinteresēto pušu atbalstu no lielākās daļas dalībvalstu, ir publicēts mēnešiem ilga darba rezultāts – [*EDMO vadlīnijas efektīvām medijpratības iniciatīvām*](#). Paaugstinot standartus, EDMO vēlas dot ieinteresētajām pusēm praktiskus resursus, kas piedāvā strukturētus principus un ieteikumus praktiķiem. Tā vietā, lai uzspiestu stingrus noteikumus, šo elastīgo sistēmu var pielāgot dažādām situācijām un ieinteresētajām pusēm. Vadlīnijās uzsvars likts uz taustāmiem rezultātiem un ietekmi, lai sasniegtu izmērāmus un nozīmīgus rezultātus. Tās ietver divpadsmit pamatprincipus, kas iedalīti trīs mediju lietotprasmju veicināšanas iniciatīvu posmos: izveide, īstenošana un izvērtējums.

Šī struktūra nodrošina visaptverošu sistēmu visam medijpratības projekta dzīves ciklam. Vadlīnijas ir paredzētas plašam ieinteresēto pušu lokam, tostarp pilsoniskās sabiedrības organizācijām, pedagogiem un pasniedzējiem, politikas veidotājiem un plašsaziņas līdzekļu un tehnoloģiju speciālistiem, un tās kalpo kā praktisks kontrolsaraksts, kas **palīdz veidot, īstenot un izvērtēt iniciatīvas, kas īstenotas mediju lietotprasmju veicināšanai**. Atzīstot mediju vides dinamisko raksturu, EDMO katru gadu pārskata šīs pamatnostādnes, lai nodrošinātu to aktualitāti un efektivitāti.

EDMO arī mudina dalīties ar iniciatīvām un resursiem, kas demonstrē šo principu piemērošanu, veicinot sadarbības vidi paraugprakses apmaiņai un medijpratības standartu pilnveidei visā Eiropā (un, atklāti sakot, sniedzot iespēju visiem praktizējošiem speciālistiem EDMO tīklā un ārpus tā dalīties ar savu labāko darbu piemēriem).

Kvalitātes nodrošināšanas un datu pārvaldības sistēmas ieviešana tika noteikta T1.2, saistīta ar D1.2, pabeigta līdz M4 un atjaunināta pēc starpposma pārskata. Mūsu mērķis ir turpināt darbu pie kopīgām vadlīnijām un principiem, lai nodrošinātu kvalitāti, ne kvantitāti. Uzmanības ekonomijas kontekstā šo līdzsvaru ir izaicinoši atrast.

1.3. Projekta aktivitāšu un rezultātu izplatīšana

Pirmajā gadā mūsu mērķis bija iegūt atpazīstamību reģionā. Otrajā gadā mēs turpinājām ar mērķi kļūt atpazīstami kā uzticama ekspertu organizācija. Mēs aktīvi meklējām iespējas iepazīstināt ar saviem rezultātiem, izmantojot lekcijas pēc pieprasījuma, seminārus, ziņas un sociālos plašsaziņas līdzekļus. Projekta aktivitāšu un rezultātu izplatīšana, veidojot saturu un organizējot pasākumus (**T1.4**), ir bijusi veiksmīga, taču nevienmērīga.

Kopš 2023. gada decembra sākuma līdz 2024. gada decembra beigām mēs 40 reizes parādījāmies Baltijas valstu plašsaziņas līdzekļos kā eksperti (protams, neapmaksāti), organizējām vairāk nekā 150 mācību sesijas gandrīz 5000 cilvēkiem un piedalījāmies 140 pasākumos, ko organizēja attiecīgās ieinteresētās puses, lai dalītos mūsu rezultātos un prezentētu BECID un EDMO kopumā.

Tīmekļa vietne becid.eu kalpo ne tikai sabiedrībai, bet arī kā kā informācijas apmaiņas vieta projekta partneriem. Tā kā BECID ir viens no 14 reģionālajiem EDMO centriem, mēs informējam savus starptautiskos kolēģus un partnerus EDMO tīklā par savām darbībām, izmantojot TrulyMedia platformu, kas paredzēta informācijas noturības ekspertiem Eiropā. Lielākā daļa ieguldījumu ir publiski redzami. Tomēr šīs iespējas joprojām tiek izmantotas kūtri, jo tas lieto vien 71 cilvēks, kas pašlaik darbojas BECID.

1.3.1. Konferenču, semināru un darbsemināru organizēšana

BECID un citu EDMO tīkla dalībnieku rezultātu izplatīšanas pamatā ir **BECID piesaiste visiem mūsu ekspertu darbiem**, kaut vai tikai izmantojot mūsu zīmolu PowerPoint un daloties ar vienu vai diviem projekta uzdevumiem vai rezultātiem vieslekciju, referātu un semināru laikā. Regulāra mūsu kopīgā darba uzsvēršana palīdz izpildīt mūsu pienākumu izplatīt paveiktā darba rezultātus. Žurnālistiem, politiku veidotājiem un diplomātiem mēs pozicionējam sevi kā vienlīdzīgus profesionāļus un ekspertus, kuri nepārtraukti dalās ar jaunām iniciatīvām un atklājumiem.

Decembris (2023)

- 1. decembrī: mācības Kuresāres slimnīcas darbiniekiem - "Uhhuu veselības aprūpē: Kāpēc, kas, kā un ko darīt?" (vadītāja Maria Murumaa-Mengel).
- 6. decembrī: lekcija "Mūsdienu mediju pasaule: riski, iespējas un ietekme" Senioru universitātē (Inger Klesment).
- 6. decembrī: diskusija par mediju lietotprasmi un Krievijas dezinformāciju Lietuvas vēstniecības Itālijā un Luiss Universitātes rīkotajā pasākumā (Maia Klaassen).
- 7. decembrī: vieslekcija Luiss universitātes žurnālistikas un komunikācijas maģistrantūras studentiem – "Dezinfo kūka: cīņa ar dezinformāciju Igaunijā" (Maia Klaassen).
- 7. decembrī: Tartu Universitātes sociālo zinātņu nodaļas rīkots vebinārs "Pētnieki par sociālajiem medijiem" (Maria Murumaa-Mengel).
- 7. decembrī: mācības skolotājiem Tallinas Tehniskajā ģimnāzijā – "Spēlēs balstīta digitālās un medijpratības izglītība pamatskolā" (vadītāja Inger Klesment).
- 15. decembrī: dalība MLA4MedLit, Standartu un labākās prakses organizatoru komandā un paneldiskusija (Maia Klaassen).
- 19. decembrī: Viljandi "Ģimenes ligzdā" lekcija/diskusija vecākiem "Bērni digitālajā pasaulē" (pasniedzēja Inger Klesment).
- 22. decembrī: vieslekcija Luiss universitātes žurnālistikas un komunikācijas maģistrantūras studentiem – "Mākslīgais intelekts un tā ētika" (Maia Klaassen).

Janvāris (2024)

- 8. janvārī: lekcija Tartu privātskolu skolotājiem par tēmu "Mākslīgais intelekts izglītībā: rīki/domāšanas veids un riski/iespējas". Tajā tika runāts par digitālajām prasmēm, kas nepieciešamas mākslīgā intelekta laikmetā, un par to, kā izmantot lielos valodas modeļus ikdienas uzdevumos (Maria Murumaa-Mengel).
- 10. janvārī: lekcija senioriem Rīziperē par informācijas traucējumu apkarošanu ar medijpratības palīdzību (Maia Klaassen).
- 12. janvārī: Igaunijas Aizsardzības spēku komunikācijas pamatapmācības ietvaros Marija Murumaa-Mengel vadīja seminārus komunikācijas speciālistiem par "Sociālajiem medijiem un informācijas noturību".
- 15. janvārī: sākās projekts, ko finansē Igaunijas valdības birojs: mediju un digitālās pratības spēles 5-7 gadus veciem bērniem visos Viljandi bērnudārzos (Inger Klesment (UTARTU)).
- 17. un 18. janvārī: divas e-klases vairāk nekā 600 Igaunijas skolēniem par to, kā atpazīt dezinformāciju sociālajos medijos. Nodarbības ir pieejamas tiešsaistē kā mācību materiāls (Delfi Estonia fakti pārbaudītājas Marta Vunš un Kaili Malts).
- 18. janvārī: referāts UTARTU konferencē "From Teacher to Teacher", iepazīstinot ar UTARTU Sociālo pētījumu institūtā izstrādātajiem kursiem, kas veltīti medijpratībai un digitālajam aktīvismam: "Mediji dezinformācijas laikmetā" un "Mikrointervence mediju un informācijas pratībā" (Maria Murumaa-Mengel).

- 18. janvārī: iepazīstināšana ar maģistra studiju programmu angļu valodā "Dezinformācija un sabiedrības noturība" UTARTU Virtuālo atvērto durvju dienu ietvaros (Maia Klaassen un Maria Murumaa-Mengel).
- 18. janvārī: seminārs par tiešsaistes sazvērētības teorijām Miina Härma ģimnāzijā (Gretel Juhansoo (UTARTU)).
- 22. janvārī: medijpratības seminārs Piritā Ekonomikas ģimnāzijā (Gretel Juhansoo un Kaarel Lott (UTARTU)).
- 23. janvārī: tiešsaistes seminārs Maltas skolotājiem, par pirmsskolas un sākumskolas vecuma bērnu iepazīstināšanu ar spēlēm mediju un digitālās pratības mācīšanai (Inger Klesment un Gretel Juhansoo).
- 25. janvārī: apmācības par medijpratības izglītību, izmantojot spēles, Tallinas Tehniskajā ģimnāzijā (Inger Klesment).

Februāris (2024)

- Dalība Pilsoniskās noturības iniciatīvas rīka atklāšanas pasākumā, kurā tika spriests par to, kā cīnīties pret dezinformāciju Baltijā (Delfi Igaunija fakti pārbaudītāja Kaili Malts).
- 15. un 27. februārī: apmācības par spēlošanu mediju izglītības kontekstā Tallinas Tehniskās ģimnāzijas un Paide Hillar Hanssoo skolas skolotājiem (Inger Klesment).
- 15. februārī: prezentācija "Kā saglabāt veselību informācijas labirintā?" Dokumentu pārvaldnieku asociācijas konferencē (Maia Klaassen).
- 18. februārī: dalība paneldiskusijā un priekšlasījums "Mākslīgais intelekts, uzmanības ekonomika un 24/7 ziņu cikls: Riski un ieguvumi žurnālistikā 2024. gadā" HIKMA organizētajā Ziemas skolā (Maia Klaassen).
- 22. februārī: vieslekcija ARTUN studentiem "Kā ne tikai izdzīvot, bet arī uzplaukt informācijas labirintā?" (Maia Klaassen).
- 22. februārī: publiska lekcija un seminārs Tartu Universitātē "Jauniešu digitālo mediju prasmju attīstīšana: praktiskas pieejas" (Gretel Juhansoo un Inger Klesment). Ar kopsavilkumu var iepazīties [šeit](#).
- 22. februārī: tiešsaistes nodarbība ar nosaukumu "[Mākslīgais intelekts: cilvēces pazudināšana vai uzticams palīgs](#)" (Maia Klaassen).
- 21.-22. februārī: apmācības Sociālās apdrošināšanas pārvaldes darbiniekiem par tehnoloģiju izraisītu vardarbību (Maria Murumaa-Mengel).
- 26. februārī: Jānis Buholcs (Vidzemes augstskola) pārstāvēja BECID [EDMO zinātniskajā konferencē](#) Amsterdamas Universitātē, Nīderlandē, kur viņš uzstājās ar referātu "The state of research on fact-checking".

Marts (2024)

- 1. martā: BECID pētnieces Aukstes Balčytienes izstrādātās metode "Media Walkshop" prezentācija digitālās un medijpratības konferencē Briselē. Klātesošie atzinīgi novērtēja tās vienkāršību un iekļaujošumu, kas ir vērtīgi aizņemtiem pedagogiem (BECID pārstāves Rimgailē Kasparaite un Patricija Lenčiauskiene). [Lasīt vairāk](#).

- 6. martā: seminārs par sazvērestības teoriju izplatīšanu sociālajos medijos Miina Härma ģimnāzijā (Gretel Juhansoo).
- 6. martā lekcija Pērnavas koledžas studentiem par ietekmētāju loģiku un stratēģijām (Maria Murumaa-Mengel).
- 7. martā: prezentācija par iespējām novērst kibermobingu ar spēļu palīdzību KIVA organizētajā kibermobinga konferencē (Inger Klesment).
- 12. martā: Seminārs žurnālistiem un citiem mediju profesionāļiem Stokholmas Ekonomikas augstskolā Rīgā "Kā izmeklēt sankciju pārkāpumus?" (Re:Baltica izpilddirektore un redaktore Sanita Jemberga).
- 14. martā: seminārs Latvijas NVO ekspertiem par jaunām dezinformācijas tendencēm. Šis seminārs ir daļa no jaunās iniciatīvas, kas tiek īstenota BCME vadītās Digitālās aktīvisma programmas ietvaros, lai cīnītos pret dezinformāciju Centrāleiropā un Austrumeiropā (Evita Puriņa, Re:Baltica faktu pārbaudes komandas Re:Check vadītāja).
- Trīs semināri par medijpratību un jaunākajām dezinformācijas tendencēm skolu skolotājiem un senioriem (Re:Baltica līdzdibinātāja un redaktore Inga Sprīģe).
- 14. martā: mācības par informācijas noturību un kritiskās informācijas patēriņu Tartu un Tartu apgabala pedagogiem (Marija Murumaa-Mengel).
- 18. martā: apmācības Tartu Lutera Pētera skolas skolēnu vecākiem par mediju lietošanas paradumiem bērnu auditorijā (Inger Klesment).
- 21. martā: pirmā Igaunijas ieinteresēto pušu sanāksme, kurā tika risināta (de)radikalizācijas problēma (Maria Murumaa-Mengel; BECID pārstāvēja arī Maia Klaassen, Inger Klesment un Gretel Juhansoo).
- 22. un 27. martā: apmācības par mākslīgā intelekta izmantošanu un riskiem, Pērnavas senior universitātē un Tartu privātskolas skolēnu vecākiem (Maria Murumaa-Mengel).

Aprīlis (2024)

- 2. aprīlī: apmācības skolotājiem (Auksē Balčytienē un Kristina Juraitē).
- Dalība Lietuvas sabiedriskās raidorganizācijas LRT rīkotajā sadarbības pasākumā, kas bija daļa no ES finansētās programmas MediaFit, kas atbalsta Ukrainas žurnālistus cīņā pret dezinformāciju (Evita Puriņa).
- 5. aprīlī: dalība Telia Stratēģijas dienā, apspriežot bērniem un jauniešiem nepieciešamo atbalstu tiešsaistē (Inger Klesment un Maria Murumaa-Mengel).
- 5. aprīlī: mācību sesija Igaunijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras vadītājam par personīgā zīmola veidošanu sociālajos medijos (Marija Murumaa-Mengel).
- 8. aprīlī: BECID pārstāvniecība, tiekoties ar Eiropas Komisijas priekšsēdētājas vietnieci vērtību un pārredzamības jautājumos Veru Jourovu (Věra Jourová). Pārspriesta Latvijas mediju vide un cīņa pret dezinformāciju Latvijā (Jānis Buholcs un Evita Puriņa).
- Seminārs Latvijas NVO ekspertiem par Eiropas Parlamenta kandidātu politiskās komunikācijas pārbaudi pirms ES vēlēšanām (Evita Puriņa).
- Seminārs Gulbenes novada bibliotekāriem par medijpratību un jaunākajām dezinformācijas tendencēm (Inga Sprīģe).

- 12. un 13. aprīlī: runa un seminars sadarbībā ar Vācijas Baltijas Nākotnes fondu, kurā galvenā uzmanība tika pievērsta mākslīgā intelekta lietotprasmei un ētiskiem lietojumiem (Maia Klaassen).
- 17. aprīlī: dalība pasākumā "Talent to Tartu", risinot jautājumu par to, vai visiem profesionāļiem vajadzētu būt aktīviem sociālajos medijos (Maria Murumaa-Mengel).
- 18. aprīlī: lekcija un seminārs Tallinas Laagna ģimnāzijā, pievēršoties mākslīgā intelekta riskiem un iespējām (Maia Klaassen).
- 23. aprīlī: Dalība Google rīkotajā pasākuma "Cīņa pret dezinformāciju tiešsaistē" Varšavā. Konferencē, kurā piedalījās eksperti no Centrāleiropas un Austrumeiropas, tostarp pārstāvji no citiem EDMO centriem, tika apspriesta dezinformācijas apkarošana pirms Eiropas Parlamenta vēlēšanām. Gunta Sloga vadīja paneldiskusiju par starpnozaru sadarbību cīņā pret dezinformāciju (Gunta Sloga).
- 24. aprīlī: tikšanās ar Lauru Delmolī (Laure Delmoly), Francijas EDMO centra CLEMI starptautisko projektu vadītāju. Apspriesta iespējamā turpmākā sadarbība dezinformācijas noturības un labākās mediju un informācijpratības prakses jomās (Gunta Sloga).
- 26. aprīlī: prezentācija un dalība paneldiskusijā par mākslīgā intelekta iespējām jauniešiem Vācijas Baltijas Nākotnes fonda rīkotajā Pop-Up kongresā (Maia Klaassen).
- 30. aprīlī: debates "TikTok efekts" Tartu Studentu dienu ietvaros (Gretel Juhansoo).
- 30. aprīlī: seminārs Tartu skolu padomē, kura galvenā tēma bija "Kā atšķirt viltus ziņas no īstām ziņām? Informācijas pārbaudes pamatprincipi" (Maria Murumaa-Mengel un Maia Klaassen).

Maijs (2024)

- 2. maijā: apmācību sesija "Sociālo mediju platformas un mikrokopienas iekšējās komunikācijas informācijas noturības kontekstā" tālākizglītības platformai koolitusturgee.ee (Maria Murumaa-Mengel).
- 6. maijā: dalība zinātniski praktiskajā simpozijā "Politiskās komunikācijas krustpunkti: sabiedrība, mediji, politika". Tajā Lietuvas mediju un politikas eksperti diskutēja par to, kā risināt vienaldzības, polarizācijas un digitālās plaisas radītās problēmas sabiedrībā (Auksė Balčytienė).
- 7. maijā: [video lekcija](#) par dezinformācijas plūdiem, kas pavadīja Eiropas Parlamenta vēlēšanas Tartu Universitātes televīzijā. Atbalstošās darba lapas īgauņu valodā var atrast [šeit](#) (Maria Murumaa-Mengel).
- 9. maijā: tiešsaistes apmācību sesiju Tirdzniecības un rūpniecības kameras biedriem ar nosaukumu "Mikrokopienas uzņēmumā" (Maria Murumaa-Mengel).
- 9. maijā: Igaunijas Nacionālajā muzejā notika Maalehtas veco ļaužu svētki. Sadarbība ar Telia, lai izstrādātu pastkartes, kas vērstas uz informētības veicināšanu par krāpšanu tiešsaistē, un ieguva izklaidējošus rezultātus. Daudzus pastkaršu piemērus var atrast [šeit](#), bet Canva dokumentu - [šeit](#) (Inger Klesment, Maria Murumaa-Mengel un Gretel Juhansoo).

- 17. maijā: dalība starptautiskā EDMO faktu pārbaudes konferencē "ES un dezinformācija: Pēdējais kontrolpunkts pirms balsojuma", kurā partneri pārskatīja EDMO centienus apkarot dezinformāciju pirms ES vēlēšanām ("Delfi" Lietuvas faktu pārbaudes iniciatīvas "Melo Detektorius" redaktore Aistė Meidutė).
- 22. maijā: Igaunijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras sieviešu līderības paātrināšanas programmas dalībnieces vizīte Tartu Universitātē, diskusijas par profesionālu sociālo mediju izmantošanu un influenceru kultūru (Marija Murumaa-Mengel).
- 23. maijā: publiska lekcija SALTO līdzdalības un informācijas nodaļai ar nosaukumu [*"Stay Sharp During Elections - How Cognitive Biases and Media Influence Our Decisions"*](#) (Marija Murumaa-Mengel).
- 24. maijā: YouTube seminārs Parīzē, kur dalībnieki iepazinās ar YouTube funkcijām, tikās ar žurnālistu Šarlu Villu un diskutēja par faktu pārbaudes satura veidošanu un popularizēšanu. Lietuvas "Delfi" faktu pārbaudes iniciatīva "Melo Detektorius" ir pirmā Baltijas valstu iniciatīva, kas pievienojusies YouTube faktu pārbaudes izmēģinājuma programmai (Aistė Meidutė).
- BECID pārstāves dalība Viļņas Universitātes Komunikācijas fakultātes rīkotajā zinātniskajā konferencē (Auksė Balčytienė).

Jūnijs (2024)

- 3. jūnijā: dalība publiskajā diskusijā "Draudi demokrātijai Eiropas Parlamenta vēlēšanu priekšvakarā" (Gunta Sloga).
- 5. jūnijā: tikšanās ar Igaunijas Aizsardzības ministrijas uzaicinātās un uzņemtās delegācijas pārstāvjiem no Heritage Foundation, Chatham House, Queen Mary University of London, El Pais, DGAP pētniecības institūta, Le Figaro, Defence One un La Stampa (Maia Klaassen).
- 8. jūnijā: aktivitātes par digitālo mediju kompetencēm Tabiveres pamatskolas ģimenes dienā (Gretel Juhansoo).
- 10. jūnijā: Andy Stoycheff un Milena Koleva-Zvancharova no Bulgārijas un Rumānijas Digitālo mediju observatorijas [*BROD*](#) uzņemšana (Maia Klaassen, Maria Murumaa-Mengel un Gretel Juhansoo).
- 10. jūnijā: mācības par informācijas traucējumiem, informācijas pārbaudi un bērnu digitālo pasauli Tartu katoļu skolā (Maria Murumaa-Mengel, Maia Klaassen, and Inger Klesment).
- No 12. līdz 17. jūnijam: dalība 29. Baltijas studiju attīstības asociācijas (AABS) konferencē Ņūheivenā, ASV, ar referātu "Approaches to ambiguity among Latvian fact-checkers" (Jānis Buholcs).
- 13. jūnijā: seminārs pamatskolu skolotājiem par konfliktu risināšanu, kas rodas nepatiesas informācijas dēļ (Maia Klaassen).
- 13. jūnijā: prezentācija "TikTok māja: Kā profesionālā izglītība var atbalstīt sociālas nozīmes projektu īstenošanu?" Erasmus+ profesionālās izglītības vasaras skolā (Gretel Juhansoo).

- 13. jūnijā: prezentācija "Research+Teach+Outreach: Ko mēs darām, lai cīnītos ar informācijas traucējumiem?" komunikācijas ekspertiem no policijas, robežsardzes un valsts sektora (Maria Murumaa-Mengel).
- 27. jūnijā: mācības "Bērnu un jauniešu mediju pasaule: kā bibliotēka var palīdzēt attīstīt mediju un informācijas kompetences" bibliotekāru vasaras akadēmijā (Maria Murumaa-Mengel un Inger Klesment).

Jūlijs (2024)

- Dalība bezpeļņas organizācijas SkeptiCafe, kas nodarbojas ar kritiskās domāšanas un zinātniskās prātības veicināšanu Latvijā, rīkotajos pasākumos. Evita sniedza ieskatu par sazvērestības teoriju veidošanos un izplatību, savukārt Inga diskutēja par politikas, mediju un sabiedrības mijiedarbību (Evita Puriņa un Inga Sprinģe).
- Dalība ikgadējā Sarunu festivālā "Lampa" Cēsīs, Latvijā. Inese Braže piedalījās diskusijā "#Cancel media. Ja nebūtu žurnālistu?". Evita Puriņa iesaistījās diskusijā par misinformāciju un dezinformāciju ikdienas informācijas vidē (Re:Baltica žurnālisti).
- No 8. līdz 10. jūlijam: dalība 5. starptautiskajā ESS konferencē Lisabonā, referāta "(Sociālo) mediju patēriņš un pārliecība par sazvērestības teorijām" prezentācija (Auksē Balčytienē). [Lasīt vairāk](#)
- No 16. līdz 19. jūlijam: dalība DCN Global konferencē un paneldiskusijā par mediju un informācijprātības politiku un reģionālajām problēmām (Maia Klaassen).

Augusts (2024)

- 6. augustā: divu semināru vadība par sazvērestības teoriju izplatību sociālajos medijos ķīmijas skolotāju iedvesmas nometnē (Gretel Juhansoo).
- 8. augustā: prezentācija par medijprātības attīstīšanu vēstures un sociālo zinību stundās Igaunijas Vēstures un sociālo zinību skolotāju biedrības vasaras skolā (Maria Murumaa-Mengel).
- 14. augustā: digitālās drošības spēļu bērniem vadīšana Tartu rotaļlietu muzeja vasaras nometnē (Inger Klesment).
- 22. augustā: apmācības par informācijas trokšņiem un informācijas pārbaudi Kuusalu skolu un bērnudārzu skolotājiem. 26. augustā vadīja apmācības par informācijas pārbaudi, kritisko informācijprātību un kritisko informācijprātību Tartu VOCO skolotājiem un vadītājiem (Maria Murumaa-Mengel un Maia Klaassen).
- Seminārs aptuveni 30 jaunajiem juristiem, pievēršot uzmanību žurnālistikas darba metodēm un juridiskajiem aspektiem (Sanita Jemberga).
- Dalība hakatonā, lai stiprinātu NVO noturību pret misinformāciju un dezinformāciju (Evita Puriņa).
- Dalība nometnē Vācijā, kur pasniegtas lekcijas latviešu jauniešiem no visas pasaules par to, kā orientēties medijos, atpazīt nepatiesu vai maldinošu informāciju, pārbaudīt faktus un aizsargāt sevi digitālajā vidē (Inese Braže).

Septembris (2024)

- 3.–4. septembrī: dalība Dienviddānijas Universitātē notikušajā konferencē "Demokrātija un digitālā pilsonība", kur prezentēta disertācijas konceptualizācija un avotu teorētiskā analīze, kas kalpo par pamatu turpmākajiem empīriskiem pētījumiem, kā arī pārstāvēti DIGIRES un BECID projekti kā veiksmīgas sadarbības piemērs starp dažādām ieinteresētajām pusēm Baltijā, kā arī apspriestas turpmākās sadarbības iespējas ar citu Eiropas augstskolu pētniekiem (BECID jaunākā pētniece Rimgaile Kasparaite). [Lasīt vairāk](#).
- 9. septembrī: dalība starptautiskā teātra festivāla "Ja Fest" paneldiskusijā, kurā dalībnieki dalījās savās atziņās par dažādiem ar mediju darbu saistītiem jautājumiem, tostarp par profesijas digitālajiem izaicinājumiem un žurnālistu drošību (Aukse Balčytienē).
- No 17. līdz 20. septembrim: BECID pārstāvība padziļinātajos digitālās valsts un kiberdrošībasursos (Maia Klaassen).
- 24.–27. septembrim: Jānis Buholcs ("Nosakot "patiesību"", Vidzemes augstskola) un Maria Murumaa-Mengel ("Feeling the "influencer creep": Kā dažādas profesijas savā darbā iekļauj influenceru praksi", UTARTU) pārstāvēja BECID [10. Eiropas komunikācijas konferencē ECREA](#).
- 27. septembrī: Eiropas Zinātnieku naktī Vidzemes augstskola piedāvāja apmeklētājiem izspēlēt spēli par dezinformāciju.
- 30. septembrī: organizēta īpaša fokusgrupas sesija ar Kauņas pilsētas kopienas locekļiem, kuras pamatā bija dialogs par mediju darbību (Aukse Balčytienē, Kristina Juraitē).
- 30. septembrī: semināra "Mediju pastaigu darbnīca" (balstoties uz DIGIRES MIL metodoloģiju) organizēšana Kauņas kopienas locekļiem un vadītājiem (jaunākās pētnieces Patricija Lenčiauskiene un Rimgailē Kasparaite).
- Septembrī tika izdotas publikācijas ar īpašu BECID atzinību: Balčytienē, A. (2024). Epistēmisko kopienu pārveidošana veselīgākam diskursam mūsdienu Eiropā. Darbi un dienas / Darbai Ir Dienas, 79, 37-50. <https://doi.org/10.7220/2335-8769.79.2>; Balčytienē, A., Bocullo, D., & Juraitē, K. (2024). Baltijas demokrātijas pēc iestāšanās ES: plašsaziņas līdzekļi kā demokrātiskās kultūras nesēji un izturības līdzekļi, pārvarot neskaidrības. Journal of Contemporary European Studies, 1-16. <https://doi.org/10.1080/14782804.2024.2360030>.

Oktobris (2024)

- 2. un 16. oktobrī: tiešsaistes semināri jauniešiem par algoritmiem un datu koplietošanu (Maia Klaassen).
- 3. un 4. oktobrī: dalība [Centrāleiropas Politikas zinātņu asociācijas \(CEPSA\) 28. konferencē](#) "Divdesmit gadi ES: gūtās atziņas, izaicinājumi un iespējas", ko kopā ar CEPSA organizēja Vītāuta Dižā universitātes Politikas zinātņu fakultāte. Aukse Balčytienē kopā ar BECID kolēģēm no Latvijas un Igaunijas (Agnese Dāvidsoni, Andra Siibak un Signe Ivask) prezentēja ziņojumu "Lessons Learned from Policy Responses

to Disinformation in the Baltic Countries: Looking Beyond Risk-Awareness and Securitization". Kristina Juraite prezentēja ziņojumu "Promoting Dialogue and Civic Agency amid Digital Disruption: A New Approach to Public Communication Ethics". Patricija Lenčiauskienė uzstājās ar ziņojumu "Lithuanian Youth's Digital Literacy Skills And Self-Conscious Use Of Information In A Changing Media Landscape". Rimgailė Kasparaite uzstājās ar ziņojumu "Multistakeholder partnerships in communications policy for digital resilience".

- 7. oktobrī: lekcija par mediju paaudžu līdzībām un atšķirībām (Maria Murumaa-Mengel).
- 10. oktobrī: dalība Foundation CR14 sanāsmē, Delfi Estonia faktu pārbaudes un izmeklēšanas darba prezentācija, pārskats par aktuālajiem propagandas draudiem Igaunijā (Marta Vunš).
- 10. oktobrī: mācības "Akadēmiskais atbalsts informācijas noturībai" Ukrainas militāro sakaru speciālistiem (Maria Murumaa-Mengel).
- 11. oktobrī: mācības skolotājiem par bērnu un jauniešu kultūru digitālajās platformās (Inger Klesment un Maria Murumaa-Mengel).
- 16. oktobrī: mācības par mākslīgā intelekta izmantošanu komunikācijā ar kultūras darbiniekiem (Inger Klesment).
- 16. oktobrī: dalība Lietuvas Jauno zinātnieku apvienības rīkotajā pētnieku Grand Prix finālā. Konkursā piedalījās doktora grādu ieguvušie pētnieki, kuriem 3 minūšu laikā bija jāprezentē savs pētījums. Patricija Lenčiauskienė prezentēja savu pētījumu par Lietuvas jauniešu digitālajām un mediju prasmēm.
- 17. oktobrī: lekcija Ukrainas komunikācijas un mediju ekspertiem par sabiedrības noturības veidošanu (Maria Murumaa-Mengel).
- 22. oktobrī: dalība sadarbībā ar UNESCO MIL aliansi rīkotajā Eiropas Komunikācijas pētniecības un izglītības asociācijas vebinārā "Attīstot digitālās kompetences algoritmiskās kultūrās". Aukse Balčytienė, Rimgailė Kasparaite un Patricija Lenčiauskienė prezentēja pētījumu "Epistemisko prasmju un morālās apziņas uzlabošana žurnālistikas lēmumu pieņemšanā".
- 24. oktobrī: dalība diskusijā par dezinformācijas novēršanas un medijpratības iniciatīvu panākumiem un neveiksmēm 13. Globālās mediju un informācijpratības nedēļas atklāšanā Valsts kancelejā (Evita Puriņa).
- 24. oktobrī: UTARTU pārstāvji piedalījās Igaunijas mediju izglītības konferencē Pērnavā. Lekcija "Kad Andrew Tate ienāk klasē" (Maria Murumaa-Mengel un Kaarel Lott).
- 25. oktobrī: dalība Baltijas MIL samitā Tallinā. Lekcija "Mikrointervences kā digitālā aktīvisma instruments" (Maria Murumaa-Mengel).
- 26. oktobrī: lekcija "Kā mākslīgais intelekts dezinformāciju ir pārvērtis par tendenci" Vācijas un Baltijas valstu konferencē Lietuvā (Gretel Juhansoo).
- 26. oktobrī: Digitālās drošības spēļu ieviešana un lekcijas skolotājiem par digitālās drošības mācīšanu Maltā (Inger Klesment).
- 29. oktobrī: VDU komanda piedalījās MIL nedēļai veltītajā diskusijā "Vai dezinformācija ir mūsu ikdienas pavadonis?", ko vadīja BECID jaunākā pētniece Patricija

Lenčiauskienė. Dalībnieki diskutēja par to, kāda ikdienas informācijas plūsma mūs ieskauj un vai dezinformācija tajā ir plaši izplatīta. Tāpat tika skarta moderno tehnoloģiju ietekme uz informācijas radīšanas un pārraides procesiem un tas, vai Lietuvas iedzīvotājiem ir pietiekami daudz līdzekļu medijpratības, informācijpratības un kritiskās domāšanas attīstīšanai.

- 29.-30. oktobrī: dalība ikgadējā EFCSN konferencē un organizācijas asamblejā Briselē, kur faktu pārbaudītāji no visas Eiropas diskutēja par izaicinājumiem mākslīgā intelekta izmantošanā faktu pārbaudē un grūtībām sadarbībā ar digitālajām platformām (Evita Puriņa).
- 30. oktobrī: BCME rīkotā Baltijas MIL diena Rīgā, Latvijā.
- 31. oktobrī: e-lekcija "Kāda ir mana privātuma atrofēšanās cena?" (Maia Klaassen)
- 29.-31. oktobrī: Delfi Lietuva "Melo Detektorius" dalība konferencē "Informācijas noturības uzlabošana un starptautiskās sadarbības stiprināšana ļaunprātīgas ietekmes apkarošanā", ko organizēja "CRDF Global".
- Oktobrī, pateicoties Latvijas Republikas Sabiedrības integrācijas fonda līdzfinansējumam, Latgales reģionā notika vairāki semināri jeb prasmju laboratorijas, ko organizēja BCME sadarbībā ar NVO "NewEast". Semināri veltīti vecāka gadagājuma cilvēku mediju un informācijas pratībai.
- Prezentācija "Palikt svarīgam: izaugsmes (un izdzīvošanas) stratēģijas plašsaziņas līdzekļiem" ikgadējā OIP konferencē Duresi pilsētā, Albānijā. Delfi Lietuva paraugprakses piemēri par to, kā tradicionālie digitālie mediji un faktu pārbaude var augt un saglabāt savu nozīmi sociālo mediju laikmetā (Aistē Meidutē).
- Dalība EFCSN konferencē Briselē, paneldiskusijas "Prebunkings praksē: teorijas pārvēršana darbībā" vadīšana. Diskusija bija veltīta tam, kā prebunkingu (iepriekšēju atspēkošanu) – akadēmiski pierādītu konceptu – visefektīvāk piemērot reālajai dzīvei. Sesijā tika pētīta prebunkinga praktiskā īstenošana un analizēta saistība un savstarpējā atkarība starp to un atmaskošanu *post-factum* (Aistē Meidutē).

Novembris (2024)

- 4. novembrī: e-lekcija "Kā algoritmi veido mūsu pieredzi sociālajos medijos?" (Gretel Juhansoo).
- 7. novembrī: lekcija "Mākslīgais intelekts projektu rakstīšanas kontekstā" projektu rakstīšanas apmācībās (Maia Klaassen).
- 8. novembrī: dalība paneldiskusijā par psiholoģiskās noturības un praktiskās mācīšanās veicināšanu, izmantojot medijpratības stratēģijas, atvērtajā forumā "Drošības kods" (Auksē Balčytienė).
- 14. novembrī: dalība Integrācijas fonda rīkotajā konferencē, paneldiskusijā "Kā savienot informācijas telpu, kultūras telpu, vērtību telpu digitālo burbuļu laikmetā?"; priekšlasījums "Vai daži tilti ir jāsadedzina?" (Maria Murumaa-Mengel).
- 14. novembrī: mācības par mākslīgo intelektu 4.-6. klases skolēniem no TāheTERA skolas (Gretel Juhansoo).
- 15. novembrī: mākslīgā intelekta apmācības Tartu skolās strādājošajiem karjeras un uzņēmējdarbības skolotājiem (Inger Klesment).

- 11. novembrī: lekcija "Informācijas traucējumi, uzmanības ekonomika un mākslīgais intelekts" projekta "Talanti Tartu" dalībniekiem (Maia Klaassen).
- 22. novembrī: mediju un digitālās prasības mācības 6.-9. klašu skolēniem (Gretel Juhansoo).
- 25. novembrī: e-lekcija "Kā stāties pretī kiberhuligāniem" (Maria Murumaa-Mengel un Maarja Punak).
- No 26. līdz 27. novembrim: dalība EDMO rīkotajās faktu pārbaudes apmācībās Atēnās, Grieķijā. Tika apspriestas izmeklēšanas metodes un rīki Telegram, kā arī metodes politisko reklāmu analīzei un uzticības veidošanai, vienlaikus vērsties pret dezinformāciju (Annija Petrova, Re:Baltica, Marta Vunš).
- 28. novembrī: seminārs skolotājiem "Idejas stundām: cilvēka intelekta un mākslīgā intelekta iespējas" (Maria Murumaa-Mengel).
- 28. novembrī: lekcija "Vai mākslīgais intelekts aizstās projektu rakstītāju?" Nordplus programmas informācijas dienā (Inger Klesment).
- Trīs lekcijas un faktu pārbaudes darbnīcas Rīgas Stradiņa universitātes un Vidzemes augstskolas žurnālistikas studentiem (Evita Puriņa).
- Novembrī MIL metodika skolotājiem mērķtiecīgi tulkota un veikti metožu dizaina pielāgošanas darbi. Tulkojumi veidoti poļu, ukraiņu, krievu, azerbaidžāņu, armēņu un gruzīnu valodās.

Decembris (2024)

- 2. decembrī: dalība Media Support organizētajā Platforms, People & Policy Hackathon ar priekšlasījumu "Informācijas traucējumu pārvarēšana un sabiedrības noturības stiprināšana – Baltijas perspektīvas" (Maia Klaassen).
- 3. decembrī: seminārs par medijpratību un digitālo noturību "Informācijas traucējumi un atbildība: Kāda ir mūsu pieeja sašķeltai realitātei?" Lietuvas Tālmācības pakalpojumu sniedzēju asociācijas biedriem (Auksē Balčytienė).
- 3. decembrī: dalība paneldiskusijā konferencē "Koos tugevamad", kas veltīta intīmo partneru vardarbībai (Maria Murumaa-Mengel).
- 6. decembrī: e-lekcija "Kā draugi var mācīt viens otram digitālo prasību?" (Inger Klesment).
- 6. decembrī: dalība žurnālistu konferencē, kurā runāts par vardarbību pret intīmo partneri (Maria Murumaa-Mengel).
- 10. decembrī: mācības "Kā pārbaudīt zināšanas?" skolotājiem (Maia Klaassen).
- 14. decembrī: seminārs par mākslīgo intelektu studentu padomes mācību dienā Tallinā (Gretel Juhansoo).
- Decembrī VDU izdevniecība izdeva pirmo medijprasības jautājumiem veltīto monogrāfiju lietuviešu valodā "Artimas tolimes mediju pasaulis: virsmai, ribas ir būdai tai saprast" ("Tuvā mediju sfēra: pārmaiņas, robežas un metodes tās izpratnei"). Sastādītāja – Auksē Balčytienė, valodas redaktore – Kristina Berksun. Grāmatā iekļautas dažādu autoru publikācijas, kas pārstāv komunikācijas zinātnes, politoloģijas, valodniecības, socioloģijas un tehnisko zinātņu disciplīnas, tostarp

BECID/DIGIRES biedru (Darius Amilevičius, Jūratė Ruzaitė, Ignas Kalpokas, Kristina Juraitė, Darius Remeika, Patricija Lenčiauskienė, Auksė Balčytienė) rakstītas nodaļas.

1.3.2. Izplatīšana ar plašsaziņas līdzekļu starpniecību

Kā jau iepriekš minēts, gan mūsu komunikācijas plans, gan aktivitāšu un rezultātu izplatīšanas principi balstīti konkrētu auditoriju sasniegšanā, nevis jau novecojušos sociālo mediju ierakstos par to, ka “mēs aizvadījām jauku pasākumu”. Tāpēc tiek īstenota mērķtiecīga komunikācija ar ziņu medijiem: igauņu kultūras laikrakstā “Sirp” mēs turpinām publicēt savu ikmēneša sleju, un esam bieži autori arī “Õpetajate Leht” – vienīgajā Igaunijas ziņu izdevumā, kas domāts skolotājiem.

Visi četri mūsu faktu pārbaudes partneri publicē savas faktu pārbaudes ne tikai [BECID tīmekļa vietnē](#) un [EDMO repozitorijā](#), bet arī savās tīmekļa vietnēs, kas piesaista vairāk apmeklētāju nekā projekta tīmekļa vietne. BECID faktu pārbaudītāju sasniedzamību un citus galvenos rezultātīvos rādītājus varēs izmērīt projekta noslēgumā, savukārt turpmāk minētajā sarakstā lielākoties ir publikācijas, ko mēs neesam ietekmējuši, un tāpēc tām ir ietekme – tās sniedz labumu sabiedrībai.

1. Aarma, K. (2024). Sotsiaalmeedia uurija Maria Murumaa-Mengel: platvormid on disainitud selliseks, et me annaksime neile palju oma aega. [Raadio 2](#).
2. Aarma, K. (2024). TÜ digimeediauuringute nooremtaadur Kaarel Lott: manfluencerite retoorika lõhestab ühiskonda. [Raadio 2](#).
3. Bibikov, B. A. (2024). DigiÄKK: Digi- ja meediapädevuste õpetamine läbi mängu. [Lapsevanema Kool](#).
4. Ert, K. & Libe, T. (2024). Maia Klaassen: sotsiaalmeedias tuleb säilitada kriitikameel! [Vikerraadio](#).
5. Firehose of Falsehood. (2024). Kako skrajna desnica uporabljata tiktok za širjenje laži in zarot. [Oštro](#).
6. Helmvee, A. (2024). Kõik, mida teame Nicocado Avocado juhtumist. [Laser Tech](#).
7. Himma, M. & Luts, J. (2024). Maia Klaassen: Facebook näitab kasutajale seda, mida algoritm tahab näidata. [Vikerraadio](#).
8. Ivask, S., Laak, B., Rats, L. & Suija, A. (2024). Eesti meediapädevus – järgmine Tiigrihüpe või eilsed uudised? [Õhtuleht](#).
9. Järvisaar, E. (2024). “Meie täiskasvanutel ei ole piisavalt digi-pädevust, et lapsi õpetada. Ekraanide keelamine ei vii kuhugi, tarkus tuleb koos tarbides”. [Pere ja Kodu](#).
10. Jemeljanova, D. Seniori apgüst medijpratību, žurnālisti – digitālās prasmes. [Panorāma](#).
11. Kallaste, E. (2024). KUULA | Mida ma saan vanemana teha, et sotsiaalmeedias toimuv minu lapsele halba mõju ei avaldaks? [Lasteabi](#).
12. Kilumets, J. (2024). Anonüümsed häbistamise grupid. [Terevisioon](#).
13. Klesment, I. (2024). Kuidas kaasata meediahariduses õpilasi? [Õpetajate Leht](#).
14. Knees, L. (2024). „Deutschland wird am meisten attackiert“. [WirtschaftsWoche](#).

15. Kropa-Kaļuzņaja, K. (2024). Dezinformācija un faktu pārbaude. TV program “[Zinātne tuvplānā](#)”
16. Kuku pārastlōuna. (2024). Mitme nāoga Eesti. Maria Murumaa-Mengel. Sotsiaalmeedia ja kultuur. [Kuku](#).
17. Kuld, M. (2024). Inger Klesmenti mängulisi lahendusi vajavad kogu Euroopa lapsed. [Sakala](#).
18. Kuld, M. (2024). Koolieelikute seas on vaid mõni üksik laps, kes ei tea, mis on Skibidi Toilet või Roblox. [Sakala](#).
19. Lon, A. (2024). NAGU MINI-KEVADTORM! Õppejõud ja tudengid viisid laste meediaõpetuse õue. [Õhtuleht](#).
20. Lott, K. (2024). Kaarel Lott: seksism ja misogüünia levib noorte meeste seas üha enam. TikTokis toimuv on ohtlik. [Eesti Päevaleht](#).
21. LSM. Profesors: Ar bērniem par drošību internetā tiek runāts pārāk maz. [Ģimenes studija](#) (Latvian Public Media)
22. Morozova, A., Stānoiu, I., Stefankova, E., Slerka, J., Malts, K., Blum, P. & Zubor, Z. (2024). How the far-right used TikTok to spread lies and conspiracies. [VSquare](#).
23. Möttus, M. (2024). Digilõhe. [Siin me oleme](#).
24. Murumaa-Mengel, M. & Klaassen, M. (2024). Episode 13: folk theories and media audiences (Victor Wiard). [Dialoogia](#).
25. Murumaa-Mengel, M. & Klaassen, M. (2024). Episode 14: social media architecture, social norms, and digital activism (Nathalie Van Raemdonck). [Dialoogia](#).
26. Murumaa-Mengel, M. (2024). Fans, Followers and Haters: Love-Hate Relationship with Microcelebrities. [Acoustic Academic: Sonic Stories from Social Sciences](#).
27. Murumaa-Mengel, M. (2024). Fighting Back on Toxic Social Media: Micro-Interventions as a Tool for Activism. [Acoustic Academic: Sonic Stories from Social Sciences](#).
28. Murumaa-Mengel, M. (2024). Maria Murumaa-Mengel: kui nutiseadmest saab nuhkimisseade. [ERR](#).
29. Murumaa-Mengel, M. (2024). Meediateemasid saab lõimida iga õppeainega. [Õpetajate Leht](#).
30. Põlendik, K. (2024). Propaganda ja vandenõuteooriad sotsiaalmeedias. [Vikerraadio](#).
31. Post, A. (2024). Õppimine koomiksile abil – Põrsas Pets toob digiteemad klassiruumi. [Õpetajate Leht](#).
32. Post, A. (2024). Viirustest veebivihani. Tartu lasteaialapsed said DigiÄKK-il digitargemaks. [Õpetajate Leht](#).
33. Raavik, J. (2024). Tulevased õpetajad selgitasid mudilastele internetis peituvaid ohte. [Tartu Postimees](#).
34. Raba, R. (2024). Taskuhäälina Some, Andrew Tate ja pornograafia. Kas möödapääsamatud teemad meediahariduses? [Pärnu Postimees](#).
35. Rosin, J. (2024). Huvitaja. Netiturvalisus koolieelikutele. [Vikerraadio](#).
36. Sagliocco, N. & Laurentiis, M. D. (2024). Come la propaganda russa cerca di manipolare l'opinione pubblica occidentale. [Zeta Luiss](#).

37. Suvine pārastlōuna. (2024). Maria Murumaa Mengel. Sotsiaalmeedia sōltuvusest. *Kuku*.
38. *Times of Malta*. (2024). Developing children's media and digital literacy through play.
39. Veinberg, C. Ōōvastav! Facebook ja Instagram tahavad kasutajate andmeid tehinsintellektile sōōtma hakata. TV3.
40. Кузнецов, С. «Лаборатория навыков» учит латгальских сениоров отличать правду от фейка. LSM+.

Kā liecina zinātniskās komunikācijas modeļi, šāda pieeja sasniedz visvairāk cilvēku, taču tai ir vismazākā ilgtermiņa ietekme uz politikas veidotājiem. Tālāk mēs sniedzam pārskatu par to, kā mūsu darbs atbilst Eiropas un reģionālajai politikai un tiesību aktiem.

1.4. BECID2 sinerģija ar ilgtermiņa politikas mērķiem

Mēs vēlamies, lai mūsu ikgadējie ziņojumi būtu noderīgi arī politikas veidotājiem Baltijā, tādēļ esam ieviesuši jaunu sadaļu: pārskatu par vietējiem tiesību aktiem, kā arī par Eiropas mēroga politiku, ar ko ir saskaņots BECID darbs. Šī sadaļa aizstāj iepriekšējo kopsavilkumu par mūsu tīklošanās centieniem ar valsts iestādēm un citiem EDMO centriem, kas pilnībā uzskaitīti [1.3.1. apakšnodalā](#). Iesākumā – neliels ieskats par to, kāpēc un ko mēs vēlamies darīt ar BECID2 un mūsu otro finansēšanas posmu, kas, cerams, netraucēti turpināsies 2025. gada jūnijā.

Informācijas operāciju, digitālo prasmju trūkuma, starpnozaru un ilgtspējīgas pārrobežu sadarbības trūkuma un hibrīduzbrukumu dēļ [demokrātiju un tiesiskumu ir iespējams graut bez konvencionālā kara draudiem](#). Informācija neapstājas pie valstu robežām, un stratēģiskie uzbrukumi bieži vien atkārtojas, tādēļ starptautiska un starpdisciplināra sadarbība ir galvenais risinājums politikā, kas vērsta pret informācijas traucējumiem. BECID ir veidots saskaņā ar vairākām galvenajām ES politikas jomām un stratēģijām.

Pirmkārt, 2018. gadā tika pieņemts [Rīcības plāns pret dezinformāciju](#), kurā galvenā uzmanība pievērsta dezinformācijas noteikšanas, analīzes un atklāšanas pilnveidei, sadarbības un kopīgas reaģēšanas stiprināšanai, privātā sektora mobilizēšanai un izpratnes veicināšanai, lai uzlabotu sabiedrības noturību. BECID2 sniedz ieguldījumu plāna īstenošanā, testējot un ieviešot jaunas metodes un rīkus, piemēram, OSINT un mākslīgo intelektu, kas palīdz atklāt dezinformāciju. Mūsu prioritāte ir arī veicināt sadarbību starp dažādām iesaistītajām pusēm un izglītēt sabiedrību par maldinošas informācijas atpazīšanu, un mūsu pētījumi un medijpratības stiprināšanas pasākumi saskan ar noteiktajām makrolīmeņa pieejām

Kad līdztekus pandēmijai sākās [infodēmija](#), 2020. gada jūnijā [ES nāca klajā ar kopīgu paziņojumu par dezinformāciju COVID-19](#), kurā tika risināta medicīniskās misinformācijas un dezinformācijas izplatīšanās problēma. BECID2 vienā no izpētes uzdevumiem pievēršas medicīniskajai dezinformācijai, kas licis iekļaut vēl vienu nezināmu krīzi savos riska pārvaldības plānos. Esam pieņēmuši darbā krīzes komunikācijas ekspertu un stratēģiskās

komunikācijas ekspertu, lai nākamajā krīzē būtu mēs būtu ne vien uzticams, bet arī elastīgs un ātri reaģējošs partneris valsts iestādēm, oficiālajām ES iestādēm un visam EDMO tīklam. Mums jau ir pieredze šādā sadarbībā.

Kopā ar pārējiem EDMO centriem [2024. gada Eiropas Parlamenta vēlēšanu darba grupā](#) BECID sniedza ieguldījumu politiskās dezinformācijas atpazīšanā un atspēkošanā un turpinās to darīt visā vēlēšanu ciklā Baltijā (Latvijā 2025. gadā – pašvaldību vēlēšanas, 2026. gadā – Saeimas vēlēšanas, Igaunijā 2025. gadā – pašvaldību vēlēšanas, 2027. gadā – parlamenta vēlēšanas; Lietuvā 2027. gadā – pašvaldību vēlēšanas, 2028. gadā – parlamenta vēlēšanas). Mūsu sadarbības laikā mēs (no jauna) iepazīsimies arī ar Ātrās brīdināšanas sistēmu (RAS), kas izveidota, lai veicinātu sadarbību un informācijas apmaiņu starp ES iestādēm un dalībvalstīm, lai ātri reaģētu uz dezinformācijas draudiem. BECID ir iesaistīts RAS darbības uzlabošanā, pateicoties mūsu iesaistei 6. projekta posmā, tādējādi uzlabojot ES vispārējās reaģēšanas spējas.

Sabiedrības locekļu informatīvā pārslodze ir demokrātijas drauds. Tāpēc BECID ir pievienojies 2020. gada decembrī uzsāktajai [Eiropas Demokrātijas rīcības plāna \(EDAP\)](#) iniciatīvai, kuras mērķis ir stiprināt demokrātiju ES, veicinot brīvas un godīgas vēlēšanas, atbalstot plašsaziņas līdzekļu brīvību un vēršoties pret dezinformāciju. BECID atbalsts EDAP izpaužas, īstenojot pasākumus, kas nodrošina digitālās komunikācijas pārredzamību un neatkarību. Izmantojot mūsdienīgu monitoringa un ziņošanas sistēmu, BECID palīdz aizsargāt vēlēšanu neatkarību un mediju brīvību. Vēl viena prioritāte Eiropas Demokrātijas rīcības plānā bija vērsta uz [Dezinformācijas prakses kodeksa](#) (CoP) pārskatīšanu saskaņā ar [Digitālo pakalpojumu likumu](#) (DSA), kas veiksmīgi tika paveikts 2022. gadā. BECID loma otrajā darba posmā ir uzraudzīt pārredzamības ziņojumus kopā ar valstu DSA koordinatoriem un citiem EDMO centriem, salīdzināt prakses un izvērtēt digitālo mediju platformu rūpes un publicētos ziņojumus par DSA un CoP ievērošanu, vērtējot to attiecībā pret reālo situāciju. Tiks izstrādāts ilgtspējīgs sadarbības modelis Baltijas valstīm, un tajā tiks iesaistītas jaunas ieinteresētās puses no kandidātvalstīm.

Būtisks resurss ir [Drošības un aizsardzības stratēģiskajā kompāsā](#) aprakstītais Ārvalstu informācijas manipulāciju un iejaukšanās (FIMI) ietvars. Tajā izklāstīta ES pieeja drošībai un aizsardzībai, un fakti pārbaudītāji to ievēro. BECID sniedz savu ieguldījumu šajā jomā, izstrādājot stabilu FIMI noteikšanas sistēmu, lai tā kļūtu par galveno analīzes ietvaru gan pētniekiem, gan fakti pārbaudītājiem, gan medijpratības iniciatīvu īstenotājiem, tādējādi uzlabojot ES noturību pret hibrīddraudiem un atbalstot kompasa stratēģiskos mērķus. 2022. gada jūlijā apstiprinātajos [Padomes secinājumos par FIMI](#) arī uzsvērts, cik svarīgi ir cīnīties pret ārvalstu ietekmi un hibrīddraudiem, un aicināts pastiprināt sadarbību un noturību. Lai paplašinātu mūsu tīklu ārpus EDMO un tādējādi arī stiprinātu citus aktīvistus, esam nodibinājuši labus kontaktus ar [Eiropas Ārējās darbības dienestu \(EĀDD\)](#), kurā darbojas Austrumu Stratēģiskās komunikācijas darba grupa, kas nodarbojas ar ārvalstu dezinformācijas kampaņu atklāšanu. Tas saskan ar BECID mērķiem un darbu sadarbībā ar DSA koordinatoriem.

Jaunās Eiropas Komisijas vadlīnijas 2024.–2029. gada sasaukumam uzsver digitālās suverenitātes, drošības un demokrātijas nozīmi. BECID2 atbilst šīm pamatnostādņēm, jo veicina digitālās komunikācijas pārredzamību un integritāti, atbalstot demokrātiskās vērtības, veidojot Eiropas mēroga faktu pārbaudes tīklu un stiprinot noturību pret dezinformāciju. Jaunu platformu un komunikācijas rīku attīstība nozīmē, ka visiem centriem, kas risina šo jautājumu, ir jāsaglabā elastība un gatavība pēc būtības analizēt jaunas juridiskās pieejas, piemēram, Mākslīgā intelekta regula. Tāpat jāspēj operatīvi sniegt atzinumus par jaunām teorētiskām koncepcijām, piemēram, pusautomatizētu apgalvojumu pārbaudi. BECID2 veidots saskaņā ar šīm vajadzībām.

Turpmākā sadaļa ir sagatavota, pamatojoties uz BECID ziņojumiem un ES Dezinformācijas laboratorijas publicētajiem (kuru veidošanā piedalījušies BECID dalībnieki) valstu profiliem.

Mēs apzināmies Baltijas valstu savstarpējās atšķirības regulējuma jomā. Igaunijā nav īpašu likumu, kas būtu vērsti pret dezinformāciju; tiek piemēroti vispārīgi likumi. Piemēram, par dezinformāciju, kas nodara kaitējumu, var ierosināt lietu par neslavas celšanu. Tomēr pastāv izņēmumi, piemēram, 2020. gadā Igaunijas Valsts kancelejas juridiskais departaments skaidroja, ka saskaņā ar Igaunijas Kriminālkodeksu (262. panta 1. punkts) un Tiesībaizsardzības likumu (55. panta 1. punkta 2. apakšpunkts), par apzināti nepatiesas informācijas izplatīšanu var piemērot naudas sodu vai arestu, ja izplatītā informācija pārkāpj sabiedrisko kārtību, tostarp iebiedē un/vai ietver draudus. Par medijpratību un sabiedrības noturību Igaunijā atbild dažādas valsts iestādes. Gozījumi Likumā par mediju pakalpojumiem, kas stājās spēkā 2022. gada 9. martā, ietver DSA direktīvu, iekļaujot arī medijpratības veicināšanas uzdevumu. Igaunijas Izglītības un zinātnes ministrijas uzdevums ir veicināt medijpratību. Igaunijas valdības biroja Stratēģiskās komunikācijas departaments koordinē stratēģisko komunikāciju dažādās iestādēs un pārrauga psiholoģisko noturību. Igaunijas drošības koncepcija nodrošina iedzīvotāju informētību par dezinformācijas tendencēm, bet Igaunijas Ārējās izlūkošanas dienests un lekšējās drošības dienests ik gadu publicē visaptverošus apkopojumus par dezinformācijas īstenotājiem, viņu pielietotajām taktikām, izmantotajiem līdzekļiem un citām darbībām. Sabiedrības noturības veidošana pret dezinformāciju ir atspoguļota vairākos valsts plānos: Valsts aizsardzības attīstības plānā 2031., Digitālajā programmā 2030., lekšējās drošības attīstības plānā 2030 un Saliedētas Igaunijas attīstības plānā 2030. Lai gan šajos plānos ne vienmēr ir nepārprotami minēta "mediju un informācijas pratība" vai "dezinformācija", tajos ir iekļauti sabiedrības un informācijas noturībai būtiski elementi.

Latvijā Krimināllikuma 231. pants paredz sodu par darbībām, kas saistītas ar apzināti nepatiesu saturu vai informācijas, kas traucē sabiedrisko kārtību, iestāžu vai uzņēmumu darbību, izplatīšanu. Šī likuma mērķis nav ierobežot vārda brīvību, tas ir vērsts pret rupju sabiedriskās kārtības traucēšanu, izplatot nepatiesu saturu. Par šī likuma pārkāpumu ir

uzsāktas vairākas tiesvedības, kuru rezultātā ir aizliegta vairāku televīzijas kanālu retranslācija un tīmekļa vietņu darbība. Nacionālā elektronisko plašsaziņas līdzekļu padome (NEPLP) saskaņā ar Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likuma 13.5 pantu ir pilnvarota aizliegt vai ierobežot piekļuvi tīmekļa vietnēm, kas apdraud valsts drošību vai sabiedrisko kārtību. NEPLP 2022. gada augustā ierobežoja 80 Krievijas plašsaziņas līdzekļu darbību Latvijā. To skaitā bija arī [“Dozhd”](#), norādot, ka šie mediji apdraud valsts drošību. Latvija ir arī sodījusi plašsaziņas līdzekļus par [nepareizu vārdu lietošanas pieļaušanu](#) un [neatbilstošu karšu markēšanu](#). Viltus ziņu izplatīšana tiek identificēta arī kā [huliqānisms](#), sabiedriskā miera traucēšana, par ko paredzēta kriminālatbildība. Tomēr ir maz notiesājošu spriedumu par viltus ziņu izplatīšanu, jo 231. pantā nav skaidru atsauču uz dezinformāciju, tāpēc noziedzīga nodarījuma izdarīšanu noteikt ir sarežģīti.

[Lietuvas konstitūcija](#) aizliedz kara propagandu tiešsaistē (XIII nodaļas 135. pants), un [ES Rīcības kodekss](#) par cīņu pret nelikumīgu naida runu tiešsaistē aizliedz naida runu. Lietuvas Republikas konstitūcija arī aizliedz plašsaziņas līdzekļu cenzūru un monopolizāciju, garantē vārda brīvību un nosaka šīs brīvības izmantošanas robežas. Turklāt Likumā par sabiedrības informēšanu – likumā, kas reglamentē publiskos informācijas procesus, – ir noteikts, ka tiem informācijas avotiem un veidotājiem, kuri nesniedz prasītos datus Kultūras ministrijai, tiek atņemtas tiesības saņemt valsts atbalstu no Preses, radio un televīzijas atbalsta fonda kultūras un izglītības programmām. Savukārt [Likums par trauksmes cēlēju aizsardzību](#) nodrošina drošus kanālus ziņošanai par pārkāpumiem, konfidencialitāti, liedz kaitēt trauksmes cēlējam, nodrošina tiesības saņemt atlīdzību par vērtīgu informāciju, arī tiesības uz kompensāciju, bezmaksas juridisko palīdzību un atbrīvojumu no juridiskās atbildības.

Tāpat būtisks ir arī apkopojums par medijpratības veicināšanas, psiholoģiskās noturības, aizsardzības pasākumiem un FIMI monitoringu. Igaunija ir vienīgā no trim valstīm, kurā medijpratība ir iekļauta vidusskolas mācību programmā (35 stundu modulis 11. klasē). Visās trijās Baltijas valstīs neformālā medijpratības apmācība ir augstā līmenī. Igaunijas medijpratības rādītāji ir nedaudz augstāki, visticamāk, pateicoties tam, ka formālo pieeju papildina neformālās metodes. Dezinformācijas monitorings ir daļa no informācijas drošības pieejas, tādēļ visās Baltijas valstīs tas tiek īstenots jau vairāk nekā 10 gadus. BECID ir nozīmīgākais informācijas un sabiedrības noturības projekts Baltijā. Tomēr jāatzīmē, ka Igaunijā jau darbojas [medijpratības tīkls, ko veido 28 organizācijas](#). Igaunijas Izglītības un zinātnes ministrija ik gadu organizē [Medijpratības nedēļu](#), kuras mērķis ir izgaismot dezinformācijas un propagandas radītās problēmas. Nedēļa tiek organizēta sadarbībā ar lielāko daļu tīkla organizāciju, izceļot un stiprinot jau paveiktā darba rezultātus un izvirzot kopīgus mērķus nākotnei. Kopš 2014. gada bezpeļņas blogs “Propastop” sniedz ieguldījumu Igaunijas informatīvajā drošībā, nodrošinot informāciju no valsts iestādēm, aktuālajiem medijiem un literatūras avotiem, bet jo īpaši no Krievijas reālā laika ziņu monitoringa sistēmas [“Propamon”](#), kas skenē Krievijas informatīvo telpu, meklējot atsauces uz Igauniju, un ir pieejams lietošanai ikvienam. “Propastop” skaidro notikumu priekšvēsturi un analizē kaimiņvalstu darbības propagandas karā. [Igaunijas Debašu biedrība](#) ir grupa, kas apvieno

medijpratības apmācības ar informācijas pārbaudi, un tā cita starpā veic arī [politisko faktu pārbaudes](#).

Latvijā tiek īstenotas vairākas starptautiskas iniciatīvas Baltijas (un arī plašākā) līmenī. Piemēram, 2014. gadā dibinātais NATO Stratēģiskās komunikācijas izcilības centrs regulāri [publicē ziņojumus](#) par informācijas operācijām un manipulācijas kampaņām, tostarp par Krievijas botu izmantošanu sociālajos medijos. Starptautiskā pētniecības un apmaiņas padome (IREX) īsteno medijpratības apmācības, izmantojot tādas programmas kā [Very Verified](#) un [Learn to Discern](#), kas paredzētas jauniešiem un pedagogiem visās Baltijas valstīs. Atlantijas padomes Digitālās kriminālistikas pētniecības laboratorija (DFRLAB) pēta [dezinformācijas naratīvus](#) un izglīto par digitālās kriminālistikas rīkiem. [Latvijas Valsts kancelejas Stratēģiskās komunikācijas koordinācijas departaments nodrošina](#) monitoringa rīkus un apmācības ierādņiem, kā arī darbojas kā kontaktpunkts starp valsti un tehnoloģiju uzņēmumiem, savukārt NEPLP nodrošina mācības žurnālistiem, [monitorē saturu](#) krīzes laikā un uztur [MIL datu bāzi](#) Latvijā.

Lietuvā pret dezinformāciju cīnās spēcīga kopiena, ko veido pilsoniskā sabiedrība, plašsaziņas līdzekļi, valdība, akadēmiskās iestādes un NVO. [Debunk.org](#) ir Lietuvā bāzēta NVO – dezinformācijas analīzes centrs, kas veic plašus pētījumus par dezinformāciju, popularizē MIL un izstrādā mākslīgā intelekta rīkus dezinformācijas identificēšanai un novēršanai. [Lietuvas "Elfi"](#) ir brīvprātīgie, kuri tiešsaistē uzrauga un apkaro dezinformāciju, brīdinot plašsaziņas līdzekļus un valsts iestādes par dezinformāciju. Izmeklēšanas grupas, piemēram, [SIENA](#) un [LRT pētnieciskie žurnālisti](#) veic augstas kvalitātes žurnālistiskus pētījumus, atklājot korupciju un dezinformāciju. SIENA ir piedalījies tādos nozīmīgos projektos kā “Pandoras dokumenti”, savukārt LRT ir atklājusi Kremļa dokumentus, kuros izklāstīti plāni par Baltijas valstīm. Lietuvas Nacionālais krīžu vadības centrs (NKVC) [uzrauga nacionālās drošības apdraudējumus](#), tostarp dezinformāciju, un koordinē krīzes vadības pasākumus. Šo organizāciju darbs stiprina Lietuvas noturību pret dezinformāciju un veicina mediju lietotprasmī. Mūsu zināšanas par informācijas ekosistēmu, kas attiecas uz Baltijas valstīm, ir plašas, un BECID2 papildina un paplašina jau esošos procesus, tos nedublējot.

1.5. Sadarbība ar skolēniem

Projekta 1. gada ziņojumā norādījām uz nākamās paaudzes nozīmi BECID ilgtspējā. Baltijas valstīs kopumā dzīvo aptuveni 6 miljoni cilvēku, un ir būtiski palielināt nozarē iesaistīto cilvēku skaitu. Noslēdzot savu pirmo ilgtspējas stratēģiju, norādījām, ka papildus pasākumu veikšanai konferencēs un plašākai atpazīstamībai plašsaziņas līdzekļos **ir svarīgi mūsu darbā iesaistīt studentus un jauniešus, dodot iespēju nākamajai dezinformācijas pētnieku, žurnālistu, analītiķu paaudzei**. Tas palīdz nodrošināt mūsu darba nepārtrauktību, un ir izdevīgi arī studentiem, kuriem ir iespēja apgūt akadēmiskas organizācijas kultūras pamatus, izprast tiešsaistes darba rutīnu un apgūt dažādas praktiskas iemaņas. Mums ir vairāki piemēri, kā studenti iesaistīti BECID darbā 2024. gadā.

2024. gada pavasara semestrī Tartu Universitātē tika uzsākts jauns kurss "[Medijpratības rotālāttīstība](#)". Tajā tiek pētīta bērnu un jauniešu mediju pasaule, un tā mērķis ir sniegt praktiskas iemaņas medijpratības mācīšanai ar spēļu palīdzību. Kursa noslēgumā notiek liels digitālo prasmju pasākums [DigiĀKK \(DigiRapid\)](#), kura formāts ietver virkni ātrās mācīšanās sesiju, kurās dalībnieki ik pēc 10 minūtēm maina mācību staciju. Pasākumā iesaistītajiem studentiem bija jāsagatavo spēles, viņi paši bija atbildīgi par komunikācijas un organizatoriskajiem uzdevumiem. Dažiem studentiem tā bija pirmā praktiskā mācīšanas pieredze. Dalībnieki atzina, ka šī pieredze bija vērtīga, jo ļāva attīstīt savas MIL prasmes un gūt pārliecību par sevi kā skolotāju. [Visas spēles ir pieejamas angļu valodā!](#)

DigiĀKK rezultātā turpinājās arī sadarbība ar dažiem studentiem. Rudenī 10 studenti projekta "Meediaklubi" ietvaros nodrošināja MIL darbnīcas bērnodārzos un skolās netālu no Tartu. Projekts sākās pavasarī, 2024. gada laikā īstenotas vairāk nekā 300 darbnīcas, kurās aptuveni 6000 bērnu varēja attīstīt savas digitālās prasmes. Tā bija lieliska pieredze topošajiem skolotājiem, lai saprastu, ko bērni dara tiešsaistē un kā ar to strādāt nākotnē.

Gatavojoties hakatonam **(T4.5)** Rīgā, Tartu Universitātes studenti veica medijpratības apmācības MAIL projektā, kas sīkāk aprakstīts nodaļā par 4. posmu. Šis projekts palīdzēja izvēlēties jauniešus, kuri varētu piedalīties Delfi darbnīcā un hakatonā. Studenti bija atbildīgi par projekta organizēšanu un guva pieredzi MIL materiālu sagatavošanā, komunikācijā ar sponsoriem un auditoriju, satura veidošanā sociālajos medijos un problēmu risināšanā.

BECID 2024. gadā bija arī **praktikante, kura strādāja attālināti** – Lilita Bekarjana. Viņa pievērsās komunikācijas uzdevumiem, izstrādājot BECID LinkedIn stratēģiju, rakstot DIGIĀKK rokasgrāmatas kopsavilkumu krievu un angļu valodā, pārskatot mediju lietotprasmes mācību uzdevumus, pārbaudot un uzlabojot BECID tīmekļa vietnes krievu valodas tekstus, pilnveidojot pārbaudīto faktu marķēšanas sistēmu, tulkojot dažādus MIL materiālus, rakstot DigiĀKK spēļu ievadus, identificējot un analizējot BECID komandas locekļu sociālo mediju kontus un LinkedIn ierakstus.

Lilitas darbs un atgriezeniskā saite galvenokārt tika organizēta, izmantojot kopīgu Google dokumentu un e-pasta saziņu, kas ļāva skaidri noteikt uzdevumus un savlaicīgi sniegt atgriezenisko saiti. Prakses vadītāja Annalisa Poste novērtēja praktiķantes uzticamību, spēju ievērot terminus un atvērtību atgriezeniskajai saitei. Lilitas valodu zināšanas, jo īpaši krievu valodā, bija ļoti vērtīgas, un viņa efektīvi marķēja krievu valodas faktu pārbaudes un ierosināja jaunus un noderīgus marķierus. Praktiķante sniedza nozīmīgu ieguldījumu BECID darbā, uzlabojot tīmekļa vietnes satura lasāmību un pieejamību krievu valodā, pilnveidojot faktu pārbaudes materiālu marķēšanas sistēmu, sniedzot vērtīgu ieskatu LinkedIn ziņojumu efektivitātē un veicinot izglītojošu materiālu izstrādi.

BECID tā bija pirmā neklātienēs prakses pieredze, un šī veiksmīgā pieredze mudina meklēt vairāk praktiķantu, kuri komandas darbā var iesaistīties, strādājot attālināti un nepilnu laiku.

2. FAKTU PĀRBAUDE

2. posma pārskats

Otrā darba posma galvenie mērķi ir uzraudzīt, analizēt un atspēkot dezinformācijas naratīvus, tendences, dalībniekus un rīkus Baltijas valstīs, strādājot trijās igauņu, latviešu un lietuviešu valodās, kā arī radīt oriģinālu saturu krievu valodā vieglāk ietekmējamām auditorijām un tulkot attiecīgo saturu angļu valodā plašākai starptautiskai auditorijai.

Citiem vārdiem sakot, 2. darba posms ir vērsts uz faktu pārbaudes procesa stiprināšanu Baltijas reģionā, īstenojot regulāras, augstas kvalitātes faktu pārbaudes (**T2.1**; līdz 2024. gada decembrim EDMO repozitorijā ir publicētas un pievienotas **vairāk nekā 650 Baltijas faktu pārbaudes**). Mērķis ir izveidot efektīvu, sadarbībā balstītu informācijas apmaiņas sistēmu starp faktu pārbaudītājiem un akadēmiskajām iestādēm Baltijas valstīs, nodrošinot regulāru pārbaudes procesu, kas balstīts kopīgos principos un metodoloģijā (**T2.2**).

BECID projekta ietvaros regulāri publicētas faktu pārbaudes plašsaziņas līdzekļos, Baltijas valstu faktu pārbaudžu novērtējumi, reizi divās nedēļās veidoti multimediju raidījumi par faktu pārbaudēm un dezinformāciju, analizēta Krievijas un Baltkrievijas propaganda un dezinformācija, apkopotas dezinformācijas tendences Baltijas valstīs, analizētas dezinformācijas tendences sociālo mediju platformās, un atbildēts uz EDMO vadības struktūras un EDMO faktu pārbaudžu tīkla (**T2**) norādījumiem par faktu pārbaudžu informācijas pieprasījumiem un kopīgām pētniecības darbībām. (**T2.3, T2.4, T2.5, T2.6 un T2.7**)

Kopumā dezinformāciju Baltijas valstīs vieno kopīgas tēmas, tostarp naratīvi par Ukrainu, Krieviju un NATO, kā arī dezinformācija par klimata pārmaiņām, vakcīnām un sociālajiem jautājumiem. Tomēr parādās arī būtiskas atšķirības:

- Latvijā vērojama tendence uz ekonomisko dezinformāciju un naratīviem par valdības neveiksmēm, izmantojot sabiedrības bažas par finansēm un nevienlīdzību.
- Igaunijā dezinformācija bieži ir vērsta pret NATO darbībām un klimata politiku, un liela uzmanība tiek pievērsta naratīviem, kas traucē rīcību klimata jomā.
- Lietuvā dezinformācijā dominē stāsti par Ukrainu un Krieviju, kā arī dezinformācija par COVID-19 vakcīnām un klimata pārmaiņām.

Šīs tendences parāda, kā dezinformācijas kampaņas tiek pielāgotas katras valsts unikālajai ievainojamībai. Visās trijās valstīs vienojošais dezinformācijas mērķis ir graut uzticību valsts iestādēm, izmantot ģeopolitisko spriedzi saistībā ar Krieviju un Ukrainu un padziļināt sabiedrības šķelšanos. Kopīgie naratīvi ietver skepsi pret NATO, dezinformāciju par vakcīnām un klimata pārmaiņu noliegšanu. To mērķis ir destabilizēt un polarizēt sabiedrību.

Uzdevums	Sākums	Termiņš	Statuss
T2.1 Publicētas regulāras faktu pārbaudes privātajos un sabiedriskajos medijos Baltijā.	2022. gada decembris	2025. gada maijs	Procesā
T2.2 Regulāra Baltijas valstu faktu pārbaudītāju darba novērtēšana un dalīšanās labās prakses piemēros.	2022. gada decembris	2025. gada maijs	Procesā
T2.3 Podkāstu/raidījumu sērija reizi divās nedēļās par faktu pārbaudēm, atspēkošanu, gadījumu izpēti un dezinformācijas izplatību.	2023. gada marts	2025. gada maijs	Procesā
T2.4 Krievijas un Baltkrievijas propagandas un dezinformācijas analīze, ietekmes uz sabiedrību vērtējums.	2022. gada decembris	2025. gada maijs	Procesā
T2.5 Dezinformācijas tendences un ietekme Baltijā – apkopošana, analīze un dalīšanās ar secinājumiem.	2023. gada februāris	2025. gada maijs	Procesā
T2.6 Dezinformācijas tendenču analīze Baltijas Facebook, Instagram, Tiktok un Telegram lietotāju vidū.	2022. gada decembris	2025. gada maijs	Procesā
T2.7 Atbildes uz pieprasījumiem par EDMO vadības struktūras izvēlētām faktu pārbaudēm un pētniecības pasākumiem.	2022. gada decembris	2025. gada maijs	Procesā

Papildus visu partneru tīmekļa vietnēm, faktu pārbaudes sasniedz auditoriju visā pasaulē caur EDMO reizi divos mēnešos mēnesī publicēto faktu pārbaudes apkopojumu, bet Dr. Signe Ivaska turpina pārstāvēt BECID [Eiropas faktu pārbaudes standartu tīkla projektā](#).

2.1. “Re:Baltica” Latvijā

“Re:Baltica” ir **bezpeļņas organizācija, kas nodarbojas ar pētniecisko žurnālistiku** Baltijas reģionā, pētniecībā iekļaujot arī Krieviju, Baltkrieviju, Ukrainu un citas bijušās PSRS valstis. Kopš 2012. gada “Re:Baltica” ir bijis dezinformācijas analīzes līderis Baltijas reģionā, pievēršot uzmanību viltus ziņu “superizplatītājiem” un Krievijas atbalstītajai dezinformācijai, īpaši pirms vēlēšanām. “Re:Baltica” darbojas dažādos formātos, tostarp īstenojot pētījumus, kas pieejami gan drukātā, gan tiešsaistes formā, veidojot dokumentālas filmas par Kremļa propagandas metodēm Eiropā, kā arī veicot regulārās faktu pārbaudēs, “Re:Baltica” nodrošina faktu pārbaudi un dezinformācijas analīzi tekstuālā un dokumentālo filmu veidā.

2019. gadā “Re:Baltica” izveidoja faktu pārbaudes vienību “Re:Check”, kas ik mēnesi publicē 20-30 faktu pārbaudes latviešu un krievu valodā. 2020. gadā “Re:Baltica” kļuva par IFCN sertificētu faktu pārbaudītāju un uzsāka sadarbību ar “Facebook” kā trešās puses faktu

pārbaudītājs, lai apkarotu COVID-19 dezinformāciju. 2023. gada novembrī “Re:Baltica” pievienojās Eiropas faktu pārbaudes standartu tīklam (EFCSN). Lai gan “Re:Check” ir daļa no “Re:Baltica”, faktu pārbaudītāji darbojas neatkarīgi; informācija par faktu pārbaudītājiem, viņu misiju, kā arī informācija par finansējumu ir publiski pieejama.

“Re:Baltica” ļauj bez maksas pārpublicēt savus darbus latviešu, krievu un angļu valodā, un tie visi ir pieejami viņu tīmekļa vietnē. BECID 2024. gadā veiktā darba ietvaros “Re:Baltica” galvenie sasniegumi bija šādi.

- **Publicētas vairāk nekā 300 faktu pārbaudes**, kas pieejamas [“Re:Baltica” tīmekļa vietnē](#) un [BECID tīmekļa vietnē](#).
- Pievērsās biežajai dezinformācijai par dažādiem svarīgiem jautājumiem, tostarp Krievijas sāktu karu Ukrainā, Eiropas Parlamenta vēlēšanām, klimata pārmaiņām, dzimumu līdztiesību un pārtikas drošību.
- Kopā ar aptuveni 40 citām faktu pārbaudes organizācijām strādāja pie [2024. gada Eiropas Parlamenta vēlēšanām veltītas faktu pārbaudes datubāzes](#) ar nosaukumu Elections24Check, ko pārvalda EFCSN.
- Publicēti [pieci](#) ceturkšņa ziņojumi, kuros apzinātas dezinformācijas tendences Baltijas valstīs, aptverot tādas specifiskas tēmas kā iebiedēšana par karu Baltijas valstīs, ar ES saistītā dezinformācija pirms vēlēšanām, Krievijas dezinformācijas operācijas Baltijas valstīs un dezinformācijas tendences par LGBT+.

2.2. “Delfi” Lietuvā

[Lietuvas lielākais tiešsaistes ziņu portāls](#) “Delfi” 2018. gadā izveidoja faktu pārbaudes nodaļu [“Melo Detektorius”](#). Tā ir kļuvusi par uzticamu partneri Facebook Trešās puses faktu pārbaudes programmā un kopš 2019. gada ir Starptautiskā faktu pārbaudes tīkla (IFCN) dalībniece. Organizācija ir apņēmusies ievērot stingrus faktu pārbaudes standartus un cīnīties pret dezinformācijas izplatīšanos. Informācija par tās darbību, faktu pārbaudes nodaļu, metodiku un finansējuma avotiem ir [publiski pieejama](#).

2018. gadā tika uzsākts projekts “Demaskuok” (Debunk), ko atbalstīja “Google Digital News Initiative” fonds un “Delfi”. Izmantojot iekšēji izstrādātu mākslīgā intelekta rīku, “Demaskuok” atklāj dezinformācijas kampaņas tikai divu minūšu laikā pēc to publicēšanas, īpašu uzmanību pievēršot ar Kremli saistītu naratīvu apkarošanai.

Līdz 2020. gadam “Melo Detektorius” bija paplašinājusi savu darbību, aptverot arī [saturu krievu valodā](#), lai nodrošinātu uzticamu faktu pārbaudi arī krievvalodīgajām auditorijām. Šobrīd arhīvā ir vairāk nekā 2000 pārbaudītu faktu lietuviešu valodā un 898 krievu valodā, katru mēnesi tiek pievienoti 55 jauni ieraksti. “Melo Detektorius” nodrošina plašu un organisku faktu pārbaudes satura izplatīšanu, pārsniedzot BECID tīmekļa vietnes sasniedzamību.

2021. gadā “Delfi” piedalījās [DIGIRES](#) (Baltijas Pētniecības fonds digitālajai noturībai) dibināšanā, kas apvieno žurnālistus, akadēmiķus un NVO, lai atklātu, analizētu, novērstu un ierobežotu dezinformācijas aktivitātes Lietuvā un ārpus tās.

2023. gadā “Melo Detektorius” uzsāka izmeklēšanas projektu [“Krāpjošās lapas”](#) par grāmatu sēriju “Krievijas zvanošie ciedri”, kas Lietuvā popularizēja prokremlisku ideoloģiju un ar Kremļa režīmu saistīta kulta kustību. Faktu pārbaudītāji veidoja vēl vienu plašāku pārskatu [“Māksla kā maigās varas instruments”](#) par Krievijas taktiku, ko tā izmanto, lai stiprinātu savu ietekmi Lietuvā ar kultūras palīdzību. Tajā pašā gadā “Melo Detektorius” ieviesa Lietuvā pirmo Messenger tērēšanas robotu, kas veltīts faktu pārbaudēm, kā arī strādāja pie satura vizuālā noformējuma, padarot to pieejamāku un veicinot dalīšanos ar to sociālajos medijos.

2024. gadā “Melo Detektorius” tika apstiprināts Eiropas Faktu pārbaudes standartu tīklā (EFCN) un piedalījās vairākos Eiropas projektos ar lielu ietekmi, tostarp “AI@EUElections”, “Climate Facts Europe”, “FactCrisis” un “Elections24Check”. Drīzumā “Melo Detektorius” uzsāks daudzvalodu tērēšanas robotu, kas darbosies ar ģeneratīvo mākslīgo intelektu, vēl vairāk paplašinot savas spējas novērst dezinformāciju dažādās valodās un platformās.

BECID komandā Lietuvas “Delfi” atbild par tīmekļa vietnes dizainu, uzturēšanu un faktu pārbaudi teksta, vizuālā un audiovizuālā formātā. 2024. gada būtiskākie sasniegumi sadarbībā ar BECID:

- **104 faktu pārbaudes lietuviešu valodā, 14 – krievu valodā un 9 – angļu valodā**, kas pieejamas [tīmekļa vietnē](#) un [BECID tīmekļa vietnē](#).
- [Ceturkšņa ziņojums](#) par dezinformācijas tendencēm Eiropā.
- 24 Delfi TV epizodes, kurās apspriesti nozīmīgākie dezinformācijas naratīvi, pārraidītas tiešraidē un pieejamas arī pēc pieprasījuma.

2.3. “Delfi” Latvijā

“Delfi” ir vadošais ziņu portāls Latvijā ar 839 tūkstošiem lasītāju mēnesī (2024. gada novembrī). Trīs reizes ieguvis balvu “Ietekmīgākais mediju avots sociālajos medijos” un trīs reizes atzīts par iecienītāko mediju zīmolu Latvijā. “Delfi” var lepoties ar visplašāko tiešsaistes auditoriju, un tas ir Latvijā vadošais ziņu avots sociālajos medijos. “Delfi” “Facebook” lapai ir lielākais sekotāju skaits no visiem latviešu valodā strādājošiem medijiem (187 tūkstoši).

Kā Latvijas Mediju ētikas padomes biedrs “Delfi” iestājas par visaugstākajiem kvalitātes standartiem, un vairāki tā žurnālisti ir Latvijas Žurnālistu asociācijas biedri. Kopš 2020. gada “Delfi” publicē faktu pārbaudes materiālus un citu saturu, kas cīnās pret dezinformāciju īpašā kategorijā “Atmaskots”, un 2021. gada nogalē viņi kļuva par IFCN sertificētiem faktu pārbaudītājiem. 2024. gada būtiskākie sasniegumi sadarbībā ar BECID:

- **Publicētas 106 faktu pārbaudes latviešu valodā un 15 pārbaudes krievu valodā**, kas pieejamas [tīmekļa vietnē](#) un [BECID tīmekļa vietnē](#).

- **Publicētas 24 TV epizodes par spilgtākajiem dezinformācijas naratīviem**, kas ierakstītas Delfi TV kanālā un augšupielādētas Delfi.lv kanāla mājaslapā "Atmaskots.lv".

2.4. "Delfi" Igaunijā

"Delfi Meedia" izmeklēšanas un faktu pārbaudes nodaļa "Eesti Päevalehe Faktikontroll" (kas veido arī podkāstu [Valeinfo! Paljastatud](#)) ir akreditēts [IFCN](#) biedrs un ievēro tās rīcības kodeksu. "Delfi" Igaunijā kā politiski neitrāls izdevums pārbauda faktus par apgalvojumiem no visa politiskā spektra. Faktu pārbaudes komandā strādā seši cilvēki, trīs no viņiem nodarbojas tikai ar faktu pārbaudi, bet pārējie nodarbojas ne vien ar faktu pārbaudi, bet arī pētniecisko žurnālistiku un strādā ar dezinformācijas tematiku. Bieža sadarbība ar nevalstisko organizāciju "Igaunijas Debašu biedrība" ļauj sniegt ieguldījumu arī nākamās faktu pārbaudītāju paaudzes apmācībā.

"Delfi" ir apmeklētākā tiešsaistes ziņu vietne Igaunijā, un faktu pārbaudes nodaļa no tā gūst ievērojamu labumu. Lai gan citas publikācijas medija ienākumu gūšanai tiek piedāvātas tikai abonentiem, "Delfi" Igaunijā publicē **faktu pārbaudes portāla sadaļā, kas pieejama bez maksas**. Faktu pārbaudes nodaļa finansē savu darbību, izmantojot trešo pušu dotācijas vai līgumus, ar nosacījumu, ka tā saglabā redakcionālo neatkarību. BECID ir pārliecināts, ka faktu pārbaudēm jābūt pieejamām visiem.

Faktu pārbaudes komanda vidēji mēnesī publicē 37 oriģinālfaktus (igauņu un krievu valodā), neskaitot tulkojumus, kā arī ik pēc divām nedēļām publicē podkāstu sēriju. Viņi ir arī partneri Facebook trešās puses faktu pārbaudes programmā. 2024. gada būtiskākie sasniegumi sadarbībā ar BECID:

- **419 faktu pārbaudes**, kas pieejamas [tīmekļa vietnē](#) un [BECID tīmekļa vietnē](#).
- [Reizi divās nedēļās publicētas podkāsta epizodes](#), kas padziļināti aplūko aktuālas dezinformācijas tēmas. Lielākajā daļā epizožu piedalījās arī eksperti.
- [Trīs ceturkšņa ziņojumi par](#) dezinformācijas tendencēm Baltijā.
- Vairāki ietekmīgi žurnālistiski pētījumi gan "Delfi", gan starptautiskajos plašsaziņas līdzekļos, kuros analizēti ar dezinformāciju un propagandu saistītie tīkli un ietekmes operācijas: ["Kremlin Leaks"](#) (pārrobežu izmeklēšanas sērija; izvēlēta kā Daphne Caruana Galizia balvas fināliste); ["Lūk, kā Kremlis uzsāka masveida dezinformācijas kampaņu pret Kaju Kallasu"](#); ["Iepriekš noteiktas tēmas, obligāti ziņojumi. Nesena noplūde liecina, kā Kremlis īsteno informācijas karu pret Baltijas valstīm"](#); ["Mēs izveidojam jaunu TikTok kontu. Un uzreiz kļuvām par Krievijas propagandas mērķi"](#); un ["Dokumenti tieši no Kremļa troļļu fabrikas: kā Krievija kārtējo reizi ietekmēja Eiropas Parlamenta vēlēšanas"](#) (vēl viena pārrobežu izmeklēšana).

Tālāk piedāvājam piemēra analīzi, lai parādītu, kā strādā faktu pārbaudītāji un žurnālisti, cīnoties pret dezinformāciju un veicot padziļinātu pētniecību Baltijas līmenī.

2.5. Kā Baltijā tiek kultivētas bailes par iesaistīšanos karā?

Autore: Annija Petrova no Re:Baltica/Re:Check

2024. gada vasarā, galvenokārt Lietuvā un Igaunijā, pastiprinājās dezinformācija par to, ka pie varas esošie cenšas iesaistīt Baltijas valstis karā pret Krieviju. Valdības it kā apsver iespēju nosūtīt karaspēku uz Ukrainu; Lietuvas ārlietu ministrs un viņa ģimene pamet valsti, savukārt Latvija provocē savu austrumu kaimiņu ar draudiem par kodolkaru. Tālāk skaidrots, kas un kā Baltijas valstīs izplata šos melus.

"Lietuva uz Ukrainu nosūtīs 100 karavīrus"

2024. gada pavasarī Francijas prezidents Emanuels Makrons vairākkārt [norādīja](#), ka noteiktos apstākļos NATO karaspēks varētu tikt nosūtīts uz Ukrainu. Tam vairākās Eiropas valstīs sekoja [dezinformācijas vilnis par Makronu](#) un NATO valstu plāniem attiecībā uz Krieviju. Tas notika arī Lietuvā. Pēc Makrona izteikumiem Lietuvas politiķi, tostarp premjerministre Ingrida Šimonīte un ārlietu ministrs Gabriēļus Landsberģis (abi pārstāv *Tēvzemes savienību - Lietuvas kristīgos demokrātus*), sāka apspriest iespēju nosūtīt uz Ukrainu lietuviešu instruktorus, lai apmācītu karavīrus. Gandrīz visi Lietuvas augstāko amatpersonu izteikumi par iespējamo mācību misiju tika interpretēti kā aicinājumi uz karu, norāda Lietuvas "Delfi" faktu pārbaudītāja Aiste Meidute. Politiķu uzstājīgie apgalvojumi, ka valsts neiesaistīsies šādā misijā, jo tam būtu nepieciešama lielāku valstu, piemēram, Francijas, iesaistīšanās, tika ignorēti.

"Tomēr dezinformācijas izplatītāji šos apgalvojumus interpretēja citādi, apgalvojot, ka Lietuvas politiķi ir gatavi nosūtīt Lietuvas karaspēku tieši uz kara zonu," skaidro Meidute. Piemēram, vienā no viltus ziņu vietnēm [teikts](#), ka Slovērijas premjerministrs Roberts Fico it kā ir apstiprinājis, ka Lietuva un citas valstis sūtīs karaspēku uz Ukrainu. Lai gan Fico norādīja, ka vairākas ES un NATO dalībvalstis apsver šādu iespēju, viņš neminēja nevienu konkrētu valsti.

Drīz pēc tam Lietuvas sociālajos medijos tika nepatiesi [apgalvots](#), ka Lietuvas parlaments Seims ir slepeni nolēmis sūtīt 100 karavīrus uz frontes

Attēls nr. 3. Ekrānšāviņš no sociālajiem medijiem, Delfi Lietuva

līniju. Šo ziņu iniciators bija bijušais Lietuvas bruņoto spēku komandieris un prezidenta amata kandidāts Valdas Tutkus. Viņš sociālajos medijos publicēja ziņu, ka Seims it kā nobalsojis par Lietuvas karaspēka nosūtīšanu uz Ukrainu.

Patiesībā Seims pieņēma lēmumu noteikt, cik karavīru drīkst sūtīt uz starptautiskajām operācijām un misijām. Rezolūcijā noteikts, ka mācību operācijā Ukrainā var piedalīties līdz 100 karavīriem un civilajam personālam.

"Igaunu algotņi jau karo."

Igaunu "Delfi" faktu pārbaudītāja Marta Vunša skaidro, ka naratīvs par to, ka Baltijas valstis vai Igaunija it kā gatavojas karam ar Krieviju, Igaunijā mijas ar vēstījumiem par pamieru – "mēs vēlamies mieru" un "neatbalstīt Ukrainu ir labāk Igaunijai".

Pēc Makrona izteikumiem Igaunijā izplatījās dažādi maldīgi pieņēmumi. Portāls "Eestinen" apgalvoja, ka Francija [nolēmusi](#) pārvietot savu karaspēku uz Ukrainu un sākt karu ar Krieviju. Tas izraisīja spekulācijas, ka arī Igaunijai ir līdzīgi plāni nosūtīt savus spēkus uz frontes līniju.

Šis naratīvs [virzīts](#) arī agrāk. Piemēram, Igaunijas viltus ziņu vietnē "Telegram" tika publicēts raksts, ka valsts varētu nosūtīt karavīrus uz fronti Ukrainā. Šī tīmekļa vietne kļuva populāra COVID-19 pandēmijas laikā. Šoreiz maldinošā ziņa atsaucās uz "Postimees" [rakstu](#), kurā Ukraina nemaz nebija pieminēta; tas bija par plānu iesaistīt brīvprātīgos rezervistus citās ārvalstu operācijās. Sociālajos medijos šo melus pastiprināja ieraksti, kuros bija teikts, ka igauņu vīrieši tiks nosūtīti uz "Ukrainas gaļasmašīnu". Igaunijas "Delfi" faktu pārbaudītāji atrada līdzīgus vēstījumus vismaz astoņos sociālo mediju ierakstos.

Tikmēr Igaunijas sociālo tīklu lietotāji [dalījās ar](#) viltotu Krievijas Aizsardzības ministrijas tabulu, kurā aprakstīts "algotņu" skaits, kas it kā nosūtīti uz Ukrainu no dažādām valstīm (sk. attēlu nr. 4.).

Tomēr fakts ir tāds, ka ne Igaunija, ne Latvija, ne Lietuva nesūta karaspēku uz Ukrainu. Baltijas valstu pilsoņi Ukrainā cīnās brīvprātīgi.

"Latvija ir gatava iesaistīties lielajā karā."

Latvijā apgalvojumi par plāniem sūtīt iedzīvotājus karot Ukrainā nav guvuši lielu rezonansi un sociālajos medijos nav tik plaši izplatīti. Tomēr mēģinājumi iebiedēt pastāv. [Neilgi pirms](#) Eiropas Parlamenta vēlēšanām deputāta amata kandidāts Andrejs Kozlovs no partijas

Jagan sõbra seinalt kommentaariga:
Palgasõdurite saatmine Ukrainasse riikide kaupa.
Eestist saadetud 190 ja neist hukkumud 85.
Vaadake teiste riikide numbraid ka.
On kollegi huvides rahu sõlmimise asemel tappa maha ka kogu maailma parimad pojad.
Sõda on sõda alati.
Seal surevad inimesed.
Eesti valitsus on vähemalt miljardi saatnud - rahast et veel rohkem inimesi surma saaks.

re:check

NUMBER OF FOREIGN MERCENARIES IN UKRAINE

Country	Arrived since 24.02.2022	Eliminated
Europe		
Poland	2 960	1 497
United Kingdom	822	360
Romania	784	349
Croatia	335	152
France	358	147
Latvia	190	85
Bosnia and Herzegovina	207	90
Germany	235	88
Albania	192	87
Estonia	190	85
Kosovo	191	84
Lithuania	174	81
Ireland	158	67
Asia		
Georgia	1 042	561
Syria	200	102
Turkey	188	62
Azerbaijan	63	32
Israel	64	29
Armenia	70	25
Uzbekistan	70	15
Kazakhstan	21	8
Alghanistan	17	5
Republic of Korea	15	5
Kyrgyzstan	31	4
Sri Lanka	12	3

Attēls nr. 4. Ekrānšāviņš no sociālajiem medijiem, Delfi Igaunija

"Jaunieši un sievietes tiek gatavoti karam."

Tābrīža Latvijas Nacionālo bruņoto spēku komandiera Leonīda Kalniņa paziņojums par to, ka vīrieši un sievietes obligāti iesaucami Nacionālajos bruņotajos spēkos, arī pavadīja biedējoši lozungi. Pašlaik sievietes Latvijā var dienēt brīvprātīgi.

Opozīcijas partijas "Stabilitātei!" oficiālajā "TikTok" lapā un tās līdera Alekseja Rosļikova "Telegram" kanālā tika publicēti apgalvojumi krievu valodā, ka "meitenes" armijā palīdzēs izmantot finansējumu. "Kara politika ir pārāk pievilcīga, un mūsu elite tajā piedalās," teikts vienā no šādiem video. Citā video, kas publicēts "TikTok" un "Facebook", teikts, ka šis jautājums jau ir izlemts. Rosļikovs sacīja, ka "tagad viņi piespiedu kārtā iesauks meitenes un gatavos tās frontes līnijām, karam".

Tikmēr Lietuvā viltus ziņu skaits palielinājās pēc tam, kad parlaments apstiprināja militārā dienesta reformu. Tā paredz obligātu jauniešu iesaukšanu armijā pēc vidusskolas beigšanas. Pēc šī lēmuma Lietuvas sociālajos plašsaziņas līdzekļos sāka izplatīties baumas, ka lietuviešiem būs jācīnās Ukrainā.

"Lietuvas ministrs un viņa ģimene gatavojas pamest valsti."

Attēls nr. 5. Ekrānšāviņš no sociālajiem medijiem, Delfi Lietuva

Par Krievijas dezinformācijas mērķi kļuva Lietuvas ārlietu ministrs Landsberģis. Lietuvas parlamenta deputāts Aurelijs Veriga uzdeva (Lietuvas Zemnieku un zaļo savienība) viņam retorisku jautājumu par to, kur ministrs un viņa ģimene plāno pārcelties.

Pēc tam sociālajos tīklos izplatījās baumas, ka ministra sieva pārdod savu biznesu un gatavojas pamest Lietuvu.

Lai gan uzņēmuma preses pārstāve noliedza baumas par iespējamu biznesa pārdošanu, šo apgalvojumu pārņēma Kremļa dezinformācijas avoti, kas turpināja apgalvot, ka "žurkas atstāj grimstošo kuģi" un ka Lietuva galu galā tiks ievilkta karā vai tai uzbruks Krievija.

TikTok izplata bailes no kara Igaunijā

Igaunijā prokrieviski noskaņotie "TikTok" konti biedē ar valsts iesaistīšanos karā. Kāds "TikTok" lietotājs, kura konta darbība šobrīd ir apturēta, publicēja it kā bijušās premjerministres Kajas Kallasas citātu, ka Igaunija nevēlas miera sarunas ar Krieviju un ka Igaunija vēlas karu un uzvaru. Kallasa neko tādu nebija teikusi; viņa norādīja, ka Ukrainai šajā karā ir jāuzvar.

Igaunijas žurnālisti arī eksperimentēja, izveidojot jaunu "TikTok" kontu. Igaunņu "Delfi" faktu pārbaudītāja Vunša skaidro, ka **tikai stundas laikā** "TikTok" algoritms viņiem piedāvājis **gandrīz simts viltus ierakstu**, Krievijas kara propagandu un baiļu izplatīšanai paredzētus video.

Attēls nr. 6. Ekrānšāviņš no TikTok. Tajā citāts kļūdains attiecināts uz bijušo Igaunijas premjerministri Kaju Kallasu: "Mēs nevēlamies miera sarunas ar Krieviju; mēs vēlamies karu un uzvaru." Kallasa neko tādu nav teikusi. Delfi Igaunija

Piemēram, vienā no ziņām tika uzdots jautājums: "Vai jūs iesiet karā, ja Igaunijā notiks karš?". Šis video Igaunijā kļuva diezgan populārs, gūstot vairāk nekā 46 000 skatījumu.

Kodolieroči jeb "vai Latvija izvēlas nāvi?"

Latvijā viltus ziņu izplatītāji un prokremliski noskaņotie aktīvisti centās radīt trauksmi, radot ažiotažu par parakstu vākšanu [sabiedrības iniciatīvu platformā](https://www.manabalss.lv) "Manabalss.lv". Šajā vietnē Latvijas iedzīvotāji var iesniegt savus likumdošanas priekšlikumus, un, ja kādu no tiem paraksta 10 000 vai vairāk cilvēku, tas jāizskata Latvijas parlamentā. Konkrētās iniciatīvas autori rosināja aicināt sabiedrotos izvietot Latvijā kodolieročus.

Materiāla gatavošanas brīdī iniciatīvu [bija parakstījuši](https://www.manabalss.lv) tikai 400 cilvēki. Tas gan netraucēja noziedzīgajai organizācijai "Baltijas antifašisti" savā "Telegram" kanālā apgalvot, ka "latvieši paraksta petīciju par pašnāvību ar kodolieročiem". 2023. gadā Latvijas Valsts drošības dienests [vērsās prokuratūrā](https://www.versas.prokuratura.lv) un lūdza saukt pie kriminālatbildības sešas personas par "Baltijas antifašisti" vadību un līdzdalību organizācijas pastrādātajos noziegumos.

Valsts drošības dienests konstatēja, ka organizācija nelikumīgi iegūst ierobežotas pieejamības informāciju par notikumiem Latvijā, lai nodotu to Krievijas spēcīgiem, kā arī slavina un mēģina attaisnot Krievijas karu Ukrainā un vāc līdzekļus Krievijas armijas atbalstam Ukrainā. Viņu "Telegram" kanālam ir vairāk nekā 20 000 sekotāju.

Attēls nr. 7. Ekrānšāviņš no Manabalss.lv tīmekļa vietnes

Tikmēr cita sociālo tīklu lietotāja komentārs par šo iniciatīvu “Facebook” vēsta: “Vai Latvija izvēlas nāvi?” Arī “TikTok” lietotājs Ilja Černogorods, pazīstams arī kā Magnuss, kura saturam ir 4,5 miljoni atzīmju “patīk”, puda savu viedokli par šo jautājumu. Blogera publicētajā īsajā video ar nosaukumu “NATO kodolieroči Latvijā” iniciatīvas autori tiek kritizēti par pretrunu izraisīšanu. Magnuss piedāvā “pārmaiņas pēc dzīvot mierīgi”. Šim video ir vairāk nekā 56 000 skatījumu. Blogeris [regulāri](#) kritizē valdību, pārpublicējot krievu valodā runājošai auditorijai opozīcijas partiju radīto saturu.

Šobrīd nav pamata apgalvot, ka Baltijas valstu valdības gatavojas sūtīt savus karaspēkus uz Ukrainu vai kā citādi sākt karu pret Krieviju. Tomēr viltus ziņu avoti, tostarp prokremliski noskaņoti blogeri, izmanto ikvienu iespēju, lai sabiedrībā radītu biedējošu pārliecību, ka tieši tas notiks.

*Organizācijas, kas sniedza ieguldījumu šajā izmeklēšanā:
Re:Baltica (Re:Check), Delfi (Igaunija), Delfi (Lietuva).*

3. IZPĒTE UN ANALĪZE

3. posma pārskats

3. darba posms ietvēra četrus galvenos pētniecības uzdevumus: **T3.1** – sistemātisku literatūras apskatu par faktu pārbaudes epistemoloģiju un metodēm; **T3.2** – Baltijas valstu faktu pārbaudes prakses un rīku izpēti; **T3.3** – pētījumu par neaizsargāto mērķa grupu reakciju uz faktu pārbaudi; un **T3.4** – mediju un platformu regulējuma analīzi attiecībā uz dezinformāciju Baltijas valstīs. Šajā darbā piedalījās četri galvenie pētniecības partneri: Tartu Universitāte (UTARTU), Tallinas Universitāte (TLU), Vidzemes augstskola (ViA) un Vītauta Dižā universitāte (VDU).

Katra no četrām iesaistītajām augstskolām uzņēmās vadīt konkrētu uzdevumu šajā darba paketē, izmantojot savas priekšrocības un zināšanas. TLU vadīja T3.1, koncentrējoties uz esošo zināšanu un rīku novērtēšanu, sistemātiski pārskatot zinātnisko literatūru un izvērtējot faktu pārbaudes un multimodālās verifikācijas rīkus, kā rezultātā tika izstrādāti divi pētījumi, kas publicēti BECID tīmekļa vietnē un sīki izklāstīti [BECID 1. gada ziņojumā](#). Sasniegti papildu rezultāti, piemēram, sistemātisks literatūras pārskats (SLR), kas šobrīd tiek recenzēts (sīkāk – [3.2. nodaļā](#)) un [SLR par mediju un informācijas lietotprasmes mācīšana kā starpdisciplinārs mērķis](#).

UTARTU bija atbildīga par T3.2, intervējot faktu pārbaudītājus Baltijas valstīs, lai analizētu viņu pieredzi, darba praksi un rīku izmantošanu (sīkāk – [3.2. nodaļā](#)), kā arī par organizatorisko darbu akadēmiskās publikācijas sagatavošanā un ziņošanā.

VDU uzņēmās atbildību par T3.3, izstrādājot konceptuālo ietvaru, lai pētītu, kā auditorija uztver dažādus faktu pārbaudes žānrus un formātus. Tā galvenie secinājumi izklāstīti [BECID 1. gada ziņojumā](#) un publicēti arī UNESCO MIL gadagrāmatā “[Media and Information Literacy](#)”.

[*as a Strategic Guideline Toward Civic Resilience: Baltic-Nordic Lessons*](#)”(Juraitė & Balčytienė, 2023, 51.-80. lpp.).

Visbeidzot, ViA vadīja T3.4, koncentrējoties uz faktu pārbaudes regulatīvo aspektu analīzi, tostarp vienota Prakses kodeksa dezinformācijas jomā ieviešanu Baltijas mediju nozarē. Tā kā visi pētījumi bija Baltijas mēroga, visos uzdevumos tika iesaistīti pētnieki no katras universitātes un notika padziļināta sadarbība ar faktu pārbaudītājiem **T2.7** ietvaros, organizējot seminārus, kuros tika prezentēti sākotnējie secinājumi un izstrādāti priekšlikumi pamatnostādnēm, kas īpaši pielāgotas BECID faktu pārbaudītājiem.

Visi pētniecības uzdevumi tika pabeigti līdz 2024. gada jūnijam; atlikusi tikai publicēšana.

Uzdevums	Sākums	Termiņš	Statuss
T3.1 Esošo zināšanu un rīku novērtēšana: sistemātisks zinātniskās literatūras apskats, esošo faktu pārbaudes rīku un multimodālo informācijas pārbaudes rīku novērtējums.	2022. gada decembris	2023. gada augusts	Noslēgts
T3.2 Faktu pārbaudes prakses, darba procesu un žurnālistikas faktu pārbaudes žanru salīdzinošā analīze Baltijas valstīs	2022. gada decembris	2024. gada marts	Noslēgts
T3.3 Konceptuālā sistēma, kas balstīta faktu pārbaudes žanru un formātu auditorijas uztveres izpētē	2023. gada marts	2024. gada marts	Noslēgts
T3.4 Faktu pārbaudes regulatīvo aspektu analīze	2023. gada augusts	2024. gada maijs	Noslēgts

Sadarbības centieni 3. darba posmā 2023. gadā izrādījās ļoti produktīvi, pārsniedzot sākotnēji iecerēto publikāciju apjomu. Tika veikti papildu pētījumi, [*pabeigts arī manuskripts par mikrointervences izmantošanu izglītībā medijpratības attīstīšanai*](#). Šī posma secinājumi tika izplatīti, izmantojot dažādus kanālus, tostarp ziņu medijus, konferences un apmācības pilsoniskās sabiedrības organizācijām, kas iesaistītas dezinformācijas apkarošanā vietējā līmenī (sīkāk – [*1.3.1. nodaļā*](#)).

Lai pabeigtu pētījumu 2024. gadā, BECID balstījās uz 3. darba posmā paveikto darbu, [*izstrādājot standartizētu metodoloģiju, lai analizētu faktu pārbaudes ietekmi uz attiecīgajām mērķgrupām*](#). Kopīgās zināšanas un sadarbības gars ļāva veiksmīgi noslēgt pētniecības procesu, kamēr.

Tālāk sniegts pārskats par galvenajiem 3. darba posma 2024. gada rezultātiem. Pilns saraksts ar pētījumiem, kas publicēti kopš [BECID 1. gada ziņojuma](#) publicēšanas, ir šāds:

- Balčytienė, A., Bocullo, D. & Juraitė, K. (2024). **Baltic democracies beyond the EU accession: media as a bearer of democratic culture and means of resilience in navigating uncertainties**. The Journal of Contemporary European Studies. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14782804.2024.2360030>
- Buholcs, J.; Tetarenko-Supe, A.; Torpan, S.; Kõnno, A.; Vorteil, V.; Balčytienė, A.; Kasparaitė, R. (2024). **The Regulation of Fact-Checking and Disinformation in the Baltic States**. 1–48. https://becid.eu/results_and_studies/the-regulation-of-fact-checking-and-disinformation-in-the-baltic-states/
- Ivask, S. (2024). **Recommended Code of Conduct and Ethics & Common Principles for Researching and Monitoring Fact-checking**. https://becid.eu/results_and_studies/recommended-code-of-conductand-ethics-common-principlesfor-researching-and-monitoringfact-checking/
- Juraitė, K. & Balčytienė, A. (2023). **Media and Information Literacy as a Strategic Guideline Toward Civic Resilience: Baltic-Nordic Lessons**. In M. Jaakkola, T. Durán-Becerra, & O. B. Onyancha (Eds.), Media and information literacy for the public good: UNESCO MILID Yearbook 2023 (pp. 51-80). <http://dx.doi.org/10.26620/uniminuto/978-958-763-705-2>
- Klaassen, M., Bucholtz, J., Himma, M., Lepik, K. **Unveiling The Many Faces of Fact-Checking: State of the Art of Academic Research on Information Correction**. *Full manuscript in peer-review*.
- Klaassen, M., Himma, M., Bucholtz, J., Kasparaitė, R., Berksun, K. **Human vs. Machine: The Role of Human Verification Practices in Fact-Checking in the Era of AI**. *Abstract accepted; full manuscript in peer-review*.
- Klaassen, M., Murumaa-Mengel, M., & Himma, M. (2024). **Social media microinterventions: Testing information activism as a media and information literacy tool**. Journal of Media Literacy Education, 16(2), 1-13. <https://doi.org/10.23860/JMLE-2024-16-2-1>
- Kõnno, Andres; Tigasson, Külli-Riin (2024). **Teaching Media Literacy At School As An Interdisciplinary Objective**. 1–21. https://becid.eu/results_and_studies/teaching-media-literacy-at-school-as-an-interdisciplinary-objective-2024/
- Murumaa-Mengel, M., Klesment, I., Klaassen, M., Post, A., Sigijane, K., Kõnno, A., Davidsons, A., Buholcs, J., Auniņa, I., Balčytienė, A., Juraitė, K., Antoneviča, L. (2024). **Developing Primary and Basic School Teacher's Media Competencies**. https://becid.eu/results_and_studies/developing-primary-and-basic-school-teachers-media-competencies/

3.1. Pētījumi par mediju un informācijas lietotprasmi, noturību un izglītību

Medijpratības un sabiedrības noturības nozīmi nevar pārvērtēt. Šajā nodaļā aplūkoti mediju un informācijpratības, noturības un izglītības krustpunkti. Izpētot, kā šie elementi savā starpā mijiedarbojas, veidojot ietvaru, kas ļauj orientēties informācijas pārbagātībā.

Medijpratības mācīšana skolā kā starpdisciplinārs mērķis

Könno un Tigasson (2024) savā pētījumā sniedz pārliecinošus argumentus par nepieciešamību integrēt medijpratību skolu mācību programmās kā **starpdisciplināru mērķi**. Pētījumā uzmanība pievērsta skolu mācību programmām Igaunijas kontekstā. Autori analizē, kā pēdējo desmit gadu laikā (2013-2023) starpdisciplinārās medijpratības jēdziens ir atspoguļots zinātniskajā literatūrā, un tā ietekmi uz mācībām vispārizglītojošās skolās.

Igaunijā turpinās diskusijas par medijpratības nozīmi cīņā pret informācijas traucējumiem, kas kļuva īpaši aktuāli pēc tādiem notikumiem kā "Bronzas kareivja" skandālam sekojošie kiberuzbrukumi, kā arī saistībā ar globālos notikumus pavadošo dezinformāciju. Autori pēta, kā tiek definēta "starpdisciplinārā" pieeja medijpratībai un cik lielā mērā literatūra konceptuāli pārklājas, lai papildinātu valsts iestāžu veikto darbu medijpratības izglītības attīstībā.

Lai gan MIL Igaunijas mācību programmā ir iekļauts kopš 2011. gada, un diskusijas par starpdisciplinārās pieejas nepieciešamību MIL ir sākušās vismaz tikpat sen, taču joprojām nav vienprātības par to, kā sasniegt šo mērķi. Ziņojumā uzsvērtā nepieciešamība nodrošināt skolēnus ar prasmēm kritiski analizēt medijus, veidojot informētu un vērtīgu indivīdu paaudzi, un **tēmas integrācija dažādu kompetenču apguvē** ([vairāk](#)).

Sākumskolas un pamatskolas skolotāju mediju kompetences attīstīšana

Murumaa-Mengel et al. (2024) šo jautājumu turpina pētīt, **pievēršoties pedagogiem**. Pētnieku darbs ietvēra skolotāju apmācības programmu izstrādi un īstenošanu, lai uzlabotu topošo un esošo sākumskolas un pamatskolas skolotāju, kā arī neformālās izglītības pedagogu mediju un informācijpratības (MIL) prasmes. Atzīstot nevienmērīgo MIL integrāciju formālās izglītības mācību programmās visās Baltijas valstīs (Igaunijā, Latvijā, Lietuvā), ziņojumā uzsvērtā viegli pieejamu resursu nepieciešamība.

Metodoloģija ietvēra piecu BECID partneru kopīgus centienus: ViA, UTARTU, TLU, VDU un BCME sadarbojās, lai apkopotu, salīdzinātu un pārskatītu visus esošos partneru MIL materiālus, izveidojot vienu materiālu kopumu. Dažādo aktivitāšu izmēģinājumā piedalījās topošie un esošie skolotāji un neformālās izglītības pedagogi, kuri māca MIL Baltijas reģionā.

Vebināros piedalījās **vairāk nekā 580 pedagogu**. Pasākumi ļāva izplatīt rezultātus mērķa grupai. Galvenie rezultāti ietvēra elastīgu e-semināru izstrādi skolotājiem, piedāvājot

praktiskus uzdevumus, dažādu saistīto prasmju attīstīšanu, informatīvos resursus un stundu plānus. Skolotāji tika informēti par MIL mācīšanas praksēm, tika apkopota labākā pieredze par rotaļīgām pieejām MIL apmācībā. Ziņojuma mērķis ir iedvesmot pedagogus un nodrošināt piekļuvi izstrādāto materiālu versijām, ko iespējams arī rediģēt. Labi sagatavpto skolotāji būtiski uzlabo skolēnu medijpratību, un tas ir sabiedrības noturības pamats ([vairāk](#)).

Medijpratības un informācijpratības stratēģiskā nozīme ceļā uz pilsonisko noturību: Baltijas un Ziemeļvalstu pieredze

Kopš mūsu pēdējā gada ziņojuma ir publicēts vēl viens skatījums par šo tēmu. Juraitė un Balčytienė (2023) piedāvā stratēģisku perspektīvu, aplūkojot mediju un informācijas pratību stratēģisko nozīmi sabiedrības noturības veicināšanā. Autore uzsver MIL pieaugošo nozīmi, jo tā palīdz novērst un mazināt manipulatīvas informācijas kaitīgo ietekmi. Neraugoties uz atšķirībām starp Baltijas un Ziemeļvalstu reģioniem, autore atzīmē līdzības **nepieciešamībā efektīvi reaģēt uz informatīvajiem traucējumiem**.

Autore argumentē, ka MIL ir nozīmīga loma pilsoniskās noturības un demokrātijas ilgtspējas nodrošināšanā, īpaši Ziemeļvalstu un Baltijas kontekstā, sniedzot ieskatu specifiskajos izaicinājumos, ar kuriem šajā ziņā saskaras reģions. Pētot digitālo platformu un to iekšējās loģikas ietekmi uz ziņu ekosistēmu, ko tradicionāli uztur profesionāli žurnālisti un faktu pārbaudītāji, un to, kā šīs norises ietekmē mediju darbību Lietuvā, Latvijā, Igaunijā, Dānijā, Somijā un Zviedrijā, autore ņem vērā arī valstu kontekstuālās atšķirības.

Izmantojot tādus sekundāros avotus kā Eirobarometrs un Mediju plurālisma monitoringa (MPM) rezultāti, sniegti pierādījumi par MIL, pilsoniskās noturības un demokrātijas ilgtspējas sasaisti. **MIL iekļaušana izglītības un politikas sistēmās uzlabotu sabiedrības noturību**, rekomendē pētnieces. Noturības strukturālie aspekti, tostarp plašsaziņas līdzekļu brīvība, mediju sistēmas dzīvotspēja un pieejamība, ir jāstiprina, izmantojot MIL un ņemot vērā specifiskas problēmas, kas saistītas ar nepārtraukti mainīgo informācijas ekosistēmu.

Autore uzsver, ka ir nepieciešama cieša sadarbība starp ieinteresētajām pusēm katrā valstī, reģionālā un globālā mērogā, lai plašsaziņas līdzekļi varētu palīdzēt veidot informētu un noturīgu sabiedrību, kas atpazīst informācijas traucējumus un nodrošina demokrātijas ilgtspēju un labklājību ([vairāk](#)).

Baltijas demokrātijas pēc pievienošanās ES: Plašsaziņas līdzekļi kā demokrātiskās kultūras nesēji un neskaidrības pārvarēšanas līdzekļi noturības stiprināšanā

Turpinot iepriekš aizsākto un izmantojot "uz procesu vērstu" pieeju, pētījuma mērķis ir parādīt, kā demokrātiskās institūcijas Lietuvā, Latvijā un Igaunijā, jo īpaši tradicionālie ziņu mediji, cenšas saglabāt kopīgās demokrātiskās kultūras nozīmīgākos aspektus pastiprinātu informācijas traucējumu apstākļos. Šie traucējumi ietver tiešsaistes dezinformācijas uzplaukumu, informācijas manipulācijas un institucionālās uzticības mazināšanos.

Baltijas valstu noturības analīze balstās uz diviem aspektiem: **plašsaziņas līdzekļu institucionālo pozīciju** un **aktīvās pozīcijas aspektu**, kas attiecas uz sabiedrības pašpietiekamību un pašsūtverī cīņā pret informācijas traucējumiem Baltijas reģionā. Balčytienė, Bocullo un Juraitė (2024) pēta mediju lomu demokrātiskās kultūras un noturības veicināšanā šajās Baltijas demokrātijās. Ir pagājuši 20 gadi kopš Lietuva, Latvija un Igaunija kļuva par ES dalībvalstīm, un tām ir izdevies izveidot noturīgu Baltijas politisko, kultūras un ģeogrāfisko reģionu. Tomēr šis pārmaiņu periods ir nesis arī sociālās un kulturālās svārstības un jaunas ievainojamības, piemēram, pieaugošo nevienlīdzību, populismu, polarizāciju un sociālo neapmierinātību.

Pētījuma galvenais secinājums uzsver plašsaziņas līdzekļu būtisko lomu demokrātisko vērtību saglabāšanā un noturībā pret informācijas traucējumiem. Tas apstiprina, ka plašsaziņas līdzekļiem ir izšķiroša nozīme, lai pārvarētu neskaidrības un izaicinājumus, ar kuriem Baltijas valstis saskaras mūsdienu informācijas vidē ([vairāk](#)).

Sociālo mediju mikrointervences: Informācijas aktīvisma kā mediju un informācijpratības rīka testēšana

Klaassen, Murumaa-Mengel un Himma (2024) ievieš sociālo mediju mikrointervencu jēdzienu, pārbaudot informatīvā aktīvisma kā mediju un informācijpratības rīka efektivitāti. Izmantojot darbības pētījuma pieeju, pētījums tika veikts universitātes vidē, iesaistot studentus dažādās mikrointervencēs. Šis pētījuma dizains īsteno BECID biedru iedzīvināto ideju "mēs neesam, lai tikai novērotu un uzraudzītu, bet lai piedāvātu ceļu uz priekšu".

Pētījuma galvenais secinājums ir iespēja nošķirt **trīs atšķirīgas lomas aktīvismā** – „Bites strādnieces” (koncentrējas uz mikroaizsardzību), „Surikāti” (mikroatbalsts) un „Lauvas” (mikrocīņas). Turklāt pētījumā izcelts mikrointervencu cikliskums, jo emocionālo un iesaistīšanās stāvokļu modelis, ko dalībnieki piedzīvoja kolektīvās intervences laikā, atkārtojas. Pētnieki novēroja un analizēja dalībnieku iesaistīšanos šajās lomās visā intervences ciklā, un kas ietvēra nogurumu, vilšanos, grupas atbalstu, atgriezenisko saiti un iedrošinājumu. Atkārtotie iesaistīšanās un atslēgšanās modeļi parādījās kolektīvajās intervencēs un privātajās pārdomās pēc eksperimenta. Šī pieeja piedāvā atsvaidzinošu skatījumu uz to, kā nelielas, bet mērķtiecīgas darbības var būt patiesi vērtīgas.

Pētījums pozicionē **mikrointervences kā vērtīgus informācijas aktīvisma instrumentus** un norāda uz to potenciālu uzlabot MIL un informācijas noturību. Raksts publicēts *žurnālā [Journal of Media Literacy Education, 16. sējums, 2. numurs \(2024\)](#)*.

3.2. Pētījumi par faktu pārbaudītājiem un faktu pārbaudi

Digitālajā laikmetā cīņa pret dezinformāciju un precīzu faktu pārbaude ir kļuvusi ārkārtīgi svarīga. Pateicoties BECID plašajam kontaktu lokam un uzticamībai, ir izdevies intervēt faktu

pārbaudītājus no visām organizācijām, kas veic regulāras faktu pārbaudes Baltijā; ir iezīmēti viņu darbu atbalstošie un ierobežojošie juridiskie aspekti; tāpat, aplūkota faktu pārbaudžu efektivitāte mākslīgā intelekta kontekstā. Tomēr, pirmkārt un galvenokārt, mēs koncentrējamies uz gūtās pieredzes konceptualizēšanu.

Ieteicamais rīcības un ētikas kodekss un kopējie principi faktu pārbaudes izpētei un uzraudzībai

Ivask (2024) piedāvā ieteicamo vadlīniju un ētikas principu kopumu faktu pārbaudes izpētei un uzraudzībai, balstoties uz esošajām sistēmām, piemēram, Starptautiskā faktu pārbaudes tīkla (IFCN) un Eiropas faktu pārbaudes standartu tīkla (EFCSN), pārskatu, ko papildina ekspertu intervijas. BECID apņēma cīnīties pret informācijas traucējumiem un veicināt mediju lietotpraksi Baltijā ir pārvērsta taustāmās vadlīnijās faktu pārbaudītājiem un pētniekiem.

Galvenais ieguvums ir **kopējo principu definēšana faktu pārbaudes novērtēšanai**, taču ziņojumā ir identificētas arī problēmas un dilemmas, ar kurām saskaras faktu pārbaudītāji, kā arī sniegta analīze un ieteikumi. Ziņojumā uzsvērtā ētikas standartu nozīme, lai nodrošinātu faktu pārbaudes uzticamību un efektivitāti Baltijas reģionā.

Faktu pārbaudes novērtēšanas kopīgie principi ietver tādus aspektus kā **bezpartejiskums, avotu pārredzamība, finanšu un organizatoriskā caurspīdība, labojumu veikšanas politika, mācības un prasmju pilnveide, atbilstības mehānismi un orientācija uz sabiedrību**. Šī pieeja piedāvā skatījumu uz to, kā noteiktie kodeksi un ētiskie apsvērumi var būtiski ietekmēt cīņu pret dezinformāciju konkrētā reģionālā kontekstā. Ziņojumu 2024. gada maijā [publicēja](#) Tartu Universitāte.

Faktu pārbaudes un dezinformācijas regulējums Baltijas valstīs

Buholcs et al. (2024) sniedz visaptverošu pārskatu par regulējumu, kas attiecas uz faktu pārbaudi un dezinformāciju Baltijas valstīs. Šajā ziņojumā sistemātiski analizēts, kā Latvijā, Igaunijā un Lietuvā tiek risināti jautājumi, kas skar dezinformāciju un faktu pārbaudi, izmantojot tiesiskus un politiskus aspektus, pašregulāciju un nevalstisko sektoru.

Ziņojuma galvenais ieguvums ir visaptverošs pārskats par normatīvo regulējumu, kas ietekmē faktu pārbaudi Baltijas reģionā. Tajā aplūkots:

- **Tiesiskais regulējums valsts līmenī**, piemēram, Lietuvā – īpaša dezinformācijas kriminalizācija un Latvijā – likumi par huligānismu.
- **Prakses kodeksa dezinformācijas jomā ieviešana**, pētot, cik informētas par šo brīvprātīgo dokumentu ir valsts iestādes Baltijā un kā tās uzrauga kodeksa ievērošanu.
- Dokumenti un darbības **ārpus tiesiskā regulējuma**: nesaistoši valdības un citu oficiālo iestāžu paziņojumi, kā arī nevalstisko un nevalstisko struktūru intervences

pasākumi, tostarp rokasgrāmatas, komunikācijas projekti, pētniecības ziņojumi un ideju laboratoriju analīzes.

- Žurnālistikas un faktu pārbaudes **pašregulācija**: žurnālistu organizāciju ētikas kodeksi un faktu pārbaudes organizāciju iekšējie noteikumi un principi, tostarp to piederība tādiem starptautiskiem tīkliem kā IFCN un EFCSN.

Lai gan Baltijas valstīs faktu pārbaudi neregulē neviens konkrēts likums, tās praksi būtiski ietekmē esošais žurnālistikas, plašsaziņas līdzekļu un dezinformācijas apkarošanas iniciatīvu regulējums. Baltijas valstīs pastāv dažādas pieejas dezinformācijas apkarošanai, sākot no vispārīgiem pantiem krimināllikumā līdz īpašiem grozījumiem, kas vērsti uz jaunām problēmām, piemēram, "deepfakes". 2024. gada jūnijā publicētā [*juridisko dokumentu un politikas jomu salīdzinošā analīze*](#), kas papildināta ar intervijām ar ieinteresētajām pusēm, sniedz detalizētu izpratni par sarežģīto vidi, kurā darbojas Baltijas valstu faktu pārbaudītāji.

Faktu pārbaudes daudzveidība: akadēmiskie pētījumi

*Šis raksts tiek recenzēts un ir pieņemts publicēšanai žurnālā [*Central European Journal of Communication \(CEJC\)*](#), tādēļ šajā nodaļā izceltas galvenās idejas. Ar prieku nosūtīsim manuskriptu ikvienam, kas vēlas to izlasīt pirms publicēšanas.*

Klaassen et al. (2024) iedziļinās faktu pārbaudes daudzšķautņainajā pasaulē, sniedzot jaunāko akadēmisko pētījumu pārskatu par informācijas labošanu. Kāpēc?

Vairāku finansēšanas iniciatīvu mērķis ir bijis veicināt faktu pārbaudi kā līdzekli cīņai pret informatīvo haosu (The Fact-Checking Innovation Initiative.¹ ; AFP Fact Check² ; European Digital Media Observatory Fact-Checking³). Saskaņā ar "Reporters' Lab" datiem **faktu pārbaudes vietņu skaits** ir ievērojami pieaudzis – no 11 vietnēm 2008. gadā līdz 424 vietnēm 2022. gadā, kas liecina par **3854 % pieaugumu**. Līdz 2023. gadam faktu pārbaudes organizāciju skaits bija samazinājies līdz 417⁴. Šī strauji augošā joma prasa pārskatīt arī akadēmisko pētniecību.

Pētījumā sistemātiski pārskatīti esošie pētījumi par faktu pārbaudi, lai izprastu nozares pašreizējo stāvokli un noteiktu galvenās tendences un trūkumus. SLR uzsvērts, ka kopš 2010. gada ir ievērojami pieaugusi interese par faktu pārbaudes pētījumiem, īpaši pēc 2016. gada tādu notikumu kā ASV prezidenta vēlēšanas un Brexit dēļ

¹ <https://www.poynter.org/innovation-initiative/>

² <https://factcheck.afp.com/>

³ <https://edmo.eu/fact-checking/>

⁴ <https://reporterslab.org/category/fact-checking/>

RQ: Kādas pētniecības tēmas un aktuālās jomas tiek pētītas faktu pārbaudes pētījumos?

Galvenais ieguvums ir **sistemātisks literatūras pārskats (SLR) par 675 akadēmiskajām publikācijām angļu valodā par faktu pārbaudi no 2010. līdz 2023. gadam, kurā aplūkoti dažādi faktu pārbaudes aspekti, tostarp infrastruktūra, prakse, rīki, žanri, efektivitāte, sabiedrības uztvere un MI loma.**

SLR sniedz pārskatu par pētījumiem, kas veikti par:

- **Faktu pārbaudes konceptualizāciju**, dezinformācijas kartēšanu, faktu pārbaudes attīstību un epistemoloģiju.
- **Faktu pārbaudes efektivitātes pārbaudi**, iepriekšēju faktu apgāšanu, nepatiesību labošanu un norādīšanu uz nepatiesību.
- **Faktu pārbaudes tēmām**: lai arī reģionāli atšķirīgas, kopumā tās var iedalīt konkrētās jomās, piemēram, COVID-19, politika, medicīna, klimata pārmaiņas, bruņoti konflikti.
- **Dažādiem ģeogrāfiskiem reģioniem**, uzsverot, ka pašlaik šajā jomā liela nozīme ir uz ASV orientētiem pētījumiem un ka ir nepieciešams dažādot efektivitātes pētījumus.
- Faktu pārbaudītāju un žurnālistu **profesionālo praksi**, pārbaudot informāciju, kā arī faktu pārbaudītāju izmantoto infrastruktūru un uztveri, t.sk. MI kontekstā.
- **Faktu pārbaudi ārpus ziņu medijiem**: analizēta auditorijas uztvere, informācijas pārbaudes prakses auditorijā un MIL.

SLR uzsver faktu pārbaudes starpdisciplināro raksturu un nepieciešamību pilnveidot pētījumu metodoloģijas, veikt precīzākus efektivitātes pētījumus un veicināt padziļinātu izpratni par sociālā konteksta ietekmi uz dezinformāciju un faktu pārbaudes efektivitāti.

Rezultāti liecina arī par **augstu atkārtotu faktu pārbaudžu izmantošanas līmeni** MIL apmācībā, formālajā izglītībā un pētniecībā. Tas, savukārt, nozīmē, ka faktu pārbaudītājiem ir jācenšas panākt **kvalitāte, nevis kvantitāte**. Tam jābūt pārbaudītas informācijas arhīvam, kas neatrodas aiz maksas sienas, jāsniedz sabiedriskais labums, nevis jānodrošina jauns naudas pelnīšanas modelis ziņu medijiem.

Mediju profesionāļiem vajadzētu ir jāmaina domāšana – faktu pārbaude nav vienkārši efektīvs pārliecināšanas līdzeklis, bet arī izglītojošs instruments un viltus naratīvu arhīvs.

Cilvēks pret mašīnu: Cilvēka loma faktu pārbaudē mākslīgā intelekta laikmetā

Šis raksts tiek recenzēts, tā kopsavilkums pieņemts nākamajam recenzēšanas posmam speciālajā izdevumā “Dezinformācija mākslīgā intelekta (AI) laikmetā: Sekas žurnālistikai un masu komunikācijai” žurnālā [Journalism & Mass Communication Quarterly \(JMCQ\)](#). Šeit apkopoti galvenie secinājumi, kas gūti pētījumā par Baltijas faktu pārbaudītājiem T3.2. Ar prieku nosūtīsim manuskriptu ikvienam, kas vēlas to izlasīt pirms publicēšanas

Klaassen et al. (2024) risina jautājumu par cilvēka un tehnoloģiju lomu faktu pārbaudē, padziļināti pētot faktu pārbaudes procesus Igaunijā, Latvijā un Lietuvā informācijas traucējumu apstākļos. Pētījumā salīdzinoši analizēta faktu pārbaudes prakse Baltijas valstīs, aplūkojot metodes, mērķus, mērķauditorijas un problēmas. Tajā aplūkota digitālo rīku izmantošana šobrīd un iespējamā mākslīgā intelekta integrēšana nākotnē, lai uzlabotu faktu pārbaudes precizitāti un efektivitāti, vienlaikus ņemot vērā ētiskos apsvērumus un profesionālos standartus.

Pētījumā uzsvērti vairāki būtiski faktu pārbaudes aspekti Baltijas valstīs:

- Digitālajā laikmetā izplatīta dezinformācija, nepareiza un nepatiesa informācija, un to **pastiprina arvien pieaugošais mākslīgā intelekta radītā satura apjoms**.
- Faktu pārbaudītāji Igaunijā, Latvijā un Lietuvā pārbauda publiskus apgalvojumus, lai noteiktu to patiesumu, pamatojoties uz IFCN principiem, un **cenšas** sniegt sabiedrisko labumu caur ticamu informāciju. Viņu **mērķis** ir novērst nepatiesas informācijas izplatīšanos, izglītot sabiedrību, lai veicinātu kritisko domāšanu un novērstu kaitējumu.
- **Faktu pārbaudītājiem nepieciešamas līdzīgas prasmes kā žurnālistiem**. Analītiskās prasmes, avotu pārbaude, liela informācijas apjoma apstrādi, kritiskā domāšana un spēja pielāgoties ir dažas no tām. Tiek uzsvērta arī zinātniskā lietpratība, jo bieži tiek izmantoti zinātniski avoti.
- Faktu pārbaudītāji **par prioritāti izvirza informāciju, kas plaši izplatīta un ir ar augstu kaitējuma potenciālu**. Tā bieži saistīta ar tādām aktuālām tēmām kā zinātne, Krievijas iebrukums Ukrainā, klimata pārmaiņas un politika. Pārbaudāmo faktu atlases process balstās uz žurnālistu vērtējumu. Tiek apzināti arī riski par dezinformācijas pastiprināšanos.
- Faktu pārbaudītāji paļaujas uz dažādiem **avotiem**, tostarp publiski pieejamu informāciju, oficiāliem avotiem, zinātniskiem pētījumiem, ekspertu atzinumiem, citiem ziņojumiem un, nepieciešamības gadījumā, arī personām, kuras minētas pārbaudāmajos faktos, lai noskaidrotu kontekstu.
- Plašsaziņas līdzekļu un sociālo mediju **monitoringa rīki** ir standarts faktu pārbaudītāju darbā, tāpat kā meklētājprogrammas un reversā attēlu meklēšana. Īpaši informācijas pārbaudes rīki ir sekundār salīdzinājumā ar žurnālistikas pieredzi.
- **Faktu pārbaudītāju skatījumā viņu mērķauditorija** ir plaša sabiedrība, tie, kurus dezinformācija nav pārliecinājusi, un politiķi. Pārbaužu izplatīšana notiek, izmantojot ziņu rakstus, podkāstus, radio raidījumus un sadarbību ar citiem projektiem, kas bieži vien ir integrēti ziņu organizāciju regulārajā satura plūsmā.

- **Bieži sastopami izaicinājumi** ir tēmas izvēle, nepārbaudāmi apgalvojumi, primāro avotu izzušana, resursu trūkums (īpaši laika), dezinformācijas attīstība un pieaugošie uzbrukumi faktu pārbaudītājiem.
- Lai gan mākslīgais intelekts tiek izmantots dažu ziņu un datu analīzes automatizācijai, **Baltijas valstīs mākslīgā intelekta integrācija faktu pārbaudes darba plūsmās ir ierobežota, un neviens darba process nav pilnībā automatizēts.** Baltijas valstu faktu pārbaudītāji priekšroku dod cilvēku avotiem un vērtējumam, ņemot vērā uzticamību, atbildību un atsevišķas informācijas raksturu. Viņi uzskata, ka mākslīgā intelekta rīki ir nepieciešami, lai veiktu monitoringu un novērstu subjektivitāti, bet pilnīga automatizācija nav nepieciešama.

Cilvēku pārbaudes prakse ir ārkārtīgi būtiska, taču jāatzīst, ka mākslīgais intelekts var atbalstīt un uzlabot faktu pārbaudītāju darbu, ja vien tiek izstrādāti rīki, kas atbilst viņu vajadzībām, un tas nerada ētiskas pretrunas. Šis pētījums piedāvā empīrisko perspektīvu par faktu pārbaudes praktisko realitāti konkrētā ģeopolitiskā mazo valstu kontekstā. Ir nepieciešama daļēja automatizācija, jo ar cilvēkresursiem nepietiek, lai stātos pretī mākslīgā intelekta radītās nepatiesās informācijas apjomam, tomēr pagaidām neviens no darba procesiem nav pilnībā automatizēts.

Tas liek uzdot jautājumu citām valstīm – kas izmanto visus mākslīgā intelekta rīkus, kas izstrādāti faktu pārbaudītājiem, un uz ko būtu jākoncentrējas izstrādātājiem, ja pilnīga automatizācija joprojām nav uzticama? Vai faktu pārbaude ir tikai tendence, modes vārds, vai arī tā ir kļuvusi par neatņemamu sastāvdaļu sabiedrības noturības stiprināšanā?

4. MIL PASĀKUMU ORGANIZĒŠANA UN NORISE

4. posma pārskats

Medijpratības un informācijpratības (MIL) komanda izmanto pētījumos balstītas un radošas metodes, lai veicinātu medijpratību dažādās mērķauditorijās. 2024. gadā grupa organizēja **150 apmācības, seminārus, darbseminārus un prezentācijas** Baltijā un starptautiskā mērogā. Šo pasākumu mērķis bija sasniegt plašu dalībnieku loku, un tajos **piedalījās vairāk nekā 10 000 dalībnieku** – bērni, jaunieši, seniori, eksperti, interneta lietotāji, uzņēmumi un politikas veidotāji. To ietekme sniedzas pāri Baltijas robežām, aptverot plašu dalībnieku loku gan vietējos, gan starptautiskos projektos un nodibinājumos, piemēram, Eiropas Digitālo mediju observatorijā (EDMO), UNESCO MIL aliansē un valstu MIL padomēs, veicinot medijpratības attīstību un cīņu pret dezinformāciju.

Sākot ar vebināriem skolotājiem un jaunatnes darbiniekiem Baltijā un apmācību sesijām stratēģiskās komunikācijas un izglītības profesionāļiem no Baltijas un Balkānu reģiona, Austrālijas, Maltas, Itālijas, Nīderlandes, Vācijas, Somijas, Moldovas un Ukrainas, BECID MIL komanda ir dalījusies ar savu pieredzi un praksi dažādos formātos.

Grupa izstrādājusi izglītojošus materiālus un mācību resursus dažādām vecuma grupām. Mācību materiāli veltīti informācijas karam, dezinformācijai, tiešsaistes krāpniecībai, ietekmētāju praksei un “TikTok” platformas dinamikai. Tie ir brīvi pieejami BECID tīmekļa vietnē. Tāpat komanda piedāvā dažādus ar universitātes kursus par medijiem, stiprinot dažādu nozaru studentu medijpratības kompetences.

2023. gadā MIL komanda koncentrējās uz atjauninātu mācību programmu piedāvāšanu skolotājiem (**T4.1**). Turpinot šo atbalstu, 2024. gadā tika publicēta ieteicamā mācību programma, rakstiskie materiāli un stundu plāni.

Grupa ir iesaistījusi arī **praktiskos pasākumos, kuros** savienota fiziskā un tiešsaistes pasaule. Piemēram, Tartu Universitātes studentu komanda 2024. gada novembrī izveidoja projektu “MIL by the MAIL” (sīkāk – [4.6. nodaļā](#)). Tā ir medijpratību veicinoša spēle, kurā piedalījās gandrīz 1400 jauniešu visā Igaunijā – projekta mērķis bija iemācīt vidusskolas vecuma jauniešiem, kā efektīvi orientēties informācijas pārbagātībā. Dalībnieki mācījās atšķirt ziņas no viedokļiem, atpazīt MI ģenerētus attēlus, pārbaudīja apgalvojumu pareizību. Citas iniciatīvas, piemēram, “DigiĀKK”, “DigiKākk” un “Tāhekeses Pōrsas Pētsi” digiseiklused, ir izpelnījušās plašu uzmanību un pozitīvas atsauksmes

Uzdevums	Sākums	Termiņš	Statuss
T4.1 Skolotāju kompetences pilnveidošana, nodrošinot atjauninātas mācību programmas	2022. gada decembris	2024. gada augusts	Noslēgts
T4.2 Jauno faktu pārbaudītāju un sociālo mediju aktīvistu apmācība par to, kā notiek faktu pārbaude, pamatojoties ES finansētā projekta DIGIRES pieredzē.	2024. gada marts	2024. gada decembris	Noslēgts
T4.3 Vecāka gadagājuma cilvēku apmācība saskaņā ar Digimentor modeli.	2023. gada jūnijs	2024. gada maijs	Noslēgts
T4.4 Baltijas valstu krievvalodīgo rezidentu apmācības.	2024. gada janvāris	2024. gada decembris	Noslēgts
T4.5 Baltijas MIL hakatonu sērija.	2024. gada septembris	2025. gada marts	Procesā

2024. gadā vēlējāties sasniegt arī starptautiskās ieinteresētās puses, kas ir ieinteresētas mūsu darbā. Piemēram, testējot un izplatot **T4.1** ietvaros paveikto darbu, MIL komandas starptautiskās sadarbības ietvaros Inger Klesment, vēstnieka Dr. Keneta Vellas uzaicināta, vadīja 13 medijpratības nodarbības Maltas skolās. Viņa iepazīstināja ar igauņu izstrādātajām spēlēm, apmācīja skolotājus un apsprieda kopīgas un atšķirīgās problēmas, gūstot ieskatu materiālu pielāgošanai dažādām kultūrām.

Izrādījās, ka bērni Igaunijā un Maltā izmanto tās pašas sociālo mediju platformas un spēlē tās pašas tiešsaistes spēles. Tāpēc viņi ir pakļauti vienādiem riskiem. Igaunijā izstrādātās izglītojošās un rotaļu aktivitātes Maltā darbojās tikpat labi kā Igaunijā, un bērni ļoti atklāti stāstīja par to, ko viņi labprāt dara tiešsaistē. Vietējie skolotāji apmeklēja visas nodarbības, un pēc tām saņēma papildu informāciju, tostarp citu spēļu pamācības angļu valodā un iespēju lejupielādēt materiālus, lai turpinātu izmantot igauņu spēles savā mācību darbā.

Lai gan spēles bija gandrīz tādas pašas kā Igaunijā, tiešs tulkojums tām neder. Piemēram, spēlēs bija jāizmanto vietējo bērnu vārdi, bet, runājot par kibersdrošību, nav jēgas teikt, ka nedrīkst fotografēties zem ābeles pie savas mājas. Visi piemēri ir jāpielāgo vietējam kontekstam. Piemēram:

- ietekmētāji,
- augi,
- laikapstākļi (piemēram, runājot par digitālo pēdu nospiedumu, Dienvidēiropā nav lietderīgi runāt par pēdu nospiedumiem sniegā. Tā vietā būtu jānorāda piemērs par pēdas nospiedumu, kas paliek, piemēram, smiltīs),
- ikdienas aktivitātes,
- noteikumi un tradīcijas (piemēram, vai šajā valstī bērniem ir atļauts patstāvīgi doties ārā, cik veci ir bērni, kad viņi saņem viedtālruni u.c.),
- skolas īpatnības (piemēram, pirmā skola bija meiteņu skola) utt.

Jo saistošāki ir piemēri un spēles, jo dziļāk bērni iesaistās un, visticamāk, paņems no šīm aktivitātēm kaut ko nozīmīgu.

T4.2 ietvaros Aukse Balčytienė un Kristina Juraitė kopā ar Lietuvas mediju izglītības platformu "Nepatogus Kinas" organizēja dokumentālās filmas "And the King Said: What a Fantastic Machine!" virtuālo seansu un semināru "Vizuālie mediji šķēļ vai vieno?". Pasākuma mērķis bija atsvaidzināt un nostiprināt skolotāju, pedagogu un jaunatnes darbinieku zināšanas par mediju ietekmi uz mums, īpaši uz jauno paaudzi, kā arī diskutēt par to, kāda medijpratība mūsdienās ir visvairāk nepieciešama. Semināra laikā Aukse Balčytienė un Kristina Juraitė diskutēja par galvenajām tēmām un problēmām, kas aplūkotas filmā. VDU Publiskās komunikācijas katedras profesore runāja par attēlu spēku, aicināja uz tiešsaistes pasauli paraudzīties citām acīm un mudināja ik mirkli sev uzdot jautājumu – vai tas, ko redzam viedtālrunā vai datora ekrānā, ir patiesība? Tā rezultātā tika turpināta materiālu adaptācija citās valodās. Jaunākie tulkojumi ir poļu, ukraiņu, krievu, azerbaidžāņu, armēņu un gruzīņu valodās.

Rudenī jaunākās pētnieces Patricija Lenčiauskienė un Rimgailė Kasparaite organizēja semināru "Mediju pastaigu darbnīca", kas balstīta DIGIRES MIL metodoloģijā. Notika īpaša fokusgrupas sesija ar Kauņas pilsētas kopienas locekļiem, kas balstījās uz dialogu par mediju darbību (organizatores: Aukse Balčytienė, Kristina Juraitė). Pastaigu darbnīca ir atradusi savu vietu lielākajā daļā pasākumu UTARTU un Igaunijā. Tas viss, pateicoties **T4.2** un jau izstrādātajai ilgtspējīgai pieejai MIL modeļiem.

4.1. Centieni uzlabot krievvalodīgo medijpratību

Papildus **T4.3** Igaunijā tika uzsākta mērķtiecīga iniciatīva, lai sniegtu atbalstu skolotājiem krievvalodīgajās skolās un bērnudārzos. Projektu vadīja UTARTU un līdzfinansēja Britu padome, un tā mērķis bija nodrošināt pedagogus ar rīkiem, lai mācītu digitālo pratību – kā vienu no astoņām Igaunijas vispārējās izglītības pamatprasmēm valsts mācību programmā iekļautu no 2024. gada. Koncentrēšanās uz krievvalodīgajiem pedagogiem atspoguļo plašākas reģionālās problēmas, kas saistītas ar digitālās un mediju lietotprasmes integrēšanu dažādās izglītības iestādēs.

Iniciatīvas mērķis bija pievērsties tiem izaicinājumiem, ar kurām saskaras krievvalodīgie pedagogi, nodrošinot viņiem pielāgotu kursu, kas izstrādāts, lai veicinātu spēlošanā balstītas mācīšanās integrēšanu mācību stundās. Kursā tika piedāvātas:

- **Teorētiskās atziņas** par medijpratību Igaunijā, bērnu uzvedību tiešsaistē un tiešsaistes riska modeli 4C (kaitīgs saturs, kontakti, uzvedība un piekrišana – content, contact, conduct, consent).
- **Praktiskā pielietojuma risinājumi**, jo pedagogi izstrādāja un īstenoja digitālās drošības spēles savās skolās un bērnudārzos.
- **Praktiska mācīšanās**, kuras laikā skolotāji vēroja spēlošanā balstītas medijpratības nodarbības, un aktīvi tajās piedalījās, tādējādi uzlabojot savu izpratni par pedagoģiskajām metodēm.

Apmācību programma tika strukturēta piecos interaktīvos semināros, ietvēra patstāvīgu darbu, kurā skolotāji izstrādāja un vadīja nodarbības, kā arī analīzi un atgriezenisko saiti.

Projektam bija nozīmīgi sasniegumi digitālo prasmju veicināšanā, izmantojot spēlēs balstītu mācīšanos. **40 interaktīvo apmācību nodarbībās** tika iesaistīti 5–7 gadus veci bērni bērnudārzos un 7–10 gadus veci bērni sākumskolās. Skolotāji bija mudināti tulkot spēles krievu valodā, lai nodrošinātu, ka skolēni visu saprot un var iesaistīties aktivitātēs. Spēles tika rūpīgi izstrādātas, lai risinātu vecumam atbilstošas digitālās pratības tēmas. **Mazākajiem bērniem bērnudārzos un 1.–2. klasē** tika piedāvāts saturs par tādām pamattēmām kā paroles drošība, kibernobings, digitālais nospiedums, mērķtiecīga reklāma un krāpšana. Savukārt **3.–4. klašu skolēniem** tēmas tika paplašinātas, iekļaujot sarežģītākus jēdzienus, piemēram, informācijas traucējumi, algoritmi un informācijas burbuļi.

Spēlošana ir spēcīgs izglītojošs līdzeklis. Rotaļīga problēmu risināšanas metodoloģija veicina radošumu un iesaisti, kā arī sekmē atklātu komunikāciju starp bērniem. Pētījumi ir pierādījuši, ka **spēlošana** palīdz uzlabot mācību rezultātus, un šis projekts to apstiprina. Darbojoties kā neformālas fokusa grupas, spēles ļāva bērniem atklātāk dalīties savā digitālajā pieredzē, sniedzot pedagogiem vērtīgu ieskatu viņu tiešsaistes paradumos un uzvedībā.

Pēc mācībām un semināriem MIL komanda izstrādāja **rekomendācijas**, kā veidot digitālās drošības spēles krievvalodīgajiem skolēniem. Svarīgākais – radošums, vecumam atbilstoša satura nodrošināšana un skolotāja piedāvāts tulkojums, lai bērni visu saprastu labāk.

Komanda izstrādāja visaptverošus mācību materiālus, lai apmācītu skolotājus, kā veidot un lietot pašiem savas spēles. Platformā [*Digital and Media Literacy Games for 5-8-Year-Olds*](#) pieejami trīs spēļu piemēri.

Šī iniciatīva arī atbalstīja krievvalodīgos pedagogus pārejas periodā uz mācībām igauņu valodā un veicināja digitālo prasmju izglītības attīstību Igaunijā. Iegūtā pieredze ir salīdzināma ar līdzīgiem centieniem Baltijas reģionā un ārpus tā.

4.2. MIL mediju kampaņu hakatons krievvalodīgajiem jauniešiem Daugavpilī

Attēls nr. 8. MEDIATHON Daugavpilī

T4.2 un **T4.4** ietvaros 2024. gada septembrī notika MEDIATHON jeb mediju kampaņu hakatons krievvalodīgajiem jauniešiem Daugavpilī. To organizēja BCME, Rus.Delfi.lv un NVO "NewEast". Šī intensīvā programma bija paredzēta radošiem jauniešiem, kuri vēlas iepazīt multimediju vidi, vienlaikus attīstot prasmes tehnoloģiju, mākslas, komunikācijas un satura radīšanas jomā.

Hakatonā galvenā uzmanība tika pievērsta kritiskās domāšanas veicināšanai, dezinformācijas apkarošanai un stereotipu mazināšanai par minoritāšu kopienām. Programma apvienoja mediju kampaņas hakatonu ar ekspertu vadītām darbnīcām, sniedzot dalībniekiem nenovērtējamu praktisku pieredzi, veidojot iedarbīgus vēstījumus, uzlabojot kritisko domāšanu un attīstot profesionālās prasmes.

Dalībnieku radošums un ieguldītais darbs atstās ietekmi. Divas labākās kampaņas oktobrī tika atspoguļotas ziņu portālā Rus.Delfi.lv, ļaujot dalībniekiem redzēt, ka viņu idejas rada taustāmu ietekmi uz mediju vidi.

MEDIATHON 2024 bija vairāk nekā tikai pasākums – tas bija atspēriens punkts radošajiem jauniešiem, lai augtu, izaicinātu sevi un iegūtu prasmes, kas palīdzēs veidot viņu turpmāko karjeru. Pasākums uzsvēra radošuma un kritiskās domāšanas spēku, veicinot pozitīvas pārmaiņas sabiedrībā.

Attēls nr. 9. MEDIATHON Daugavpili

4.3. Centieni uzlabot senioru medijpratību

Ar inovatīvām starppaaudžu iniciatīvām BECID komanda ir guvusi ievērojamus panākumus, veicinot mediju un informācijas lietotprasmi senioru vidū. Viena no ievērojamākajām programmām ir "Digitāli kopā!", kas tika īstenota Latvijā, un tajā izmantots sākotnēji Igaunijā izstrādātais "Digimentor" modelis. Šī pieeja deva iespēju jauniešiem "Digimentoriem" palīdzēt senioriem orientēties digitālajos rīkos un vidē, izmantojot pielāgotas mācību metodes, kas palīdz pārvarēt paaudžu atšķirības.

Galvenie sasniegumi Latvijā:

- Apmācīti vairāk nekā 50 jaunie mentori, kuri palīdz senioriem apgūt būtiskas digitālās kompetences, izmantojot saistošas un interaktīvas nodarbības.
- 44 dalībnieki no vairāk nekā 30 izglītības iestādēm dalījās ar veiksmes stāstiem un atziņām, radot sadarbības atmosfēru ārpus mācību telpām.
- Aplūkotas tādas tēmas kā digitālās vides pārvaldība, tiešsaistes risku (piemēram, dziļviltojumu un krāpšanas) identificēšana un drošas digitālās saziņas veicināšana.
- Atsauksmes liecina par programmas ietekmi. Seniori atzina, ka ir guvuši pārliecību tehnoloģiju izmantošanā, bet mentori guva vērtīgu pieredzi apmācot seniorus.

Spilgtākie notikumi Igaunijā:

"Digimentor" semināri Igaunijā bija vērsti uz praktisku mācību pieredzi. Vairāk nekā 36 nodarbībās tika aplūkotas tādas tēmas kā mākslīgais intelekts, "Facebook" navigācija,

drošība internetā un mobilo lietotņu izmantošana. Semināros piedalījās vairāk nekā 150 dalībnieku, kuri ieguva zināšanas, kas ļauj droši iesaistīties digitālās pasaules procesos.

Mācību materiālus ir ļoti būtiski pielāgot dalībnieku ikdienas realitātei. Piemēram:

- Ir svarīgi bija izmantot saistošus piemērus, piemēram, ietekmīgus vietējos, uzdevumus, ko digitālajā vidē var veikt ikdienā. Tas veicina iesaisti iesaistīšanos.
- Dalībnieku skaits grupā bija neliels (10-20 dalībnieki), lai nodrošinātu individuālu uzmanību, tādējādi uzlabojot sesiju efektivitāti.
- Jaunie mentori uzsvēra skaidras komunikācijas, pacietības un interaktīvu mācību metožu nozīmi, lai atbalstītu dalībniekus, kuri saskaras ar kognitīvo spēju pasliktināšanos vai neatpazīst digitālajā vidē plaši lietotos simbolus un ikonas.

Balstoties uz šo iniciatīvu panākumiem, BECID plāno paplašināt "Digimentor" modeli visā Baltijā, pielāgojot to dažādām vajadzībām. Turpinās sadarbība ar bibliotēkām, skolām un kopienu centriem, nodrošinot ilgtspējīgu ietekmi uz starppaaudžu mācīšanos. Veicinot sadarbību un dalīšanos ar labāko praksi, MIL komandas mērķis ir veicināt digitālo iekļaušanu un medijpratību visās vecuma grupās. Lai iegūtu sīkāku informāciju par šīm iniciatīvām un piekļuvi resursiem, apmeklējiet [BECID tīmekļa vietni](#).

4.4. Projekts "Prasmju laboratorija" senioriem, īpaši no krievvalodīgo minoritātes Latvijā

2024. gada oktobrī, pateicoties Latvijas Republikas Sabiedrības integrācijas fonda līdzfinansējumam, Latgales reģionā notika vairāki semināri jeb prasmju laboratorijas, ko organizēja BCME sadarbībā ar NVO "NewEast" un kas bija veltītas vecāka gadagājuma cilvēku mediju un informācijas pratībai. Šis reģions tika izvēlēts, ņemot vērā tā tuvumu Krievijai un Baltkrievijai, kā arī ievērojamo mazākumtautību iedzīvotāju skaitu.

Reģions ir īpaši neaizsargāts pret dezinformāciju un propagandu no kaimiņvalstīm. Lai gan Krievijas un Baltkrievijas propagandas mediji Latvijā ir aizliegti, daudzi Latgales iedzīvotāji joprojām atrod veidus, kā šai informācijai piekļūt. Turklāt ir palielinājies krāpniecisko darbību skaits, kas vērstas pret Latgales iedzīvotājiem. Tāpēc medijpratības uzlabošana ir ļoti svarīgs jautājums. Šie MIL semināri ir daļa no **T4.3** un **T4.4** aktivitātēm, kuru mērķis ir stiprināt krievvalodīgo iedzīvotāju noturību Baltijas valstīs.

Projekts ietver vairākus uzdevumus:

1. Trīs prasmju laboratoriju izveide Preiļos, Līvānos un Rēzeknē. Šajos mediju klubos seniori var apgūt divu dienu mācību programmu par informācijas analīzi, dezinformācijas atpazīšanu un kritisko domāšanu.
2. Izveidot metodiku medijpratības pasniedzējiem, lai veicinātu praktisku un interaktīvu pieeju pieaugušo apmācībai šajā mācību jomā.

3. Apmācību sesija treneriem, kas sagatavos vietējos koordinatorus darbam ar senioriem, izmantojot projekta metodoloģiju.

Izglītības programma apmācību treneriem

Projekta "Prasmju laboratorija" ietvaros tika izveidota un īstenota programma "Empower Educators". Tās mērķis – sagatavot medijpratības trenerus darbam ar senioriem Līvānos, Rēzeknē un Preiļos, sniedzot treneriem nepieciešamās zināšanas, metodoloģiju un praktiskos rīkus, lai efektīvi vadītu nodarbības un uzlabotu senioru prasmes kritiskās domāšanas un medijpratības jomā. Tāpat programma palīdz apgūt dažādas stratēģijas:

- Kā strādāt ar pieaugušo auditoriju, pielāgojot saturu un pieejas vecākās paaudzes vajadzībām.
- Kā lietot interaktīvas metodes, piemēram, spēles un praktiskos uzdevumus, lai veicinātu iesaistīšanos un stiprinātu teorētiskās zināšanas.
- Kā atpazīt un skaidrot informācijas traucējumus, viltus ziņas un dezinformāciju.
- Kā stiprināt kopienas noturību.

Programma "Empower Educators" tika īstenota "NewEast" kultūras institūtā Daugavpilī, kur treneri intensīvās nodarbībās apguva būtiskas prasmes. Pēc apmācībām treneri tika norīkoti vadīt nodarbības projekta galvenajās aktivitātēs, kas notika Līvānos, Rēzeknē un Preiļos.

Šī iniciatīva ir izveidojusi labu pamatu projekta panākumiem, nodrošinot augsti kvalificētus pasniedzējus, kuri var sniegt teorētiskās zināšanas un radīt saistošu un izglītojošu mācību pieredzi vecākajai paaudzei.

Metodoloģijas izstrāde medijpratības treneriem darbā ar senioriem

Šī metodoloģija ir izstrādāta kā daļa no projekta "Skills Lab" ar nosaukumu "Media Lab: Empowering Trainers". Tās galvenais mērķis ir uzlabot senioru medijpratību, jo īpaši minoritāšu vidū, kam ir lielāks risks saskarties ar dezinformāciju. Tas tiek sasniegts, nodrošinot praktiskas un pierādījumos balstītas pieejas, kas veicina kritisko domāšanu un medijpratību, vienlaikus ņemot vērā mērķauditorijas specifiskās iezīmes un vajadzības.

Metodes ir praktiski pārbaudītas Latgales reģionā, kur mazākumtautību kopienas ir īpaši neaizsargātas pret dezinformāciju. Šis darbs balstās vietējo kopienu pieredzē un metodes ir jāpielāgo, lai nodrošinātu to efektivitāti.

Šī metodoloģija ir universāls un praktisks resurss, kas ļauj treneriem elastīgi izstrādāt mācību programmas. Tā palīdz dalībniekiem attīstīt kritiskās domāšanas prasmes, lai droši orientētos mūsdienu informācijas vidē. Metodoloģija ir ļoti elastīga, tā ļauj kombinēt saturu dažādos formātos un tematiskos blokos, ņemot vērā konkrētas mācību vajadzībām. Metodoloģiju veido trīs galvenie komponenti:

- 1. Teorētiskais:** aptver medijpratības pamatus, mediju lomu sabiedrībā un spēju atpazīt informācijas manipulācijas.
- 2. Praktiskais:** ietver interaktīvas aktivitātes, piemēram, informācijas burbuļa izpēti, ekspertīzes veikšanu un iesaistīšanos foruma teātrī.
- 3. Abu veidu apvienojums:** līdzsvarota pieeja, kurā apvienoti teorētiskie un praktiskie elementi, lai radītu efektīvu mācību pieredzi.

Metodoloģija ietver ievadu medijpratībā, uzsverot tās nozīmi mūsdienu pasaulē. Tajā aplūkota medijpratības apguves specifika un izklāstītas dažādas būtiskas tēmas:

- Medijpratības nozīme un loma mūsdienu pasaulē
- Kas ir medijpratība un kāpēc tā ir nepieciešama?
- Medijpratības teorētiskais pamats
- Mediju loma sabiedrībā
- Pašreizējie izaicinājumi mediju vidē
- Prasmes un kompetences, kas tiek attīstītas, izmantojot medijpratību
- Ar plašsaziņas līdzekļiem saistīti termini
- Medijpratības bingo
- Izpratne par plašsaziņas līdzekļiem un to dažādajiem veidiem
- Seši satura veidi
- Perspektīvas
- Gaismas termometra koncepcija
- Informācijas burbulis
- Informācijas tīkls
- Ekspertu vērtējums
- Aktivitātes: Uzmanību, gatavību, starts
- Emocijas kā lēmumu pieņemšanas faktors
- Pret-diskriminācijas kārtis
- Forumā teātris
- Sociāli emocionālās kompetences
- Iedvesmojošas nobeiguma piezīmes pasniedzējiem

Izstrādātā metodoloģija balstās pieredzē un paraugpraksē, kas gūta, īstenojot programmu "Empower Educators". Šī metodoloģija kalpo kā nozīmīgs resurss ne tikai projekta ietvaros, bet arī citiem pedagogiem Latvijā un ārpus tās.

Prasmju laboratorija: Divu dienu mācību pieredze – saturs un aktivitātes

Divu dienu programma dalībniekiem piedāvāja teorētiskās zināšanas par mediju ietekmi un informācijas analīzes principiem, kā arī praktiskas nodarbības, kuru mērķis bija attīstīt spēju atšķirt faktus no viedokļiem un atpazīt dezinformāciju.

Šis projekts bija īpaši nozīmīgs etniskajām un lingvistiskajām minoritātēm, piemēram, ukraiņiem, krieviņiem un latgaļiem, kuri aktīvi piedalījās programmā. Šīs grupas bieži saskaras ar tādu plašsaziņas līdzekļu saturu, kas palielina dezinformācijas risku un apgrūtina uzticamu informācijas avotu izvērtēšanu.

Aptuveni 58 % dalībnieku bija no valodu un etnisko minoritāšu pārstāvji. Viņi pārstāvēja dažādas kopienas un mediju patēriņa līmeņus, pulcējot savā lokā gan cilvēkus, kuri ikdienā paļaujas tikai uz vienu mediju kanālu, gan tos, kuri ikdienā izmanto dažādus avotus, tostarp laikrakstus un sociālos medijus.

Pasākumi norisinājās 2024. gada oktobrī. “Prasmju laboratorijā” Līvānos piedalījās 34 dalībnieki, Rēzeknē 19, bet Preiļos – 25 dalībnieki. Katrā pasākumā seniori apguva teorētiskos jēdzienus un praktiskās zināšanas, liekot stabilu pamatu turpmākai darbībai digitālajā un informatīvajā vidē.

Projekts arī veicina sabiedrības saliedētību, nodrošinot drošu un iekļaujošu vidi starpkultūru dialogam un informācijas apmaiņai.

“Skills Lab” projekta izglītības programma bija sadalīta 12 tematiskajos blokos, kuros aplūkotas dažādas medijpratības un digitālo prasmju tēmas. Divu dienu laikā dalībnieki pētīja mūsdienu informācijas ainavas darbības principus un apguva faktu un attēlu pārbaudes metodes. Viņi apguva praktiskas iemaņas, lai atpazītu manipulāciju un dezinformāciju.

Programmas struktūra veidota tā, lai pakāpeniski veidotu dalībnieku teorētisko izpratni un papildinātu to ar praktiskām zināšanām, kas attiecas uz viņu ikdienas dzīvi. Katrā blokā uzmanība tika pievērsta konkrētam medijpratības aspektam, nodrošinot daudzpusīgu mācību procesu, kas pielāgots vecāka gadagājuma dalībnieku vajadzībām.

Attēls nr. 10. Prasmju laboratorija

- **Medijpratības jēdzieni.** Šajā tēmā dalībnieki iepazīstas ar medijpratības pamatiem un tās nozīmi mūsdienu informācijas piesātinātajā pasaulē. Uzsvērtā kritiskā domāšana un informācijas analīzes spēja, īpaši saistībā ar mediju satura patērēšanu un veidošanu.

- **Informācijas lauks.** Šī tēma ļauj dalībniekiem uzzināt, kā mūsdienu informācijas telpa ietekmē mūsu uztveri un uzvedību. Dalībnieki pēta, kā dažādi mediji veido informācijas plūsmas, to lomu šajās plūsmās un radīto sociālo un kultūras ietekmi.
- **Mediju un satura veidi.** Šajā sadaļā dalībnieki apspriež dažādus mediju veidus (gan tradicionālos, gan digitālos) un to īpašības. Viņi mācās atšķirt ziņas, viedokļus, reklāmu, izklaidi un propagandu, attīstot kritiskās domāšanas prasmes.
- **Informācijas burbulis.** Dalībnieki uzzina par informatīvajiem burbuļiem – kas tie ir un kā tie veidojas. diskusijā tiek pārspriests tas, kā šī parādība ietekmē mūsu uztveri un ierobežo piekļuvi dažādiem viedokļiem.
- **Faktu pārbaude un ekspertu vērtējums.** Dalībnieki apgūst informācijas precizitātes un ticamības pārbaudes metodes. Viņi mācās atšķirt kvalificētus ekspertus no pseidoekspertiem un novērtēt dažādu avotu sniegto informāciju.
- **Emocijas un manipulācija.** Šajā tēmā aplūkota emociju loma plašsaziņas līdzekļos un informācijas izplatīšanā. Dalībnieki pēta, kā emocijas tiek izmantotas manipulācijām un kā atpazīt manipulācijas pazīmes.
- **Attēlu verifikācija: kā pārbaudīt attēlu.** Dalībnieki mācās analizēt un pārbaudīt attēlu autentiskumu, izmantojot brīvpieejas rīkus un metodes. Viņi gūst ieskatu par to, kā noteikt, vai attēls ir manipulēts un vai tas ir piemērots kontekstam, kurā tas izmantots.
- **Trolli un roboti.** Šis temats atklāj trollu un robotu lomu informācijas telpā. Dalībnieki uzzina, kā trolli un roboti tiek izmantoti, lai ietekmētu sabiedrības viedokli, izplatītu dezinformāciju un izraisītu konfliktus.

Attēls nr. 11. Prasmju laboratorija (2)

- **Krāpniecība pa tālruni.** Dalībnieki iepazīstas ar telefona krāpniecības veidiem un uzzina, kā pasargāt sevi no krāpniekiem.

- **Medijpratības bingo.** Šī aktivitāte piedāvā interaktīvu un saistošu veidu, kā nostiprināt programmas laikā iegūtās zināšanas. Dalībnieki spēlē bingo, pārbaudot savas medijpratības prasmes ar jautājumiem un uzdevumiem, kas balstīti aplūkotajās tēmās.

“Prasmju laboratorija” ir pozitīvi ietekmējusi dalībniekus un vietējās kopienas. Pirmkārt, seniori ir apguvuši jaunas prasmes, lai droši orientētos digitālajā telpā un kritiski izvērtētu informāciju. Šīs prasmes ir būtiskas, lai atpazītu dezinformāciju un propagandu, kas bieži sastopama tradicionālajos un digitālajos plašsaziņas līdzekļos. Otrkārt, projekts ir stiprinājis sabiedrības saliedētību, jo īpaši daudzveidīgās kopienās, kurās dzīvo dažādu etnisko grupu pārstāvji. Dalībnieki no ukraiņu, krievu un latgaliešu izcelsmes ieguva jaunas zināšanas un veicināja savstarpēju dialogu un sadarbību.

Dalībnieki atzīmēja, ka pasākuma draudzīgā atmosfēra un individualizētā pieeja radīja ērtu vidi, lai mācītos savā tempā. Tas ir īpaši svarīgi tiem, kuri iepriekš ir vilcinājušies ieskatīties digitālajā pasaulē. Projekts “Skills Lab” ir nozīmīgs solis senioru izglītošanā un medijpratības veicināšanā Latvijā. Papildus dalībnieku kritiskās domāšanas un informācijas analīzes prasmju stiprināšanai tā ietvaros izstrādātās aktivitātes un metodoloģija sniedza arī iespēju satvināt dažādu kultūru un paaudžu pārstāvjus. Projekts ir devis būtisku ieguldījumu vietējās kopienās, palīdzot dalībniekiem kļūt par pārliecinātākiem un informētākiem mediju patērētājiem.

“Prasmju laboratorija” ir vairāk nekā tikai izglītības iniciatīva; tā savieno paaudzes un kultūras, ļaujot mācīties kopā, dalīties pieredzē un veidot spēcīgāku, noturīgāku sabiedrību. Šī iniciatīva iedvesmo turpināt darbu pie līdzīgiem projektiem, nodrošinot, ka seniori un citi kopienas locekļi apgūst nepieciešamās prasmes un zināšanas, lai būtu aktīvi un droši šodien.

4.5. BECID MIL komandas 2024. gadā veidoto materiālu un pasākumu izlase

2024. gadā BECID MIL komanda izstrādāja virkni inovatīvu materiālu un veidoja pasākumus, lai risinātu mūsdienu izglītības izaicinājumus un veicinātu kritisko domāšanu dažādās auditorijās. Turpmāk sniegts īss pārskats par MIL komandas unikālo ieguldījumu medijpratības un digitālo kompetenču veicināšanā Baltijā.

- [Par mizogīniju un dzimumu lomām ar jauniešiem](#). Šis mācību materiāls sagatavo skolotājus sarunām par mizogīniju un dzimumu lomām. Tas ietver septiņus dažādus materiālus, lai runātu par šīm tēmām.
- [Skolotāja palīgs – Pornogrāfija](#). Šis materiāls ir veltīts sarunām par pornogrāfisku/erotisku mediju saturu.
- [Digitālo mediju kompetences uzlabošanas spēles 7-9 gadus veciem bērniem](#). Materiālā ir iekļautas 10 dažādas spēles, ko var spēlēt starpbrīžos.

- [#TartuDataWalk](#) ietvaros Tartu pilsētā ir izvietotas sešas unikālas uzlīmes, katra veltīta kādai konkrētai tēmai. Uz katras uzlīmes ir QR kods, kas dalībniekus novirza uz tīmekļa vietni, kurā viņi var padziļināti izpētīt attiecīgo tēmu, izmantojot pārdomas rosinošu saturu un saistošus uzdevumus. Katrā lapā ir norādes, kas palīdz dalībniekiem atrast nākamo uzlīmi, padarot pastaigu izglītojošu un interaktīvu.
- [Tartu Mākslas muzeja izstādē “The Secrets of the Leaning Building”](#) ir telpa, kurā ar interaktīvas pieredzes palīdzību tiek risināti kibermobinga jautājumi. Izstādē, kurā iekļauti reāli gadījumi un praktiski risinājumi, piedāvā unikālu iespēju taustāmā veidā pētīt kibermobinga emocionālo un sociālo ietekmi.
- [DIGIRES rokasgrāmata skolotājiem](#) ir inovatīvs un radošs ceļvedis, kas paredzēts, lai palīdzētu pedagogiem integrēt mediju un informācijas pratību (MIL) savā mācību praksē.

Šie resursi uzsver BECID apņemšanos sniegt pedagogiem un jauniešiem prasmes, lai viņi spētu orientēties sarežģītajā digitālajā vidē, vienlaikus risinot būtiskus sociālos jautājumus.

4.6. MIL MAIL projektā: Jauniešu digitālo prasmju attīstīšanas intervence MAIL projektā

UTARTU studenti Kathleen Loss, Laura Jõgar, Margus Vahter un Roman Valt

2024. gada pavasarī radās ideja: izveidot aizraujošu spēli vidusskolēniem, kas palīdzētu efektīvāk orientēties informācijas pārbagātībā. Tā vietā, lai tikai sniegtu informāciju, kas jāiegaumē, mēs piedāvājām kaut ko patiesi aizraujošu – aizraujošu tiešsaistes spēli ar taustāmu atlīdzību. Sagatavošanās darbi sākās septembrī, un novembra vidū spēle tika publicēta. Projekts ar nosaukumu "MIL in the MAIL" ātri piesaistīja mērķauditorijas uzmanību, un piecu dienu izaicinājumā iesaistījās gandrīz 1400 jauniešu!

Kamēr **"MIL in the MAIL"** bija vērsts uz vidusskolēnu digitālo prasmju uzlabošanu, **"MIL in the MAIL 2.0"** varētu, piemēram, censties uzlabot mediju lietotprasmi senioru vidū! Iespējas ir bezgalīgas – tikai jādefinē ideja un soli pa solim tā jāīsteno.

Attēls nr. 12. MIL in the MAIL

"MIL in the MAIL" dalībnieki pilnveidoja trīs galvenās prasmes: atšķirt ziņas no viedokļa, atpazīt mākslīgā intelekta ģenerētus attēlus no īstām fotogrāfijām un pārbaudīt faktus. Piecu dienu garumā spēlētāji risināja uzdevumus, un pareizās atbildes atbloķēja kodus uz pārsteigumu kastītēm, kas bija paslēptas sūtījumu automātos. Daudzi dalībnieki nopelnīja kodus, un tas rezultējās aizraujošās sacensībās, kad spēles sociālajos medijos tika atklāta katras dienas paku atrašanās vieta. Pārsteigumus saņēma tikai ātrākie spēlētāji!

pirmie, netika aizmirsti. Pēc spēles beigām mēs sazinājāmies ar pieciem labākos rezultātus sasniegušajiem un nosūtījām viņiem papildu pakas kā atzinības zīmi.

Aktīvākie dalībnieki saņēma bonusa balvas, tostarp ekskluzīvu ielūgumu uz **"Delfi semināru"**, kurā viņi guva padziļinātu ieskatu aizraujošajā mediju pasaulē.

Labākie no labākajiem saņēma vēl lielāku balvu – dalību mediju hakatonā Latvijā, kur dalībnieki vēl vairāk pilnveidoja savas mediju prasmes.

12 soļi, lai iedzīvinātu savu spēli

Vai esat gatavs plānot savu projektu? Šeit soli pa solim aprakstīts, kas tika paveikts, lai uzsāktu **"MIL in the MAIL"**.

- 1. IDEJA.** Viss sākas ar idejas definēšanu. Uzdodiet jautājumu: "Kādu medijpratības aspektu mēs vēlamies aplūkot?" un "Kas ir mūsu mērķauditorija un kā mēs to

iesaistīsim?". Piemēram: "Faktu pārbaude vidusskolēniem, izmantojot pakomātus." "Informācijas pārbaude, izmantojot pakomātus". Skaidra ideja palīdz vienmērīgi iezīmēt pārējo projekta gaitu.

2. **Izstrādāji saturu.** Ja spēle ietver jautājumus, pārliecinieties, ka tie ir skaidri un nepārprotami. Taču neierobežojiet sevi – Izveidojiet formātu, kas vislabāk atbilst jūsu mērķiem. Pēc tam izstrādāji laika grafiku un sadaliet lomas.
3. **Izvēlieties platformu.** "MIL in the MAIL" spēlei tika izveidota tīmekļa vietne: meedia.ut.ee/meediakirjaoskus
4. **Sagatavojiet pārsteigumu kastes,** lai motivētu spēlētājus. Meklējiet atbalstu no uzņēmumiem un piegādes firmām, lai piepildītu kastes, neizsmelot jūsu budžetu. Meklējot sponsorus, galvenais ir neatlaidība.
5. **Izvēlieties paku atrašanās vietas.** Lielākas pilsētas ir droša izvēle ātrai spēlētāju reakcijai, taču vēlams aptvert plašu teritoriju, lai nodrošinātu iekļaušanu.

6. **Nosūtiet kastes.** Ievērojiet grafiku un piegādes laiku – neatstāji to uz pēdējo brīdi!
7. **Publicēji spēli!** Pirms tam pārbaudiet to kopā ar draugiem vai kolēģiem, lai pārliecinātos, vai spēlē nav kļūdu.
8. **Daudziniet savu projektu.** Lai sasniegtu skolas vecuma dalībniekus, informēji skolotājus un mentorus. Izmantoji sociālo mediju platformas, piemēram, "TikTok", "Facebook" un "Instagram", lai sazinātos ar skolēniem. Pielāgoji savu stratēģiju citām auditorijām.
9. **Izveidoji sociālo mediju kontus** un plānoji katrai platformai pielāgotu saturu. Lai panāktu plašāku sasniedzamību, priekšroku dodiet tādām platformām kā "TikTok".
10. **Ieceliet atbildīgo par sociālo mediju komunikāciju, kurš** pārstāvēs iniciatīvu tiešsaistē, un izveidoji publicēšanas grafiku ar saistošu saturu.
11. **Mēģini sadarboties ar ietekmīgiem cilvēkiem,** kuru vērtības saskan ar projekta vērtībām, lai palielinātu atpazīstamību.
12. **Publicēji savu pirmo videoklipu.** Iepazīstini ar projekta mērķiem, dalības noteikumiem un to, ko spēlētāji var sagaidīt tuvākajās dienās.

Sponsorēšanas un spēļu dizaina padomi

Šis projekts ir saņēmis Eiropas Savienības finansējumu DIGITAL-2021-TRUST-01. Granta numurs: 101084073.

	
▪ Sāciet agri. Sazinieties ar potenciālajiem sponsoriem vairākus mēnešus iepriekš, jo atbildes var prasīt laiku. ▪ Esiet pārliecināti par sevi. Nosūtiet savu piedāvājumu simtiem uzņēmumu. ▪ Pielāgojiet savu piedāvājumu. Saskaņojiet savu piedāvājumu ar uzņēmuma misiju un parādiet, kā jūsu projekts rada vērtību uzņēmumam. ▪ Mērķauditorija ir pareizie uzņēmumi. Meklējiet organizācijas, kas pievēršas jauniešiem, digitālajām prasmēm vai drošībai. ▪ Izmantojiet savu tīklu. Skolotāji, mentori un citi kontaktpersonas var palīdzēt izplatīt informāciju un sazināties ar sponsoriem.	▪ Neatlieciet. Savlaicīgi sazinieties ar sponsoriem. ▪ Netērējiet laiku. Pirms sazināties ar uzņēmumiem, izpētiet tos, lai pārliecinātos, ka jūsu vērtības sakrīt. ▪ Nepārslogojiet dalībniekus. Lai spēles saturs būtu īss un saistošs.

Izmantojot šos soļus, jūsu projekts var gūt panākumus un iedvesmot nozīmīgas pārmaiņas!

5. STUDENTU PĒTNIECĪBA 2024. GADĀ

Šajā nodaļā izcelti kvalitatīvākie studentu pētniecības darbi. Pilni pētījumu teksti oriģinālvalodās ir pieejami, sazinoties ar BECID projekta vadības komandu.

5.1. Savvērestības teorijas TikTok un citās sociālo mediju platformās: Igaunijas iedzīvotāju vecumā no 15 gadiem pieredze un uzskati

*Tartu Universitātes žurnālistikas un komunikācijas
bakalaura studiju programmas absolvente Gretel Juhansoo*

Mana bakalaura darba mērķis bija tematiski kartēt un iegūt pārskatu par savvērestības teorijām, kas cirkulē “TikTok”, pamatojoties uz aptaujāto Igaunijas lietotāju pieredzi, un analizēt populārākās savvērestības teoriju tēmas. Darba mērķis bija izprast arī jauniešu priekšstatus par savvērestības teoriju izplatīšanās ietekmi sociālajos medijos un

nepieciešamajām prasmēm, lai šādu saturu saprastu. Lai sasniegtu šos mērķus, tika veikta aptauja, kurā saņemtas 344 atbildes. Otrajā posmā veiktas septiņas daļēji strukturētas intervijas ar 18-22 gadus veciem jauniešiem, kuri personīgi vai ar tuvu paziņu starpniecību saskārušies ar sazvērestības teorijām “TikTok” un citās sociālo mediju platformās.

Sazvērestības teorijas ir idejas, kas aptver visas dzīves jomas, un globālos procesus, tostarp krīzes un katastrofas, skaidro ar kādas nelielas, pašmērķīgas un naidīgas grupas slepenu rīcību (Ventsel et al., 2023). Tās guvušas ievērojamu popularitāti sociālajos medijos. Šajā telpā ikviens var paust savu viedokli (Köuts-Klemm un Seppel, 2018), un neuzticama informācija tur izplatās ātrāk nekā objektīvs, faktos balstīts saturs (Min, 2021).

Ar vairāk nekā miljardu aktīvu lietotāju mēnesī “TikTok” ir viena no pasaulē populārākajām sociālo mediju platformām (Lindsay, 2023). Šajā platformā sazvērestības teorijas ir tik populāras, ka ir izveidojusies kopiena ar nosaukumu “ConspiracyTok” (Grandinetti & Bruinsma, 2022). Līdz 2024. gadam ar #conspiracy apzīmētie videoklipi vietnē “TikTok” bija sakrājuši vairāk nekā 30 miljardus skatījumu (TikTok, 2024).

Darba rezultāti atklāj, ka lielākā daļa pētījuma dalībnieku ir saskārušies ar sazvērestības teorijām, kas saistītas ar valdību, eliti un sabiedrības kontroli. Vēl viena nozīmīga sazvērestības teoriju kategorija, ar ko sastapās dalībnieki, saistīta ar populāro kultūru. Kā piemēru var minēt apgalvojumu, piemēram, ka animācijas seriāls “Simpsoni” pareģo nākotni. Tāpat populāras ir spekulācijas par slavenību privāto dzīvi, kas bieži vien vairāk atbilst tenku vai hipotēžu terminoloģijai (Erokhin et al., 2022; Morosoli et al., 2022). Tikpat ievērojamas ir sazvērestības teorijas, kas saistītas ar aktuāliem notikumiem, piemēram, Krievijas pilna mēroga karš Ukrainā un COVID-19 sazvērestības teoriju parādīšanās.

Lai gan sazvērestības teorijas, kas saistītas ar Igauniju vai izplatītas Igaunijā, minētas vairāk nekā uz pusi retāk salīdzinot ar ārzemju piemēriem, Igaunijas valdība un politika bija visbiežāk pieminētā pašmāju kategorija. Tāpat pieminēts konts “Ajuloputus”, kura saturu veido divas igauņietes un kas galvenokārt pievēršas ar veselību un pārtiku saistītai dezinformācijai, misinformācijai un sazvērestības teorijām (Malts et al., 2023). Tas aptaujā minēts vairāk nekā desmit reizes. Lai gan nozīmīgas atšķirības sazvērestības teoriju tēmās dažādās sociodemogrāfiskajās grupās netika novērotas, Igaunijai raksturīgos piemērus galvenokārt minēja gados jaunāki respondenti un sievietes.

Lielākā daļa pētījuma dalībnieku ir izmantojuši TikTok jau vairākus gadus, galvenokārt, lai izklaidētos, mazinātu garlaicību vai izvairītos no ikdienas rūpēm. Aptaujā un intervijās kā galvenie iemesli, kāpēc lietotāji patērē sazvērestības teoriju saturu, uzsvērtā izklaide un jaunu perspektīvu iegūšana (sk. Morosoli et al., 2022; de Wildt & Aupers, 2023). Zīmīgi, ka intervijās aptaujātie bieži minēja “TikTok” ātri reaģējošo algoritmu. Neviens aptaujātais nebija aktīvi meklējis konspirācijas teorijas, un algoritma darbība tika identificēta kā galvenais iemesls, kāpēc viņi platformā sastapās ar šādu saturu.

Intervijās izklāstītā personiskā pieredze, piemēram, sekošana sazvērestības teorijām izklaides nolūkos “YouTube” vēlākajos pamatskolas gados. Intervētie aprakstīja, kā dažādas sazvērestības teorijas savstarpēji savijas un ietekmē viena otru, radot “superkonspirācijas” pasauli (Barkun, 2003). Pieredzē izceltas arī dažādas sazvērestības teoriju funkcijas, piemēram, dziļās spēles jēdziens (Petersen, 2022), kad dalībnieka radnieks, daloties ar šādām teorijām, riskē tikt sociāli atgrūsts. Tāpat atzīmēta sazvērestības teoriju sociālā un eksistenciālā loma (Douglas & Sutton, 2023), piemēram, viens dalībnieks norādīja, ka sazvērestības teorijās viņš rod kontroles un drošības sajūtu (Schöpfer et al., 2023).

Sazvērestības teoriju ietekme vērtēta gan negatīvi, gan pozitīvi. Jaunieši tās vērtē pozitīvi, jo pašvērtējumā spriež, ka laika gaitā kļuvuši kritiskāki un skeptiskāki pret informāciju. Savukārt negatīvie vērtējumi saistīti sabiedrības šķelšanos (Douglas & Sutton, 2023) un lielāku iespējamību ticēt citām sazvērestības teorijām (Douglas et al., 2019). Lielākā daļa dalībnieku uzsvēra, ka kritiskā domāšana un neatkarīga fakti pārbaude ir būtiska, lai atpazītu sazvērestības teorijas sociālajos medijos. Intervijās pieminēta arī apzināta algoritmu uzraudzība, piemēram, ziņošana par nepiemērotu saturu, taču aptaujas dalībnieki savu informētību par “TikTok” algoritmu kopumā novērtēja kā viduvēju.

Šis bakalaurs darbs ir pirmais Igaunijā, kurā pētīta sazvērestības teoriju izplatība vietnē “TikTok”. Tas sniedz unikālu pārskatu par sazvērestības teorijām, kas saistītas ar Igauniju šajā platformā. Tomēr, ņemot vērā pētījuma ierobežojumus, turpmāk varētu pievērsties ar sazvērestības teorijām saistītu tekstu un ierakstu analīzei vai pētīt jauniešus, kuri tic sazvērestības teorijām, lai labāk izprastu pašreizējo tendenci un sociālo mediju ietekmi uz šāda satura patēriņu un ticību sazvērestības teorijām.

Pilns pētījums ir pieejams [Tartu Universitātes studentu darbu datubāzē](#).

Citētie avoti:

- Barkun, M. (2003). *A Culture of Conspiracy: Apocalyptic Visions in Contemporary America*. Berkeley and Los Angeles, California: University of California Press.
- De Wildt, L. ja Aupers, S. (2023). Participatory conspiracy culture: Believing, doubting and playing with conspiracy theories on Reddit. *Convergence*. <https://doi.org/10.1177/13548565231178914>
- Douglas, K. M. ja Sutton, R. M. (2023). What Are Conspiracy Theories? A Definitional Approach to Their Correlates, Consequences, and Communication. *Annual Review of Psychology*, 74. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-032420-031329>
- Douglas, K. M., Uscinski, J. E., Sutton, R. M., Cichocka, A., Nefes, T., Ang, C. S. ja Deravi, F. (2019). Understanding conspiracy theories. *Political psychology*, 40, 3–35. <https://doi.org/10.1111/pops.12568>
- Erokhin, D., Yosipof, A. & Komendantova, N. (2022). COVID-19 conspiracy theories discussion on Twitter. *Social media+society*, 8(4). <https://doi.org/10.1177/20563051221126051>
- Grandinetti, J. & Bruinsma, J. (2023). The affective algorithms of conspiracy TikTok. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 67(3), 274–293. <https://doi.org/10.1080/08838151.2022.2140806>
- Kõuts-Klemm, R. ja Seppel, K. (2018). *Juhatus meedia ja kommunikatsiooni teooriatesse*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Lindsay, K. (2023). TechScape: TikTok took over social media with its uncanny algorithm – but at what cost? *The Guardian*, 12. september. Kasutatud 13.11.2023,

<https://www.theguardian.com/technology/2023/sep/12/techscape-tiktok-algorithm-social-media-war-facebook-instagram-youtube>

- Malts, K., Vunš, M., Pere, B., Kelk, O. ja Käänik, J. (2023). Valeinfoga rikkaks? Värške liikumine sotsiaalmeedias viib inimesed 50 euro eest jäneseurgu. Eesti Ekspress, 6. detsember. Kasutatud 10.12.2023, <https://ekspress.delfi.ee/artikkel/120252765/valeinfoga-rikkaksvarske-liikumine-sotsiaalmeedias-viib-inimesed-50-euro-eest-janeseurgu>
- Min, S. J. (2021). Who Believes in Conspiracy Theories? Network Diversity, Political Discussion, and Conservative Conspiracy Theories on Social Media. American Politics Research, 49(5), 415–427. <https://doi.org/10.1177/1532673X211013526>
- Morosoli, S., Van Aelst, P. & van Erkel, P. (2022). To Convince, to Provoke or to Entertain? A Study on Individual Motivations behind Engaging with Conspiracy Theories Online. Convergence, 28(4), 1030–1059. <https://doi.org/10.1177/13548565221105792>
- Petersen, L. N. (2022). Mediatized Fan Play: Moods, Modes and Dark Play in Networked Communities. Routledge.
- Schöpfer, C., Abatista, A. G. F., Fuhrer, J. ja Cova, F. (2023). 'Where there are villains, there will be heroes': Belief in conspiracy theories as an existential tool to fulfill need for meaning. Personality and Individual Differences, 200. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2022.111900>
- TikTok Search (2024). Search term: #conspiracy. TikTok.
- Ventsel, A., Madisson, M.-L. ja Lotman, M. (2023). Varjatud märgid ja salaühingud. Vandenõuteooriate tähendusmaailm. Tallinn: Postimehe Kirjastus.

5.2. Izaicinājumi medijpratības kā vispārējās kompetences mācīšanā. Piemēra analīze – skolotāji, kuri piedalās MIL mācībās

Baltijas Filmu, mediju un mākslas skolā Tallinas Universitātes žurnālistikas bakalaura studiju programmas absolvente Ingrida Landeiro

Medijpratība kļūst arvien svarīgāka. Informācijas piesātinātajā pasaulē cilvēkiem ir jābūt kompetentiem izmantot plašsaziņas līdzekļus un citus informācijas kanālus (Grizzle & Torras Calvo, 2013). Tādēļ to ir svarīgi integrēt pamatzglītībā. Saskaņā ar valsts mācību programmu pamatskolām un vidusskolām, Igaunijā ar medijpratību saistītās prasmes galvenokārt tiek mācītas kā vispārējās kompetences starppriekšmetu ietvaros. Neviens konkrēts mācību priekšmets nav veltīts medijpratības apguvei. Arī Igaunijas augstskolās medijpratība nav obligāta skolotāju izglītības sastāvdaļa.

Šī darba mērķis bija noskaidrot, kā skolotāji novērtē savu medijpratības līmeni un ar kādām grūtībām saskaras, mācot medijpratību kā vispārējo kompetenci starppriekšmetu ietvaros. Viens no darba mērķiem – noskaidrot, kādi ir medijpratības apmācības trūkumi. Lai to sasniegtu, tika formulēti šādi pētījuma jautājumi par to, kā skolotāji novērtē savu medijpratības līmeni, ar kādām grūtībām viņi saskaras, mācot medijpratību, un kādus trūkumus viņi saskata medijpratības apmācībā? Pētījuma izlasi veidoja 23 skolotāji, ar kuriem tika veiktas divas fokusa grupas intervijas.

Fokusgrupās tika noskaidrots, ka neviens pētījuma dalībnieks neuzskata sevi par pilnībā “medijpratīgu”. Skolotāji, kuru mācību priekšmeti vairāk saistīti ar šo jomu, bija kompetentāki. Piemēram, informātikas un igauņu valodas un literatūras skolotāji varēja nosaukt kompleksas medijpratības prasmes, piemēram, dažādas mediju formas, kritisku attieksmi pret avotiem, informācijas meklēšanu un tās ticamības novērtēšanu, mediju ietekmes izvērtēšanu un mākslīgā intelekta veidotu materiālu identificēšanu. Skolotāji, kuru mācību priekšmets nav tik cieši saistīts ar medijpratību, minēja virspusīgākas prasmes, piemēram, teksta analīzi, faktu un viedokļu nošķiršanu un informācijas avotu kritiku.

Skolotāji uzskatīja, ka valsts mācību programmas pieeja medijpratības mācīšanai ir neskaidra un nenodrošina sistemātisku pieeju. Šobrīd medijpratības mācīšana ir atkarīga no konkrētās skolas un/vai skolotāja motivācijas, un tas negarantē saskaņotu struktūru medijpratības izglītībā, rezultējoties skolēnu nepilnīgā izpratnē medijpratību. Starppriekšmetu pieeja prasa sadarbību starp skolotājiem, lai noteiktu, kuras medijpratības prasmes katrs skolotājs aplūkos savā stundā, bet tas prasa papildu laiku, kura skolotājiem var nebūt.

Tāpat pētījuma dalībnieki norādīja, ka trūkst medijpratības kursu pedagogiem. Skolotāju zināšanas atkarīgas arī no viņu motivācijas piedalīties minētajosursos. Turklāt dalība šajosursos ir atkarīga no skolas vadības viedokļa. Visi skolotāji norādīja, ka, lai apmeklētu kursus, lēmums ir jāapstiprina kādam no skolas padomes pārstāvjiem. Vairākiem skolotājiem bija arī jāpamato, kāpēc dalība šajosursos ir lietderīga un ko skola no tiem iegūs.

McNelly un Harvey (2021) uzsver, ka, lai jaunieši spētu kritiski analizēt plašsaziņas līdzekļus un kritiskāk piedalīties sabiedrības dzīvē, arī skolotājiem jābūt izglītotiem medijpratībā. Ir konstatēts, ka skolotāju pārliecību par medijpratības mācīšanu tieši ietekmē tas, cik izglītoti viņi bija medijpratības jomā (McNelly & Harvey, 2021). Tas rada jautājumu: ja medijpratība nav daļa no skolotāju apmācības Igaunijas augstskolās, kā iespējams nodrošināt, ka pamatzglītības un vispārējās vidējās izglītības skolotāji spēj mācīt medijpratību?

Darbā secināts, ka pašreizējā pieeja medijpratībai vispārizglītojošās skolās ir nepietiekama un ir nepieciešama specifiskāka pieeja. Laikmetā, kad informācijas karš ir ikdienas realitāte, vispārējās izglītības skolās ir efektīvi jā māca medijpratība.

Pilns pētījums ir pieejams [Tallinas Universitātes studentu darbu datubāzē](#).

Citētie avoti:

- Grizzle, A., & Torras Calvo, M. C. (2013). Policy Brief. Media and information literacy: policy and strategy guidelines (pp. 12–33). UNESCO.
- McNelly, T. A., & Harvey, J. A. (2021). Media literacy instruction in today's classrooms: A study of teachers' knowledge, confidence, and integration. *The Journal of Media Literacy Education*, 13(1), 108–130. <https://doi.org/10.23860/jmle-2021-13-1-10>

Kas gaidāms 2025. gadā?

2025. gadā vēl ir atlikuši noslēguma pasākumi un **T4.5** hakatons. Vissvarīgākais ir tas, ka, ja dotāciju līgumu sagatavošana noritēs veiksmīgi, **BECID2 sāksies 2025. gada jūnijā**. Kopējais projekta sastāvs paliek nemainīgs: faktu pārbaudītāji, pētnieki un analītiķi, kā arī MIL mācību organizatori. Taču būs dažas būtiskas izmaiņas virzienos. Tālāk apkopota informācija par turpmākajām prioritātēm.

Prioritāte	BECID2 ieguldījums
Stiprināt EDMO tīklu, aktīvi piedaloties tā pārvaldībā, lai veicinātu ilgtermiņa stratēģiju un neatkarību, saglabātu EDMO shēmu un nodrošinātu vienmērīgu saziņu, īstenojot kopīgus pasākumus. Veicināt sadarbību ar dažādām ieinteresētajām pusēm, tostarp faktu pārbaudītājiem, mediju profesionāļiem un dezinformācijas speciālistiem ārpus centra. Nodrošināt, ka centru darbības tiek veiktas neatkarīgi no trešo pušu, tostarp valsts iestāžu, ietekmes. Nodrošināt EDMO centru pārklājumu visās ES valstīs.	- Jauns sadarbības plāns kopīgam darbam EDMO faktu pārbaudes, izmeklēšanas, pētniecības, MIL un politikas analīzes jomā, kas uzsvērs aktīvu dalību EDMO pasākumos un apmācībās, kā arī aicinās citus centrus piedalīties BECID apmācībās. - Turpinās darbs visās 7 pašreizējās EDMO darba grupās, kā arī jaunās darba grupās. - BECID1 projekta koordinators ir kontaktpunkts koordinācijai ar EDMO un citām ieinteresētajām personām. - Centru neatkarība, īstenojot kopīgi izstrādātu aizsardzības shēmu pret ārējo ietekmi.
Atklāt, pārbaudīt faktus un atmaskot dezinformācijas kampaņas, tostarp tās, kurās tiek izmantotas tādas jaunās tehnoloģijas kā "deepfakes" un ģeneratīvais mākslīgais intelekts. Veidot nepārtrauktu faktu pārbaudīšanas plūsmu, kas glabājas EDMO arhīvos. Analizēt dezinformācijas kampaņu ietekmi uz sabiedrību un demokrātiju, uzraugot ar dezinformāciju saistītos riskus un kaitējumu. Nodrošināt praksē balstītus ziņojumus, pētījumus un analītisku sauru par konkrētām dezinformācijas kampaņām. Pilnveidot dezinformācijas kampaņu atklāšanu un analīzi.	- Regulāras faktu pārbaudes vietējās valodās un krievu valodā ar tulkojumiem angļu valodā. - Jauni faktu pārbaudīšanas audiovizuālie formāti 36 padziļināti ziņojumi, ko sagatavojuši žurnālisti un faktu pārbaudītāji, un 10 īsi pētījumi par nozīmīgām dezinformācijas tendencēm, naratīviem, taktikām, rīkiem, tehnoloģijām utt. - Īpaša uzmanība mākslīgā intelekta radītajam saturam Baltijas valodu telpā, veicot mākslīgā intelekta rīku testēšanu informācijas pārbaudē 3 OSINT un MI apmācības angļu valodā (pieejamas arī pārējiem centriem) un 3 apmācības vietējās valodās, lai dotu iespēju žurnālistiem un faktu pārbaudītājiem. - Publicēto faktu pārbaudīšanas mašīnaslasāmības testēšana, lai uzlabotu piekļuvi pētniecības datiem.

Veicināt tehnoloģisko rīku, tostarp MI rīku, izstrādi un izmantošanu, lai atbalstītu faktu pārbaudes un analīzes darbības.	- MI rīku, ko izstrādājuši citi centri vai citas ieinteresētās puses, kopīga sistemātiska testēšana. - BECID1 izmantoto rīku salīdzinājums ar jaunajiem BECID2 ieviestajiem rīkiem attiecībā uz ilgtermiņa lietojamību. - Vislabāk novērtēto rīku prezentācija ieinteresētajām pusēm ārpus Baltijas, izmantojot tīmekļa vietni.
Palielināt sabiedrības informētību, izmantojot MIL un komunikācijas kampaņas, kas paredzētas gan plašai sabiedrībai, gan konkrētām mazaizsargātām grupām. Veikt un atbalstīt MIL kampaņas, kas pielāgotas attiecīgajai teritorijai vai lingvistiskajam reģionam. Īstenot MIL kampaņas un pasākumus valstiskā vai reģionālā līmenī, lai palielinātu sabiedrības noturību.	5 MIL kampaņas, kas tematiski saistītas ar 4. un 5. darba posmos plānoto darbu, piemēram, pievērsties politiskajai misinformācijai. 5 MIL kampaņas, kas jāizstrādā saskaņā ar aktualitātēm vai kopīgiem plāniem ar EDMO MIL padomi. - Mazaizsargāto un nepietiekami informēto auditoriju kartēšana, jo tās var nepārklāties. - MIL intervences fiziskajā (piemēram, ielu māksla, muzeju ekspozīcijas trīs valstīs) un tiešsaistes telpā, lai palielinātu nejaušas zināšanu nodošanas iespējamību.
Veicināt tiešsaistes platformu politikas uzraudzību, lai pret dezinformāciju cīnītos Eiropas tiesiskajā un politiskajā regulējumā.	- Uzraudzīt un analizēt tiešsaistes platformu politikas un to efektivitāti, lai nodrošinātu atbilstību DSA un CoP, izmantojot kopīgu metodoloģiju, lai EDMO tīklā varētu veikt salīdzinošus pētījumus par pārredzamības ziņojumiem un META politiskajām reklāmām. - Veicināt politikas veidotāju, DSA koordinātoru un ministriju sadarbību ar ES kandidātvalstu partneriem, izmantojot tiešsaistes un klātienes pasākumus. - Regulāri izplatīt politikas uzraudzības ziņojumus ieinteresētajām personām, tostarp politikas veidotājiem, pētniekiem un plašai sabiedrībai.
Īstenot tādu komunikācijas stratēģiju, kas ļauj ar dažādu kanālu starpniecību sasniegt plašu auditoriju, kā arī organizēt apmācības un informatīvos pasākumus, uzturēt tīmekļa vietni, kurā visa informācija tiek publicēta valodās, kurās darbojas centrs, un kuras	- Komunikācijas stratēģija, tostarp proaktīvas izplatīšanas un starpplatu publicēšanas stratēģijas. - Informatīvie pasākumi, tostarp 18 BaltsTeachMIL tīmekļa semināri un darbsemināri un 3 klātienes pasākumi, pēc kuriem izplatīti kopsavilkumi.

galvenā izvēlne ir pieejama angļu valodā. Sniegt gada ziņojumus par centra darbību, tostarp par sadarbību ar citiem centriem un dalību EDMO pārvaldībā.

- Turpināt uzturēt funkcionējošu tīmekļa vietni ar daudzvalodu informāciju, nodrošinot pieejamību un API sasaisti ar EDMO tīkla centrālajām lapām.
- 3 gada ziņojumi par BECID darbību tiks veidoti no 12 ceturkšņa kopsavilkumiem, tostarp par sadarbību ar citiem centriem un dalību EDMO pārvaldībā, lai EDMO, EK un citas ieinteresētās puses būtu informētas par jaunumiem.

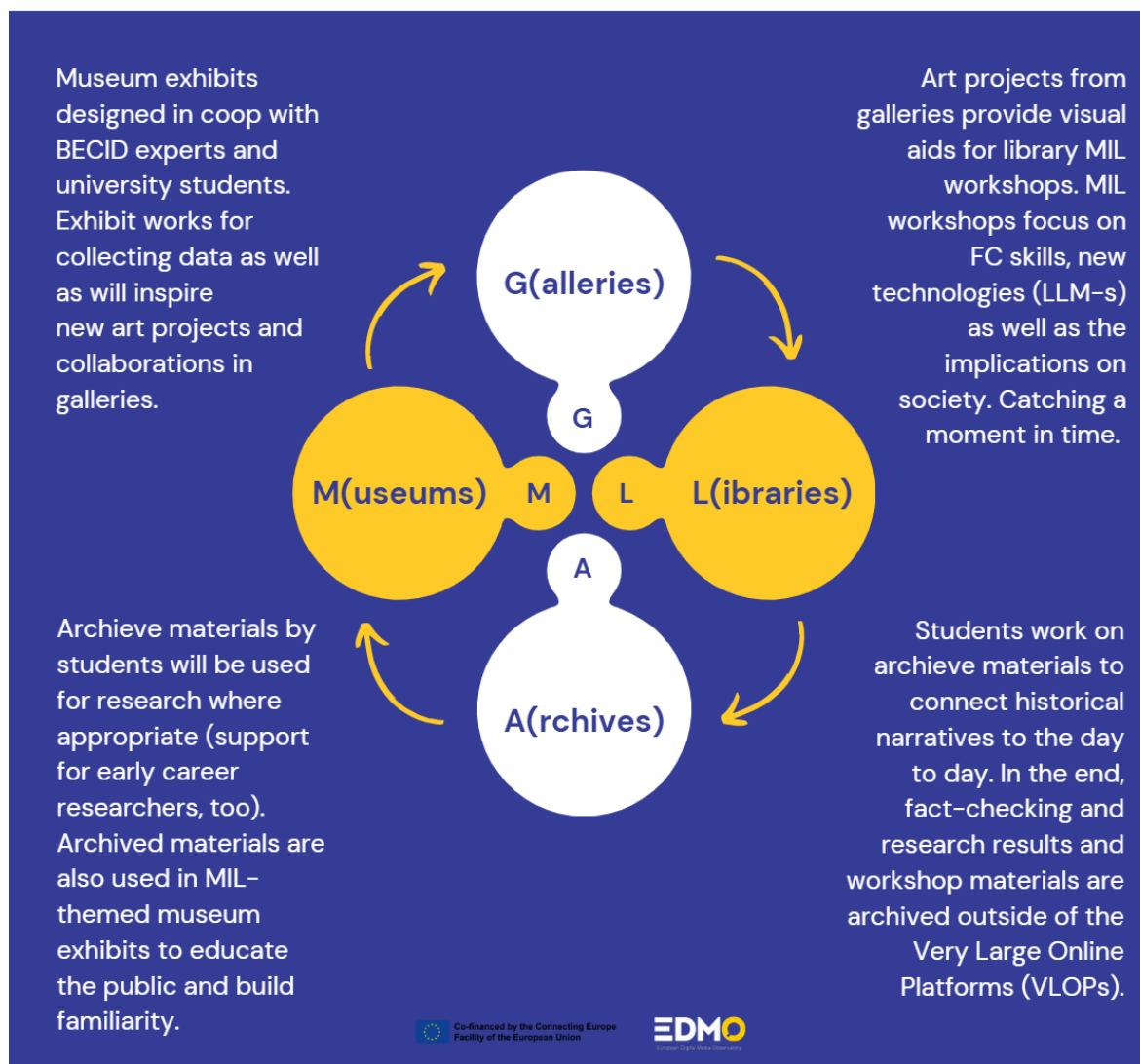
Mēs stratēģiski paplašinām savu fokusu no MIL intervences atbalsta dažādās izglītības iestādēs uz aktīvu sadarbību ar atmiņas un mākslas institūcijām. Integrējot dažādus GLAM nozares resursus un zināšanas – galerijas, bibliotēkas, arhīvus un muzejus –, mūsu mērķis ir paplašināt EDMO tīkla pārklājumu un padziļināt tā ietekmi visās mūsu mītnes valstīs. Šāda pieeja ne tikai radīs jaunas mācību, iesaistīšanās un pētniecības iespējas, bet arī nodrošinās šo centienu ilgtspējību un plašu pieejamību.

“G” apzīmē galerijas un MIL darbnīcās iegūto zināšanu nodošanu tālāk, izmantojot (studentu) mākslas projektus, kas interpretē informācijas traucējumus. Pētījumu izmantošana, tostarp pētījumi par radikalizāciju tiks izmantoti līdzdalības izstādēs par kaunu un kopsaucēju meklēšanu starp dažādām paaudzēm (digitālajā) kultūrā. Intervences fiziskās telpās, tostarp ielu māksla, noderēs kā materiāls analīzei turpmākajās MIL darbnīcās.

“L” nozīmē bibliotēkas. Faktu pārbaudes/OSINT semināri bibliotēkās, ko vada žurnālisti, faktu pārbaudītāji un pētnieki ir praktiska pieeja jaunu prasmju un rīku apgūšanai. Dalība ir bez maksas, bet ar obligātu mājasdarbu, lai zināšanas nodotu kādam citam. Vietējo "digitālo mentoru" treniņš, kuri turpinās saņemt ielūgumus uz apmācībām.

"A" nozīmē arhīvus, un mēs kopīgi izstrādāsim stratēģiju reģionālo dezinformācijas tendenču un FIMI arhivēšanai, lai novērstu grūtības, kas saistītas ar piekļuvi datiem no lielajām tiešsaistes platformām. Arhīvu izmantošanas ieviešana MIL intervencēs, tostarp kampaņa "Meklē vecās avīzes, lai atrastu informācijas sagrozīšanas piemērus" (pirmie piemēri pirms simts gadiem, salīdzinājumi ar labi zināmiem vietējiem vēlākajiem notikumiem, lai konstatētu vēstures atkārtoto faktu pārbaudes žanrā). Rezultāts: pop-up izstāde.

"M" nozīmē muzejus. Iekļaujošu izstāžu dizains un izveide sadarbībā ar nacionālajiem muzejiem. Tematikas –tiešsaistes kauns, digitālā bērnība, informācijas traucējumi utt. Ja iespējams, izstāde, kas ceļos starp trim Baltijas valstīm.

Attēls nr. 13.1 BECID2 GLAM pieejas pārskats

Ņemot vērā ierobežoto budžetu, BECID otrajā kārtā piedalīsies mazāk partneru. Turpinās darboties viena universitāte, viena bezpeļņas organizācija un trīs faktu pārbaudītāji. Tas vienkāršos daļu darbu, bet citos gadījumos darbs vietējā valodā paliks otrajā plānā. Tomēr plānoto darbu, piemēram, ceļojošās izstādes, mērogs ļauj mums improvizēt, lai pēc testēšanas un izmēģinājumiem vienā valstī un valodā to adaptētu arī citām.